

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

SOSIAALITURVA NUORTEN TYÖLLISTYMISEN JA TYÖKYVYN TUKIJANA

Vakuutustiede
Pro gradu- tutkielma
Joulukuu 2014
Tekijä: Laura Mutka

Ohjaajat:
Olli-Pekka Ruuskanen
Pauliina Havakka

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	MUTKA, LAURA
Tutkielman nimi:	Sosiaaliturva nuorten työllistymisen ja työkyvyn tukijana
Pro gradu –tutkielma:	80 sivua, 15 liitesivua
Aika:	Joulukuu 2014
Avainsanat:	Sosiaaliturvajärjestelmä, sosiaalivakuutus, Kansaneläkelaitos, toimeentulotuki, nuoret, työmarkkinat, täystyöllisyys

---

Tässä tutkielmassa tarkastellaan suomalaisen sosiaaliturvan merkitystä osana nuorten työelämään pääsyn tukemista. Nyky-yhteiskunnassa suurin osa nuorista voi hyvin ja nuoret löytävät helposti omat polkunsä työelämään. Valitettavasti kaikilla eteneminen ei suju kuitenkaan yhtä vaivattomasti. Tässä tutkielmassa kuvataankin nuorten työelämään pääsyn haasteita ja suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamaa tukea nuorten työelämään pääsyyn. Tarkastelun keskiössä on sosiaaliturvajärjestelmän onnistuminen ja kehittäminen. Sosiaaliturvan onnistumista peilataan järjestelmälle ja etuuksille kirjattujen tavoitteiden kautta. Tutkimusraportin lopussa esitellään myös kehitysehdotuksia havaittuihin epäkohtiin.

Suomalainen sosiaaliturva on usean toimijan muodostama kokonaisuus, joka rahoitetaan lakisääteisesti vakuutettujen ja työnantajien maksuilla sekä julkisen sektorin osuuksilla. Väestön ikääntymisestä johtuva huoltosuhteen heikkeneminen on herättänyt keskustelua tulevien veronmaksajien eli nuorten työelämään pääsyn merkityksellisyydestä. Pääpiirteissään suomalaiset nuoret voivat paremmin kuin koskaan ennen, mutta toisaalta nuoren väestön sisäinen hyvinvoinnin polarisaatio kasvaa jatkuvasti. Pahoinvoivien nuorten määrä siis kasvaa jatkuvasti ja heidän ongelmansa syvenevät entisestään. Julkisen talouden rahoituspaineen kasvaessa ja huoltosuhteen heikentyessä suomalaisella yhteiskunnalla ei ole varaa menettää yhdenkään nuoren työpanosta.

Tämä tutkielma on kvalitatiivinen tutkielma ja sen teoriaosuus pohjautuu aiempaan kirjallisuuteen. Tutkielman empiirinen osuus koostuu viiden asiantuntijahaastattelun pohjalta ja sen tarkoituksena on löytää uusia, mahdollisimman moniulotteisia näkökulmia siihen, miten teoriaosuudessa esiteltyt nuorten työelämään pääsyn haasteet ja sosiaaliturvan tarjoamat tukimuodot kohtaavat toisensa. Kokonaisuudessaan asiantuntijahaastattelujen perusteella saatiin yksimielinen näkemys monimutkaisesta, vaikeasti kehitettävästä ja toisaalta vahvasti uudistuksia kaipaavasta sosiaaliturvajärjestelmästä.

NIMIÖLEHTI

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman aihepiiri	1
1.2 Tutkimusongelmat ja tutkimustyön tavoite	3
1.3 Keskeiset rajaukset ja käsitteet	4
1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	7
1.5 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	10
1.6 Tutkimusraportin jäsentely	11
2 NUORET 2000-LUVUN YHTEISKUNNASSA	12
2.1 Nuoret Euroopassa	14
2.3 Nuorten pääsy työelämään	18
2.3.1 Nuorten terveys	18
2.3.2 Nuorten koulutus	20
2.3.3 Nuoret ja työelämä	22
2.4 Syrjäytyminen	24
3 SUOMALAISEN SOSIAALITURVAN ETUUSJÄRJESTELMÄT	26
3.1 Suomen sosiaaliturvajärjestelmän toimijat ja keskeiset tehtävät	26
3.1.1 Sosiaaliturvan päätöksenteko ja kehittäminen	28
3.1.2 Sosiaaliturvan kehityshaasteet	30
3.1.3 Sosiaaliturvan ajankohtaisia hankkeita	32
3.2 Nuorten työelämään pääsyä tukevat etuudet	35
3.2.1 Opiskelijan tuet	35
3.2.2 Nuoren kuntoutusraha	37
3.2.3 Vammaistuki	38
3.2.4 Työttömyysetuudet	38
3.3 Nuorten työelämässä pysymistä tukevat etuudet	39
3.3.1 Kuntoutus	40
3.3.2 Kuntoutustuki	41
3.4 Viimesijainen toimeentuloturva toimeentulon takaaajana	41
4 SOSIAALITURVA NUORTEN TYÖLLISTYMISEN JA TYÖKYVYN TUKIJANA	42
4.1 Tutkimuksen kohderyhmä	42
4.2 Nuorten tilanne tänä päivänä Suomessa	45
4.2.1 Nuorten työelämän ulkopuolelle jääminen ja sen merkitys	48
4.2.2 Nuorten tukeminen työelämään pääsyssä	52

4.3 Sosiaaliturvajärjestelmän onnistuminen nuorten työelämään pääsyn tukijana	54
4.4 Sosiaaliturvajärjestelmän kehittäminen	57
4.4.1 Sosiaaliturvajärjestelmän toimijat ja päätöksenteon kehittäminen	58
4.4.2 Sosiaaliturvajärjestelmän etuuksien kehittäminen	62
4.4.3 Näkemyksiä sosiaaliturvan roolista nuorten työelämään pääsyn tukijana	65
5 YHTEENVETO	74
5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen	74
5.2 Tutkimuksen laadun arviointi	77
5.3 Jatkotutkimusehdotuksia ja tulevaisuus	79
LIITE 1: Etuuksien saaja- ja euromäärät	
LIITE 2: Haastattelurungot	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihepiiri

Suomen perustuslain mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kansalaisten oikeudesta sosiaaliturvaan määrätään perustuslain 1 luvun 19 §:ssä ja sillä taataan oikeus perustoimeentulon turvaan muun muassa työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden aikana. Perustuslaissa kirjattuun kansalaisten oikeuteen sosiaaliturvaan vastataan sosiaaliturvajärjestelmällä, joka muodostuu useasta osa-alueesta: sosiaalivakuutuksesta, sosiaaliavustuksista sekä sosiaali- ja terveystalouksista. Tässä tutkielmassa keskitytään taloudellisiin etuuksiin eli toimeentuloturvaan ja sen kannalta tärkeimpiin toimijoihin, jotka ovat Kansaneläkelaitos, kuntien sosiaalitoimi sekä työ- ja elinkeinopalvelut.

Suomalainen sosiaaliturva rahoitetaan lakisääteisesti vakuutettujen ja työnantajien maksuilla sekä julkisen sektorin osuuksilla. Vuonna 2012 kokonaisuudessaan sosiaaliturvan rahoituksessa työnantajien maksujen osuus oli 35 prosenttia, vakuutettujen 13 prosenttia, valtion 28 prosenttia, kuntien 19 prosenttia ja loput 6 prosenttia rahoitettiin sosiaaliturvarahastojen tuotoilla. (www.thl.fi 2014a) Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän rahoitus perustuu siis vahvasti työntekoon ja talouskasvuun, mutta myös julkisen sektorin osuus rahoituksessa on vahva. Julkisen talouden rahoituspaine kasvaa jatkuvasti seuraavien vuosien aikana, sillä väestön ikääntyessä ja eliniän noustessa eläkemenot kasvavat ja elatussuhde heikkenee. Yhteisen intressin tulisi olla keinojen ja toimenpiteiden löytäminen huoltosuhteen vahvistamiseksi. (www.tem.fi 2014a) Käytännössä työnteosta ja työhön pääsystä tulisi tehdä mielekkäämpää ja kannustavampaa kaikille siihen kykeneville. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tulevien veronmaksajien eli nuorten työelämään pääsyyn. Pääpiirteissään suomalaiset nuoret voivat paremmin kuin koskaan ennen, mutta toisaalta nuorten sisäinen hyvinvoinnin polarisaatio kasvaa jatkuvasti. Julkisen talouden rahoituspaineen kasvaessa ja huoltosuhteen heikentyessä suomalaisella yhteiskunnalla ei ole varaa menettää yhdenkään nuoren työpanosta.

Nuorten pääsyä työelämään vaikeuttavat monet uhat. Jo lapsuudessa alkanut vajaakuntoisuus, syrjäytyminen, matala koulutustaso, mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat muutamia riskitekijöitä työelämään pääsulle. Toisaalta myös monet ulkopuoliset tekijät kuten yleinen taloudellinen tilanne ja se, ettei työmarkkinoiden kysyntä kohtaa nuorten työnhakijoiden tarjontaa, vaikeuttavat nuorten työelämään pääsyä. Useiden tekijöiden summana nuorella on suuri riski syrjäytyä. Nuorten työkykyisyys ja oikea-aikainen työelämään pääsy ovat tärkeitä yhteiskunnallisesti, mutta myös heidän ura- ja yksilökehityksensä kannalta. Menettämällä arvokkaita työvuosia jo työuran alussa pienennetään tulevaisuuden eläkettä ja vanhuuden hyvinvointia. Ilman työkokemusta on myös parhaassa työiässä vaikeaa löytää hyvätuloista työpaikkaa, joten tulojen alenema voi vaikuttaa koko eliniän ajan. Alhaisilla tuloilla kulutuksen taso ja osto-voima on hyvin heikko, joten tätä kautta negatiivisia vaikutuksia aiheutuu myös koko kansantaloudelle.

Vuonna 2012 Suomen sosiaaliturvamenot olivat 60 miljardia euroa ja ne kasvoivat 5,9 prosenttia vuoteen 2011 verrattuna. Menojen reaaliakasvu oli 3,0 prosenttia ja asukasta kohden menot olivat 11 086 euroa. Sosiaalimenot kasvoivat kaikissa kohderyhmissä, mutta erityisen paljon, 8,2 prosenttia, kasvoivat vanhuuteen liittyvät menot. Suurin osa kasvusta selittyy eläkemenojen kasvulla, sillä eläkkeitä maksettiin 1,5 miljardia enemmän kuin vuonna 2011. (www.thl.fi 2014a) Vuonna 2012 toimeentulotuen menojen reaalihintainen nousu oli 5,6 prosenttia vuoteen 2011 verrattuna, mikä selittyy erityisesti toimeentulotuen perusosan kuuden prosentin korotuksella. Toimeentulotukea saavien kotitalouksien määrä pysyi kuitenkin lähes samana vuoteen 2011 verrattuna. (www.thl.fi 2014b) Vuonna 2012 keskimäärin 6,8 prosenttia väestöstä sai toimeentulotukea. 18-19-vuotiaiden osuus saman ikäisestä väestöstä oli 12,4 prosenttia, 20-24-vuotiaiden 14,8 prosenttia ja 25-29-vuotiaiden 10,4 prosenttia. (www.julkari.fi 2014) Koko väestöstä toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaita oli määrällisesti eniten 20-29-vuotiaiden ikäluokassa. Kokonaisuudessaan nuoria toimeentulotuen saajia on siis suhteellisesti enemmän verrattaessa koko väestöön. Toimeentulotuen saaminen on läheisesti työttömyyteen liittyvä ilmiö. (www.thl.fi 2014b) Maaliskuussa 2014 alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 39 300, mikä on 2300 enemmän verrattuna vuoden takaiseen. Nuorten työttömyyksistä keskimäärin 68,7 prosenttia päättyi kuitenkin ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. Vuotta aikaisempaan verrattuna tämä on 4,7 prosenttia vähemmän. (www.tem.fi 2014b)

Sosiaaliturvajärjestelmän maksamien etuuksien summa on jatkuvassa kasvussa ja nuorten osuus toimeentulotuen saajista hälyttävän suuri. Väestön odotetun eliniän noustessa ja suurten ikäryhmien siirtyessä eläkkeelle erityisesti eläkemenot tulevat nousemaan huomattavasti. Sosiaaliturvan menojen kasvaessa myös rahoituksen tarve kasvaa ja tällöin on tärkeää, että mahdollisimman suuri osa työikäisistä on mukana työelämässä osallistumassa rahoitukseen julkisen sektorin osuuksien eli veronmaksun kautta. Käytännössä työelämään ja veronmaksuun kykenevien, mutta syystä tai toisesta sen ulkopuolelle jäävien aiheuttama vajee kasaantuu työtä tekevien harteille. Mahdollisena ratkaisuna vajeen korvaamiseen olisi rahoitusmallin päivittäminen esimerkiksi veronkorotusten tai sosiaalivakuutusmaksujen noston kautta. Nämä taas osaltaan vaikuttaisivat yhteiskunnan rakenteeseen ja kansantalouden toimintaan. Toinen ratkaisu kasvavien menojen hillitsemiseksi on muuttaa sosiaaliturvan rakennetta niin, että se kohdennettaisiin tukea eniten tarvitseville.

1.2 Tutkimusongelmat ja tutkimustyön tavoite

Keskittymällä nuorten työelämään pääsyn haasteisiin ja sosiaaliturvan tukeen saadaan käsitteellään kaikkein tärkeimmät etuudet nuorten ja yhteiskunnan kannalta. Oleellista on saada yleiskäsitys nuorten työelämään siirtymisen haasteista sekä toisaalta etuuksista, joilla suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin. Tuntemalla etuuksien vahvuudet ja heikkoudet voidaan etuuksia kehittää suuntaan, joka vastaa entistä paremmin nuorten ja yhteiskunnan tarpeita. Järjestelmän kehittäminen tulee pitkällä aikavälillä hyödyttämään niin nuorta itseään, yhteiskuntaa kuin kansantalouttakin.

Tutkimuksen kolmen tutkimusongelman tavoitteena on selventää sosiaaliturvan etuuksien roolia nuorten työelämään pääsyn tukemisessa:

- Miten suomalainen sosiaaliturva muodostuu ja mikä ovat sille asetetut tavoitteet?
- Millä sosiaaliturvan keinoilla voidaan edistää nuorten työelämään pääsyä ja kuinka hyvin edistämiskeinot ovat onnistuneet täyttämään niille kirjatut tavoitteet?
- Miten sosiaaliturvaa ja sen etuuksia voitaisiin kehittää, jotta ne vastaisivat paremmin nuorten työelämään pääsyn haasteisiin?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitetään suomalaisen sosiaaliturvan toimijat ja niiden keskeiset tehtävät nuorten kannalta. Aihetta käsitellään olemassa olevan kirjallisuuden pohjalta, joten tähän kysymykseen vastataan tutkielman teoriaosuudessa.

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on kartoittaa sosiaaliturvan keinot tukea nuorten työelämään pääsyä ja toisaalta tarkastella näiden keinojen onnistumista niille laissa annetuissa tavoitteissa. Sosiaaliturvan keskeisimmät etuudet nuorten työelämään pääsyn näkökulmasta esitellään yksityiskohtaisesti. Etuudet ja niille asetetut tavoitteet käsitellään etuuskohtaisesti tutkielman teorialuvuissa. Sen sijaan tavoitteiden saavuttamisen arviointia käydään läpi asiantuntijahaastattelujen pohjalta tutkielman empiriaosuudessa.

Kolmannen tutkimuskysymyksen tavoitteena on selvittää sosiaaliturvan ja sen etuuksien kehittämismahdollisuuksia. Kehitysmahdollisuudet perustuvat pääasiassa asiantuntijahaastatteluihin, joten niitä tarkastellaan tutkielman empiriassa.

1.3 Keskeiset rajaukset ja käsitteet

Nuorten määritelmä vaihtelee eri tutkimuksissa ja yhteyksissä. Tilastokeskuksen mukaan nuoria ovat yhteydestä riippuen joko alle 20- tai alle 24-vuotiaat, työ- ja elinkeinotoimisto vetää rajan alle 25-vuotiaisiin ja toisaalta useat nuoria käsittelevät tutkimukset ottavat mukaan kaikki alle 30-vuotiaat. Tässä tutkielmassa nuorten alaikäraja on 17 vuotta. Nuoren oppivelvollisuus loppuu siihen lukukauteen, kun nuori on täyttänyt 17 vuotta. Tätä vanhemmilla ei näin ollen ole velvollisuutta opiskella. Myös Kelan maksaman lapsilisän maksaminen loppuu, kun nuori täyttää 17 vuotta. Samaan aikaan useiden muiden etuuksien maksamisesta tulee mahdollista. Tutkielmassa nuorten yläikäraja rajautuu alle 25-vuotiaisiin. Tämä raja on useimmissa Kansaneläkelaitoksen nuoria koskevissa tutkimuksissa kuten myös työmarkkinatuen nuoria koskevissa rajoituksissa. Tutkielma käsittelee suurelta osin Kansaneläkelaitoksen maksamia etuuksia, joten tutkielmassa yhdytään Kelan määritelmään nuorista.

Suurimmat ongelmat ja suurin tuen tarve on nuorilla, jotka eivät ole päässeet työelämään vielä ollenkaan sisään tai ovat olleet siellä vasta hyvin vähän aikaa. Tällöin ansiosidonnaista turvaa ei nuorella ole ollenkaan tai se on hyvin pieni. Tästä syystä tutkielman aihe rajataan koskemaan asumisperusteista turvaa ja ulkopuolelle jätetään ansiosidonnainen turva. Kuntou-

tusetuudet rajataan erityisesti työkykyä ylläpitäviin kuntoutusmuotoihin ja ulkopuolelle jätetään muun muassa lääkinnällinen kuntoutus.

Tässä tutkielmassa sosiaaliturvaa käsitellään ainoastaan nuorten kannalta keskeisimmiltä osilta. Sosiaalivakuutuksesta nostetaan esille nuorten työmarkkinoille pääsyyn ja työkyvyn ylläpitoon keskeisimmin liittyvät etuudet: työttömyysetuudet, kuntoutus, kuntoutustuki sekä nuoren kuntoutusraha. Sosiaaliavustuksista nuorten työelämään pääsyn kannalta keskeisimmiksi nostetaan opiskelijan tuet sekä vammaisetuudet. Viimesijaisen toimeentuloturvan eli toimeentulotuen saajamäärien perusteella voidaan todeta, että sen merkitys nuorille on korostunut, kun verrataan koko väestöön. Sosiaali- ja terveystalouksista sen sijaan ei löydy erityisesti nuoria painottavia osa-alueita, joten ne rajataan ulkopuolelle.

Sosiaalioikeus-teoksessa sosiaalivakuutuksen käsite määritellään seuraavasti:

”Sosiaalivakuutuksella on tarkoitettu julkisen vallan toimenpitein – lakisääteisesti – järjestettyä pakollista vakuutusta sosiaalisten riskien varalta. Sosiaalivakuutuksen etuudet ovat liittyneet yleensä tilanteisiin, joissa ansiotyö on estynyt. Ensimmäisessä juuri sosiaalivakuutuksen keinoin on pyritty turvaamaan yksilöiden ja perheiden toimeentulo sellaisten riskien kuin vanhuuden, sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden ja työtapaturmien varalta.” (Tuori & Kotkas 2008, 15.)

Taloudellisen taantuman ja suhteellisen korkean nuorisotyöttömyyden vallitessa työttömyysturvan merkitys nuorille on erityisen korostunut. Tästä syystä myös työttömyysturva otetaan käsittelyyn tutkielmassa. Vakuutusperiaatteen vuoksi työttömyysturvan kohdalla löytyy eriäviä näkemyksiä siitä, kuuluuko työttömyysturva sosiaaliavustuksiin vai sosiaalivakuutuksiin. Sosiaalioikeus-teoksessa Tuori ja Kotkas (2008) määrittelevät työttömyysturvan kuuluvan sosiaalivakuutukseen. Tutkielmassa käytetään tätä luokittelua. Tutkielmassa painotetaan Kelan maksamista työttömyysetuuksista erityisesti työmarkkinatukea peruspäivärahan sijaan. Nuorten, joilla työssäoloehto ei täyty, voidaan katsoa olevan huonommassa asemassa kuin niiden peruspäivärahan saajien, joilla on jo vähintään työssäoloehdon täyttymisen verran työkokemusta. Tutkielman ikärajan vuoksi korostetaan työmarkkinatuen käsittelyssä alle 25-vuotiaille asetettuja rajoituksia. Työttömyysetuuksien käsittelyssä sivutaan työ- ja elinkeino-

toimiston (TE-toimiston) toimintaa, sillä se kuuluu olennaisesti Kelan myöntämien työttömyysetuuksien hakuprosessiin.

Tutkielmassa rajataan työtön nuori käsittämään työ- ja elinkeinoministeriön tarkoittamaa työtöntä työnhakijaa, jonka siis tulee olla ilmoittautunut TE-toimistoon aktiiviseksi työnhakijaksi. Tällä rajauksella rajataan ulkopuolelle esimerkiksi äitiyslomalla olevat nuoret tai nuorten työttömyysjaksot loma-aikoina, jolloin nuoren opiskelija-status säilyy siitä huolimatta, ettei opintoja kesällä suoritakaan. (www.tem.fi 2014c)

Sosiaaliavustuksien tavoitteena on tasata kustannuksia tiettyjen erityisryhmien ja muun väestön välillä. Sosiaaliavustuksia ovat muun muassa lapsiperheille maksettavat äitiysavustus, lapsilisä, kotihoidontuki ja elatustuki, vajaakuntoisille maksettava vammaistuki, armeijaa käyville maksettava sotilasavustus sekä opiskelijoille tietyin ehdoin maksettava opintoraha. Sosiaaliavustukset rahoitetaan verovaroin. (Kangas, Niemelä 2013, 12) Sosiaaliavustukset rajataan tässä tutkielmassa käsittämään ainoastaan opintorahan ja vammaiseturuudet. Opintorahan katsotaan olevan mahdollistajana nuorten kouluttautumiselle ja se sitä kautta parantaa nuorten työelämään pääsyn edellytyksiä. Vammaiseturuuksien tavoitteena taas on helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä sekä tukea osallistumista työssä ja opiskelussa. (www.kela.fi 2014m) Muilla sosiaaliavustuksilla ei ole samanlaista suoraa vaikutusta nuorten työelämään pääsyyn tai työkyvyn ylläpitoon ja siksi ne rajataan tutkielman ulkopuolelle.

Syrjäytymisen käsite ei ole vakiintunut, mutta useissa määritelmissä painotetaan ongelmien kasaantumista, huono-osaisuuden kehän muodostumista ja yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutta. Syrjäytyneet eivät pysty osallistumaan täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja siviilielämään, joten syrjäytymistä voidaan näin ollen määritellä taloudellisten resurssien puutteen, yhteiskunnasta eristäytymisen sekä sosiaali- ja kansalaisoikeuksien rajallisuuden yhdistelmäksi. Määritelmissä korostetaan usein syrjäytymisen prosessiluonnetta. Nuoren syrjäytymisen ensimmäisenä tasona ovat ongelmat koulussa ja/tai kotona ja näitä seuraa epäonnistuminen koulussa tai koulun keskeyttäminen kokonaan. Tästä kehitys johtaa heikkoon työmarkkina-asemaan, jota seuraavat taloudelliset ongelmat ja riippuvuus hyvinvointivaltiota. Syrjäytymisen prosessin viimeisen tason muodostavat erilaiset elämänhallinnan ongelmat kuten päihde- ja mielenterveysongelmat ja rikollisuus. (Syrjäytymisen ehkäisy 2009, 5)

Tutkielman aikajänne on nykyhetkessä sekä tulevaisuudessa. Teorialuvuissa sosiaaliturvajärjestelmää ja etuuksia käsitellään siinä muodossa kuin ne tänä päivänä ovat ja empiriassa tarkastellaan asiantuntijahaastatteluissa esiin tulleita tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksia. Sosiaaliturvajärjestelmän aikaisemmista vaiheista nostetaan tarkasteluun ainoastaan erityisesti aiheen kannalta merkittävät projektit: Sata –komitea, nuorisolainmuutos vuodelta 2011 sekä vuonna 2013 voimaan astunut nuorten yhteiskuntatakuu.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tämä tutkielma on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa teoria pohjautuu valmiiseen aineistoon ja empiirinen osuus viiteen asiantuntijahaastatteluun. Tutkielma perustuu nuorten ongelmien ja sosiaaliturvan etuusjärjestelmän kuvaukseen ja näiden keskinäisen vastaavuuden analysointiin. Tämän tutkielman tarkoituksena on selventää suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän roolia nuorten työelämään pääsyn tukemisessa ja siksi tutkimusotteen voidaan katsoa olevan kartoittava. Tutkielman teoria pohjautuu olemassa olevaan kirjallisuuteen ja nuorten ongelmien ja sosiaaliturvan etuuksien merkitystä yksilölle ja yhteiskunnalle pyritään tuomaan kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan kokonaisvaltaisesti esille tutkielman kahdessa teorialuvussa. Empirialuvussa analysoidaan näitä kahta aihepiiriä asiantuntijahaastatteluista saatua aineistoa hyväksikäyttäen ja saadaan sitä kautta tuotettua uutta tietoa tutkielman aiheesta. Valittu tutkimusmenetelmä tukee tutkielman tavoitetta, sillä pyrkimyksenä on muodostaa laajasta ja hajanaisesta aineistosta kattava ja yhtenäinen kokonaisuus, joka mahdollistaa asiaan perehtymättömälle lukijalle selkeän kuvan aiheesta. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä suosia ihmistä tiedonkeräämisen instrumenttina, jolloin tutkija luottaa enemmän keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineisiin. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tässä tutkimuksessa käytetään myös induktiivista analyysia, jossa tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja eikä tutkija tällöin voi ennalta määrätä sitä mikä on tärkeää. Tässä tutkielmassa induktiivisen analyysin käyttö näkyy siinä, että tutkimuksen kirjoittaminen aloitettiin empiriaosuudesta, jonka jälkeen vasta tarkasteltiin mitä on oleellista tuoda esiin teorialuvuissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009)

Tutkielmaa suunniteltaessa haastattelut todettiin toimivaksi tiedonkeräysmenetelmäksi erityisesti siitä syystä, että kyseessä oli kahta laajaa aihealuetta yhdistävä ja vähän kartoitettu aihe. Oleellista tiedonkeräysmenetelmän valinnassa oli se, että haastateltavien taustoja pyritään

aktiivisesti tuomaan esiin heidän vastauksissaan. Tämä tukee haastattelua tiedonkeruumuotona, sillä yksi sen etu on, että haastateltavat on nähtävä subjekteina, joille on annettava mahdollisuus tuoda heille merkityksellisiä seikkoja mahdollisimman vapaasti esille. Haastatteluun informaationkeräysmetodin vaikutti myös se, että jo ennalta tiedettiin, että aihe tuottaa monitahoisia ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia. Tällöin on hyödyllistä, että esitettyihin mielipiteisiin voidaan esittää kattavia perusteluja sekä lisäkysymyksiä, joita ei esimerkiksi anonyymissa lomakekyselyssä voitaisi tehdä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35)

Nuorten työllistymistä ja hyvinvointia sekä sosiaaliturvan vaikuttavuutta on tutkittu paljon. Pääpaino näissä tutkimuksissa on kuitenkin syiden ja seurauksien etsimisessä ja pääasiassa tutkitaan vain yhtä nuoren työllistymisen ongelmaa tai yhden sosiaaliturvan etuuden vaikuttavuutta kerrallaan. Tässä tutkielmassa nämä aiheet yhdistyvät. Useimmissa tutkimuksissa kohteita tutkitaan aiemmin tapahtuneen tai nykyhetken valossa, mutta tässä aikajänne on tulevaisuuteen suuntautuva, sillä nuorten tilannetta tutkitaan tämän päivän ja tulevaisuuden näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on ottaa mukaan sekä nuoren että yhteiskunnan näkökulmat, mutta kuitenkin niin, että yhteiskunnan näkökulmaa painotetaan voimakkaammin. Käsittelemällä aihetta sekä mikro- että makrotasolla saavutetaan ilmiöstä kokonaisvaltaisempi ymmärrys. Nuoren työttömyys voidaan nähdä yksilön kannalta epätoivottavana toimettomuutena, jota leimaa heikko toimeentulo. Yhteiskunnan kannalta taas sama ilmiö tarkoittaa yksilön resurssien hukkaamista, tulevien verotulojen menettämistä ja sosiaaliturvan menoerää. Yhteiskunnan näkökulma korostuu tutkielmassa erityisesti sosiaaliturvan päätöksentekojärjestelmän tarkastelussa. Kaikki edellä mainitut näkökulmat on pyritty ottamaan huomioon tutkielman lähdeaineistossa.

Nuorten hyvin- ja pahoinvointiin liittyvää kirjallisuutta on Suomessa tuotettu paljon. Muun muassa Laaksonen (2005) on tutkinut nuorten psyykkistä hyvinvointia teoksessa ”Yliopistopiskelijoiden psyykinen oireilu ja siihen yhteydessä olevat tekijät”. Erityisesti tutkimuksia ja kirjallisuutta on tehty nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen haasteista (mm. Aalto-Setälä & Marttunen 2010, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja 2007). Nuorten työelämään pääsyn haasteita on kuvattu myös järjestelmien ja yhteiskunnan näkökulmista muun muassa teoksissa Aikuistumisen pullonkaulat (Kuure 2001), Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus (Järvinen 2001), Valmistumisen vallihaudalla (Mannisenmäki & Valtari 2005) sekä Koulutus- ja uravalinnan ongelmat (Lerkanen 2002). Euroopan useiden maantieteellisten määrittelyjen vuoksi eurooppalaisia nuoria käsittelevä aineisto on kerätty yhdenmu-

kaisuuden varmistamiseksi Euroopan unionin sivuilta ja tietokannoista. Euroopan unionin jäsenmaiden lukumäärän ansiosta sen voidaan katsoa edustavan kattavaa osaa eurooppalaisista nuorista.

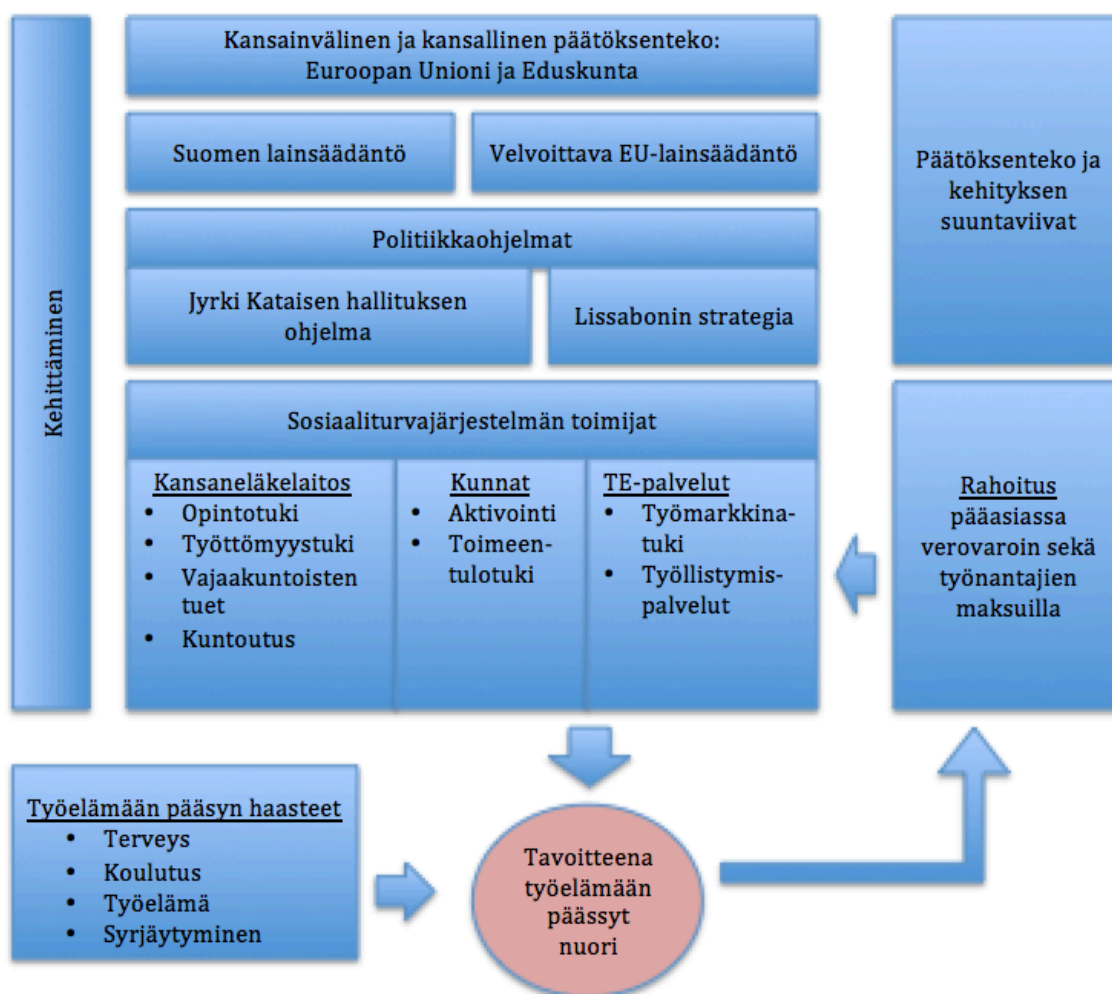
Tässä tutkielmassa sosiaaliturvajärjestelmää koskeva aineisto on suurelta osin haettu ajantasaisuuden varmistamiseksi sitä toteuttavien toimijoiden internet –sivuilta. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on ainutlaatuinen kokonaisuus ja sen taustalla vaikuttavat seikat ovat vahvasti kansallisia. Tämän vuoksi tutkielman aineisto on pääasiassa kotimaista muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Sosiaaliturvajärjestelmää ja sen vaikuttavuutta ovat tutkineet muun muassa Aho, Pitkänen ja Vanttaja (2012) teoksessa Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen, Autti-Rämö, Hytti ja Koskenvuo (2010) teoksissa Seurantatutkimus nuorten kuntoutusrahasta ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä ja Alle 25-vuotiaiden nuorten työkyvyttömyys- ja kuntoutusetuuksien käyttö ajalla 1998-2008 sekä Suvinen (2003) teoksessa Sosiaaliturvajärjestelmän tulevaisuuden haasteet ja Kela.

Sosiaaliturvan roolia nuorten työelämään pääsyn tukemisessa ei ole tähän mennessä juurikaan kartoitettu kokonaisvaltaisesti. Ek, Saari, Viinamäki, Sovio ja Järvelin (2004) käsittelevät nuorten aikuisten työelämästä syrjäytymistä ja sosiaaliturvan käyttöä. Tässäkin tutkimuksessa aikajänne on kuitenkin historiaan suuntautuva, sillä se perustuu 30 vuoden pitkittäistutkimukseen, joissa on seurattu vuonna 1966 syntyneiden elämänkulkua. Kirjallisuuden perusteella voidaan huomata, että aihetta sivuavat tutkimukset keskittyvät pitkälti aina vain yhteen nuorten haasteeseen tai sosiaaliturvan tukeen ja aikajänne on menneessä. Aihetta tulisi kuitenkin tutkia kokonaisvaltaisesti ja tulevaisuuteen suuntautuen, jotta sosiaaliturvaa voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin nuorten tämän päivän työelämään pääsyn haasteisiin.

Kaikissa tutkielman osa-alueissa on ollut suurena apuna Kelan tutkimusosaston ja Suomen epidemiologian seuran lokakuussa 2011 järjestämä Nuoret ja työllistymisen esteet -seminääri, jossa tutkielman tekijä oli osallistujana. Marraskuussa 2013 tutkielman tekijä osallistui Kansaneläkelaitoksen ja Suomen sosiaalioikeudellisen seuran yhteistyössä järjestämään Väliinputoaminen ja sosiaaliset oikeudet -tilaisuuteen, jossa käsiteltiin muun muassa köyhyyttä, perusturvaa ja väliinputoamista Kelan etuuksissa. Tilaisuudesta saatiin ideoita ja uusia näkökulmia muun muassa empirialukuun, jossa esitellään etuuksien onnistumisia sekä kehitysmahdollisuuksia

1.5 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuviossa 1 on kuvattu tutkielman viitekehys. Kuvioon on kerätty tutkielman kannalta tärkeimmät asiakokonaisuudet ja toimijat sekä niiden linkittyminen toisiinsa. Viitekehyksessä on tarkoituksena selventää sosiaaliturvajärjestelmän taustalla vaikuttavaa päätöksentekojärjestelmää sekä sosiaaliturvajärjestelmän etuuksia nuoren työelämään pääsyn tukemisessa.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys

Viitekehyksen keskiössä on nuori, johon kohdistuu erilaisia terveyteen, syrjäytymiseen, koulutukseen ja työelämään liittyviä riskejä ja haasteita. Esitetyt riskit kohdistuvat erityisesti juuri nuoreen väestöön ja realisoituessaan ne vaikuttavat vahvasti nuoren työelämään pääsyyn sekä työkykyisyyteen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän keskeiset toimijat Kansaneläkelaitos, kunnat sekä Työ- ja elinkeinopalvelut tarjoavat työelämään pyrkiville nuorille kuitenkin erilaisia toimeentuloon ja työkyvyn ylläpitoon liittyviä

tukia. Tutkielman ulkopuolella nuoren ympärillä on hyvin suurella todennäköisyydellä toki myös sosiaalisia turvaverkkoja, kuten ystäviä ja sukulaisia, jotka edistävät työhön pääsyä ja nuoren työkykyisyyttä. Nämä rajataan kuitenkin tämän tutkielman ja viitekehyksen ulkopuolelle.

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä rahoitetaan pääasiassa verovaroin sekä työnantajien maksuilla, joten se on hyvin riippuvainen kansalaisten työnteosta. Viitekehyksessä kuvataan-kin rahavirtojen liike työelämään päässeen nuoren kohdalla: verovaroin rahoitettavat sosiaaliturvan etuudet tukevat nuorta työelämään pääsyssä, jotta nuori voisi olla tulevaisuudessa itse rahoittamassa järjestelmää omalla työpanoksellaan.

Sosiaaliturvan kehittämisellä ja uudistamisella on tässä tutkielmassa oleellinen rooli ja siksi myös viitekehyksessä avataan päätöksenteon ja kehittämisen taustalla vaikuttavia toimijoita ja lainsäädäntöä. Kuviossa ylimpänä esitetään pääpiirteissään oleelliset päätöksentekijät ja niiden alla sosiaaliturvaan liittyvä lainsäädäntö sekä oleelliset politiikkaohjelmat, jotka vaikuttavat sosiaaliturvajärjestelmän kehittämisen suuntaviivoihin.

1.6 Tutkimusraportin jäsentely

Luvut kaksi ja kolme muodostavat tutkielman teorialuvut. Ensimmäinen teorialuku aloitetaan käsittelemällä nuorten tilannetta Euroopassa ja Suomessa muun muassa nuorten väestöosuuden, terveyden, koulutuksen ja yhteiskunnallisen osallistumisen kautta. Tämän jälkeen kolmannessa alaluvussa tarkastellaan nuorille ominaisia työelämään pääsyn ongelmia ja haasteita terveyden, koulutuksen sekä työelämän alueilla. Ongelmat esitellään useiden tilastojen valossa, jotta saadaan kuva näiden laajuudesta ja mahdollisesta yleistymisestä. Neljännessä alaluvussa käsitellään syrjäytymistä nuorten ja yhteiskunnan näkökulmista. Syrjäytyminen on useiden tekijöiden summa, joten sille annetaan oma alaluku.

Toisessa teorialuvussa käydään läpi suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä sekä aiheen kannalta keskeisimmät toimijat ja niiden tehtävät: sosiaalivakuutusta ja –avustuksia hoitava Kansaneläkelaitos, toimeentulotukea hoitava sosiaalitoimi ja työmarkkinatukea hoitava työ- ja elinkeinotoimisto sekä aktivoinnista vastaavat kunnat. Toimijoiden jälkeen käsitellään sosiaaliturvan päätöksentekojärjestelmä, lakimuutoksia edeltävät prosessit sekä selvennetään sosiaa-

liturvaan kohdistuvia kehityshaasteita kuten rahoituksen puutetta sekä globalisaation ja verokilpailun aiheuttamaa painetta. Näiden jälkeen käsitellään tutkielman aihetta koskeneita hankkeita viime vuosilta. Hankkeista ja ehdotelmista läpikäydään keskeisimmiltä osin Satakomitean työn tuloksia, nuorisolain muutokset vuodelta 2011, nuorisotakuu ja hallituksen rakenneuudistusohjelma keväältä 2014. Hankkeet käydään läpi aikajärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan. Sosiaaliturvan tukijärjestelmät jaotellaan työelämään pääsyä ja työkykyä tukeviin etuuksiin. Etuuksia tarkastellaan niiden tavoitteiden, saantiperusteiden, etuussumman ja hakuprosessin kautta. Etuuskien tarkat saajamäärät ja maksetut etuudet maaliskuulta 2014 esitetään liitteessä 1.

Neljäs luku muodostaa tutkielman empirialuvun ja koostuu pääasiassa haastatteluaineiston analysoinnista ja tulkinnasta. Luvun aluksi esitellään asiantuntijahaastatteluihin valitut henkilöt sekä heidän edustamansa organisaatiot. Empirialuvun alaluvut muodostuvat hyvin pitkälle haastattelurungon mukaan: nuorten tilan yleisestä kuvauksesta ja työelämään pääsyn tuesta, sosiaaliturvan roolista ja sen onnistumisesta sekä lopuksi kehitysehdotuksista.

Tutkielman teorialuvuissa pyritään tuomaan kattavasti esille nuorten ongelmien ja sosiaaliturvajärjestelmän merkitystä yksilölle ja yhteiskunnalle. Empirialuvussa päätavoitteena on verrata teoriaosuudessa käsiteltyjen aiheiden vastaavuuksia haastatteluaineistoja hyväksi käyttäen. Teorialukujen aiheet ovat hyvin laajoja ja moniulotteisia ja siksi kokonaisvaltaisen ymmärryksen saavuttaminen vaatii myös yksityiskohtaista kuvausta ja käsittelyä. Tästä syystä tutkielma on kokonaisuudessaan hieman teoriapainotteinen.

2 NUORET 2000-LUVUN YHTEISKUNNASSA

Hyvinvointivaltioon ja sen osiin kohdistuu tällä hetkellä muutospaineita. Erityistä painetta kohdistuu hyvinvointivaltion alkuaikoina käyttöön otettuihin tukiin ja palveluihin, jotka on kehitetty vastaamaan ”vanhoihin sosiaalisiin riskeihin”, joista tärkeimmät ovat työttömyys, sairaus, vanhuus ja perheen perustaminen. Nykyiset muutospaineet tukiin ja palveluihin liittyvät pääasiassa vanhojen sosiaalisten riskien rinnalle syntyneisiin ”uusiin sosiaalisiin riskeihin”, joiden juuret taas löytyvät neljästä taloudellis-yhteiskunnallisesta muutosprosessista: perhe-elämän monimuotoistumisesta, naisten työssäkäynnin yleistymisestä, työelämän lisään-

tyneestä epävakaisuudesta sekä sosiaaliturvan entistä suuremmasta altistumisesta markkinoiden vaikutukselle. (Timonen, 2003 19-43)

Sosiaaliturvan perustaa lähdettiin rakentamaan niin Suomessa kuin muissakin toisen maailman sodan jälkeisissä hyvinvointivaltioissa sille perustalle, että se tarjoaisi palkkatyötä vastaavan kulutustason tulonsiirtoja työhön kykenemättömille. Oleelliset syyt palkkatyöstä poissaololle olivat tuolloin työttömyys, sairaus, työhön liittyvät onnettomuudet, vanhemmuus ja vanhuus, joita nyt kutsutaan ”vanhoiksi sosiaalisiksi riskeiksi”. Työmarkkinoiden ja perhe-elämän rakenteelliset muutokset ovat kuitenkin johtaneet uusien riskien syntymiseen eikä ole enää selvää, että näihin pystytään vastaamaan toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina rakennettujen rakenteiden puitteissa. (Timonen, 2003 19-43)

Elämäntapojen muutokset sekä taloudellisten ja sosiaalipoliittisten järjestelmien kykenemättömyys vastata näihin muutoksiin synnyttää uusia riskejä. Elinkaaret ovat nykyään hyvin toisenlaiset kuin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina: keskimääräiset lapsiluvut ovat laskeutuneet, työttömyys ja epävarmuus työmarkkinoilla ovat lisääntyneet ja eläkkeelle on alettu siirtyä nuorempina. Tuloerojen kasvamisen ja työmarkkinoilla lisääntyneen epävarmuuden vuoksi palkkatyöstä saatavat tulot eivät enää välttämättä suojaa köyhyydeltä. Matala koulutustaso, koulutuksen puute ja sen vanheneminen ovat muodostuneet merkittäviksi uusiksi riskeiksi työmarkkinoilla. Uusilla sosiaalisilla riskeillä on myös taipumus keskittyä tietyille väestöryhmälle, mikä voi vaikeuttaa niihin puuttumista ja ongelmien korjaamista. Haavoittuvimpia uusien riskien parissa kamppailevia ryhmiä ovat epävakassa työmarkkina-asemassa olevat nuoret työntekijät ja työttömät, maahanmuuttajat sekä joissain maissa työssäkäyvät naiset, joilla haasteena on perhe-elämän ja palkkatyön yhteensovittaminen ja yhdistäminen. (Timonen, 2003 19-43)

Myös uusiin riskeihin on pyritty vastaamaan sosiaalipoliittisten toimenpiteiden avulla. Näiden toimenpiteiden tärkeimpänä päämääränä ei ole niinkään korvata työstä saatua tuloa vaan ennemminkin pitää ihmiset työmarkkinoilla erilaisten tukitoimien avulla. Hyviä esimerkkejä ovat esimerkiksi lasten päivähoido, työtätekeville köyhille suunnatut tulonsiirrot kuten soviteltu päiväraha, pitkäaikaistyöttömille ja nuorille työttömille suunnatut työmarkkinapalvelut ja aktivoivat työmarkkinatoimenpiteet. (Timonen, 2003 19-43)

Suomalaisen hyvinvointivaltion on lähitulevaisuudessa vastattava kahteen suureen haasteeseen: väestön vanhenemiseen sekä työllisyysasteen nostamiseen ja korkeana pitämiseen. Molemmat näistä liittyvät ”vanhoihin sosiaalisiin riskeihin” eli vanhuuden turvaan, työttömyydestä johtuvaan matalaan tulotasoon sekä sosiaaliseen syrjäytymiseen. Voitaisiinkin sanoa, että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta kohtaa kahdenlaisia uusia riskejä: viimeaikoina syntyneitä uusia riskejä, joita voidaan kutsua ”tuoreiksi” uusiksi riskeiksi sekä riskejä, jotka ovat olleet olemassa jo kauan, mutta ne ovat tulleet vieläkin haastavimmiksi tai niiden merkitys on kasvanut. Näitä kutsutaan ”vanhoiksi” uusiksi riskeiksi. (Timonen, 2003 19-43)

Tämän luvun aluksi tarkastellaan yleisellä tasolla eurooppalaisten ja suomalaisten tilannetta tämän päivän yhteiskunnassa. Yleisen kuvauksen jälkeen keskitytään tarkastelemaan erityisesti nuorille kriittisiä uusia ja vanhoja sosiaalisia riskejä, jotka vaikeuttavat työelämään pääsyä ja heikentävät työkykyisyyttä.

2.1 Nuoret Euroopassa

Vuonna 2007 Euroopan unionissa asui noin 96 miljoonaa 15-29 –vuotiasta nuorta, joka määrittäen edustaa noin viidesosaa koko Euroopan unionin väkiluvusta. Nuorten osuus koko väestöstä vaihtelee kuitenkin jäsenmaiden välillä laajasti: Irlanti, Kypros, Slovakia ja Puola ovat unionin väestöllisesti ”nuorimpia” maita, sillä näissä nuorten osuus on yli 24 prosenttia koko väestöstä. Väestöllisesti vanhimpia maita ovat Tanska, Saksa ja Italia, joissa nuoren määrä koko väestöstä on alle 18 prosenttia. Suuri osa Euroopan unionin väestön kasvusta selittyy Euroopan ulkopuolelta tulevalle muuttoliikkeelle: Espanjassa 15 prosenttia, Itävallassa 14 prosenttia ja Saksassa 12 prosenttia 15-29-vuotiaista nuorista on ulkomaalaisia. (www.europarl.europa.eu 2014)

Vuonna 2006 yli 91 prosenttia 15-24-vuotiaista Euroopan unionin alueella elävistä nuorista koki terveytensä hyväksi tai erittäin hyväksi ja ainoastaan 3 prosenttia koki terveytensä erittäin huonoksi. Taloudellisen kehityksen ja terveydenhuollon järjestelmien ansiosta Euroopan alueen eliniän odote on noussut jatkuvasti ja vuonna 2006 se oli keskimäärin 81.1 vuotta. Pääsääntöisesti naisten odotetaan elävän miehiä pidempään. Euroopan unionin alueella nuorten ulkoisissa kuolinsyissä on myös huomiota herättäviä eroja naisten ja miesten välillä. Vuonna 2006 15-24-vuotiaista nuorista itsemurhaan ajautui 759 naista ja 3450 miestä, liiken-

neonnettomuuksissa kuoli 2019 naista ja 8087 miestä, henkirikoksen uhrina kuoli 140 naista ja 422 miestä sekä huumeiden yliannostukseen kuoli 82 naista ja 341 miestä. Vain noin 40 prosenttia nuorten kuolemansyistä johtui luonnollisista sairauksista ja taudeista. (www.europarl.europa.eu 2014)

Suurimmassa osassa Euroopan unionin maita oppivelvollisuus päättyy 14 ja 17 ikävuoden välillä. Noin 80 prosenttia jäsenmaiden nuorista kuitenkin jatkaa koulutusta vähintään vuoden ja noin 70 prosenttia vielä kahden vuoden jälkeen oppivelvollisuuden päättymisestä. Pääpiirteissään naisten koulutuksessa jatkamisen osuus oli miehiä suurempi. 25-29-vuotiaista Euroopan unionin nuorista 80,4 prosenttia oli vuonna 2007 suorittanut lukioon verrattavan koulutuksen, kun 55-59-vuotiaiden ikäluokassa määrä oli vain noin 61,5 prosenttia. Oppivelvollisuusiän jälkeen koulutuksen lopettaneiden määrä on laskenut hieman vuosien aikana: vuonna 2000 koulutuksen lopetti 18 prosenttia ja vuonna 2007 enää 15 prosenttia oppivelvollisuusiän täyttäneistä nuorista. Etelä- ja Pohjois-Euroopan välillä on havaittavissa tässä huomattavia eroja. Espanjassa, Maltalla ja Portugalissa koulutuksen lopetti noin 30 prosenttia oppivelvollisuuden täyttäneistä nuorista, kun taas Pohjois-Euroopassa luvut olivat alle 15 prosenttia. (www.europarl.europa.eu 2014)

Euroopan Parlamentin toteuttaman European Youth 2014 kyselyn mukaan yli 57 prosenttia eurooppalaisista nuorista kokee, että nuorten sukupolvi on jäänyt talouskriisin vuoksi talouselämän ulkopuolelle. Noin 43 prosenttia nuorista ilmoitti halukkuutensa työskennellä, opiskella tai lähteä työharjoitteluun toiseen jäsenmaahan, mutta jopa 25 prosenttia koki olevansa pakotettuja lähtemään toiseen maahan opiskelemaan tai töihin. Eurooppalaiset nuoret eivät ole erityisen kiinnostuneita yrittäjyydestä: noin 52 prosentilla nuorista ei ole minkäänlaista kiinnostusta yrittäjyyteen. (www.eurostat.eu 2014) Työttömyysluvut ovat hälyttävät: maaliskuussa 2014 lähes 5,4 miljoonaa alle 25-vuotiaasta nuorta oli työttömänä eli ilman opiskelua tai harjoittelupaikkaa tai työtä. Keskimääräinen nuorten työttömyysaste on yli kaksi kertaa niin suuri kuin väestön keskimääräinen työttömyysaste. Suurimman ja pienimmän nuorisotyöttömyys maan välillä on jopa 50 prosentin väli: Saksan nuorisotyöttömyys on 7,8 prosenttia, kun taas Kreikan 56,8 prosenttia. (www.europa.eu 2014)

Eurooppalaiset nuoret muuttavat omilleen varsin eri ikäisinä. Nuorimmillaan naiset muuttavat pois kotoa Suomessa ja vanhimmillaan Italiassa, Maltalla, Slovakiassa ja Sloveniassa, jossa naiset muuttavat kotoa lähellä 30 ikävuotta. Nuoret miehet muuttavat kotoa pois noin 1-3

vuotta naisia myöhemmin. Nuorten yksin muuttamiseen vaikuttavat vahvasti lapsuuden kodin ympäristön laatu, jolla tarkoitetaan vanhempien ja lasten välistä suhdetta sekä asumisolot, opiskeluiden kokoaikaisuutta, työmarkkinatilannetta sekä asumisen kustannuksia. (www.europarl.europa.eu 2014)

Suurimmassa osassa Euroopan unionin maita äänestysikä on 18 vuotta. EU:n alueella asuvista 16-24-vuotiaista nuorista noin 25 prosenttia ilmoitti, ettei heitä kiinnosta politiikka lainkaan, noin 42 prosenttia ilmoitti hyvin vähäisen kiinnostuksen, 26 prosenttia oli jonkin verran kiinnostuneita ja vain noin 5 prosenttia oli hyvin kiinnostunut politiikasta. Viimeisen 12 kuukauden aikana 16-29-vuotiaista nuorista miehistä noin 3 prosenttia ja naisista 2 prosenttia oli osallistunut poliittisten puolueiden toimintaan ja noin 2,5 prosenttia miehistä ja 2,3 prosenttia naisista oli osallistunut työhön liittyvään järjestötoimintaan. Hyväntekeväisyysorganisaatioiden toimintaan oli osallistunut noin 6 prosenttia 16-29-vuotiaista naisista ja noin 4 prosenttia miehistä. (www.europarl.europa.eu 2014)

2.2 Nuoret Suomessa

Tilastokeskuksen vuonna 2013 julkaiseman väestötilaston mukaan vuoden 2012 lopussa Suomessa asui noin 5,4 miljoonaa ihmistä, joista 15-24-vuotiaita oli 655 000 eli noin 12 prosenttia koko väkiluvusta. Nuorten miesten osuus nuorista oli noin 50,9 prosenttia eli 334 000 henkilöä ja nuorten naisten osuus noin 49,1 prosenttia, joka määrällisesti oli noin 321 000 henkilöä. Vuoden 2012 aikana Suomeen muutti ulkomailta ennätyselliset 31 278 henkilöä. Vuonna 2012 syntyneille poikalapsille arvio elinajan odotteesta on 77,5 vuotta ja tyttölapsille 83,4 vuotta. (www.tilastokeskus.fi 2014)

Suomalaisista 15-24-vuotiaista nuorista noin 80 prosenttia kokee terveytensä hyväksi tai melko hyväksi. Nuorten kokemukset terveydestään kuitenkin eriytyvät ja ne, jotka kokevat terveytensä huonoksi, kokevat sen entistä huonommaksi. Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulua käyvistä pojista 8 prosenttia ja tytöistä 18 prosenttia kokee keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta. 15-18-vuotiaana masennuksen ilmaantuminen lisääntyy merkittävästi. Nuorten koettu terveydentila on yhteydessä perheen taloudelliseen tilanteeseen ja nuorten elintavat myötäilevät perheen tapoja. Lasten ja nuorten terveyserot ennakoivat terveyseroja myös aikuisuudessa. Pitkällä tähtäimellä tämä aiheuttaa yhteiskunnalle niin taloudellisia kuin

inhimillisiäkin kustannuksia. Koulutuksen seurantaraportti 2010 mukaan peruskouluista 34 prosentilla oli terveydenhoitajia suosituksen mukainen määrä ja vain 4 prosentilla kouluista oli lääkäri. Kouluista kolmasosalla ei ollut lainkaan lääkärin palveluja ja viidesosalla ei ollut koulupsykologi – tai koulukuraattoritoimintaa. (Allianssi Ry 2012)

Vuonna 2010 peruskoulun päättäneistä nuorista 91 prosenttia jatkoi välittömästi jatkokoulutukseen. Koulutuksessa jatkaneista 45 prosenttia aloitti ammatillisessa koulutuksessa ja 55 prosenttia lukiokoulutuksessa. Lukiokoulutuksessa noin 80 prosenttia suorittaa ylioppilastutkinnon kolmessa vuodessa ja neljässä vuodessa tutkinnon saa suoritettua 88 prosenttia aloittaneista. Keskeyttäminen ja opintojen pitkittyminen on tavallisempaa ammatillisessa koulutuksessa. Vuonna 2006 aloittaneista opiskelijoista noin 63 prosenttia valmistui kolmessa vuodessa. Korkeakouluihin hakeneiden määrä nousi noin 18 prosenttia esimerkiksi lukuvuodesta 2007-2008 lukuvuoteen 2010-2011. Sen sijaan hyväksytyiksi tulleiden tai paikan vastaanottaneiden määrä nousi vain noin 7 prosenttia. Suomessa korkea-asteen suorittaneita oli vuonna 2011 noin 39 prosenttia 25-34-vuotiaista. Vuonna 2009 OECD-maissa korkea-asteen koulutuksen saaneet ansaitsivat toisen asteen koulutuksen saaneisiin verrattuna noin 50 prosenttia enemmän. (Allianssi Ry 2012)

Nuorten arvostus työtä ja koulutusta kohtaan on pysynyt korkeana ja ansiotyötä pitää erittäin tärkeänä elämänalueena selvästi useampi nuori kuin 20 vuotta sitten. Nuorten työssäkäynnille tyypillistä on työssäolo-, työnhaku- ja opiskelujaksojen päällekkäisyys, limittyminen sekä epätyypilliset työsuhteet ja työajat. Vuonna 2010 15-19-vuotiaiden työssäkäyvien keskimääräinen kuukausiansio oli 1 797 euroa ja 20-24-vuotiaiden 2179 euroa kun taas kaikkien työssäkäyvien keskimääräinen kuukausiansio oli noin 3043 euroa. Vuonna 2008 alle 25-vuotiaita yrittäjiä oli noin 4000. (Allianssi Ry 2012)

Muihin Euroopan maihin verrattuna suomalaiset nuoret muuttavat kotoa varsin nuorina. Suomalaiset miehet muuttavat kotoa noin 21-vuotiaina ja naiset noin 20-vuotiaina. Yleisimmät syyt muuttoon ovat halu itsenäistyä, muutto toiselle paikkakunnalle opiskelemaan ja muutto yhteen seurustelukumppanin kanssa. Kaupunkimaisten kuntien ja maaseutumaisten kuntien välillä on nähtävissä myös eroa nuorten kotoa muuton välillä. Vuonna 2007 kaupunkimaisissa kunnissa asuvista 21-vuotiaista noin neljännes asui kotona, kun taas maaseutumaisissa kunnissa noin 60 prosenttia. Vuoden 2011 lopussa Suomessa oli 423 asunnotonta perhettä ja 7

606 asunnotonta henkilöä. Näistä 18 prosenttia eli 1409 oli alle 25-vuotiaita nuoria. (Allianssi Ry 2012)

Nuorten järjestötoimintaan osallistuminen on laskenut koko 2000-luvun aikana selvästi. Noin 45 prosenttia 10-29-vuotiaista nuorista on mukana tai kuuluu johonkin järjestöön ja heistä hieman alle puolet osallistuu toimintaan viikoittain. Suurin osa näistä nuorista osallistuu urheiluseuran toimintaan. Muihin nuorisjärjestöihin kuten poliittisiin nuorisjärjestöihin kuuluu vain noin 5 prosenttia nuorista. Yleisesti nuorten suhtautuminen puoluepolitiikkaan on Suomessa kielteistä. Jostain puolueesta kiinnostuneita nuoria on vain noin 27 prosenttia, kun kansainvälisesti vertailtuna keskiarvo on 48 prosenttia. Vain 12 prosenttia suomalaisista nuorista suunnittelee liittyvänsä aikuisena johonkin puolueeseen, kun kansainvälinen keskiarvo on 27 prosenttia. Vähäisestä poliittisesta kiinnostuneisuudesta huolimatta suomalaisten nuorten yhteiskunnalliset tiedot ovat kansainvälistä kärkeä. (Allianssi Ry 2012)

2.3 Nuorten pääsy työelämään

Nykypäivän yhteiskunnassa nuorilla esiintyy useita terveyteen, koulutukseen ja työelämään liittyviä haasteita ja ongelmia, jotka haittaavat nuoren työelämään siirtymistä ja kiinnittymistä. Jokainen nuoren kohtaama haaste vaikuttaa osaltaan nuoren työllistymismahdollisuuksiin ja työelämässä pysymiseen. Terveydelliset ongelmat heikentävät työkykyä koulussa ja työelämässä. Koulutusongelmat voivat johtaa alhaiseen koulutustasoon, joka puolestaan vaikuttaa työmarkkina-asemaan. Työelämän asettamat korkeat vaatimukset vaikeuttavat työn saantia: ilman työkokemusta ei saa työtä ja ilman työtä ei saa työkokemusta. Nuorelle tyypillisessä epävakaaassa elämäntilanteessa yhteen ongelmaan kompastuminen voi aloittaa vaikeasti pysäytettävän lumivyöryefektin, joka pahimmillaan johtaa syrjäytymiseen. Seuraavaksi tarkastellaan kokonaisvaltaisesti nuorten terveydellisiä, koulutuksellisia ja työelämän ongelmia sekä syrjäytymistä.

2.3.1 Nuorten terveys

Nuorten terveyskehityksessä on tapahtunut sekä hyviä että huonoja muutoksia. Hieman yli 80 prosenttia nuorista arvioi terveydentilansa hyväksi tai erittäin hyväksi ja tämän lisäksi nuorten kuolleisuus on vähentynyt. Toisaalta taas merkittävimpiä negatiivisia muutoksia ovat humala-

juomisen, tupakoinnin, liikalihavuuden ja useiden pitkäaikaissairauksien kuten astman ja diabeteksen lisääntyminen. Tutkimusten mukaan nuorten päihdehäiriöiden alkamisikä on noin 14–15 vuotta. Häiriöt ovat tyypillisesti pitkäkestoisia ja vaikeahoitaisia ja suurimmalla osalla nuorista niihin liittyy jokin mielenterveyshäiriö kuten masennus tai ahdistuneisuus. (Aalto-Setälä & Marttunen 2010) Nuorista 18–24-vuotiaista miehistä ylipainoisia on noin 31 prosenttia ja naisista 20 prosenttia. Liikalihavuus on merkittävä kansanterveydellinen ongelma, joka aiheuttaa vakavia riskejä varsinkin aikuisena. Edellä mainitut terveyskehityksen muutokset ovat erityisen haitallisia siinäkin mielessä, että nuoruudessa omaksuttu elämäntapa luo perustaa aikuisiän terveydelle. Yhteiskunnan kannalta lasten ja nuorten terveyteen panostaminen on siis investointia tulevaisuuteen ja tulevaisuuden työvoimaan. (www.terveysportti.fi 2014)

Nuorten terveydellisten ongelmien nähdään usein liittyvän nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitys- ja siirtymävaiheeseen, jossa tapahtuu useita samanaikaisia ja laajoja muutoksia. Nuorella tapahtuu voimakkaita fyysisiä muutoksia kuten keskushermoston kehittymistä, ruumiillista kasvua ja kehitystä sekä hormonaalisia muutoksia. Samaan aikaan myös ajattelussa, tunte-elämässä, käyttäytymisessä ja ihmissuhteissa tapahtuu muutoksia. (www.terveysportti.fi 2014) Siirtymävaiheeseen kuuluvat myös elämäntilanteen uudistukset kuten vanhempien luota pois muuttaminen, opiskelun tai työelämän aloittaminen ja mahdollisesti perheen perustaminen tai parisuhteen aloittaminen. (Laaksonen 2005, 17–18) Nuoruusikä on kokonaisuudessaan vähittäistä sopeutumista näihin muutoksiin. Aina sopeutuminen ei kuitenkaan onnistu toivotulla tavalla: noin joka viides nuori kärsii jostain mielenterveydenhäiriöstä. Yleisimpiä näistä ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytöshäiriöt ja päihteiden aiheuttamat häiriöt. Nuoret myös kärsivät aikaisempaa enemmän erilaisista stressioireista kuten niska-hartia- ja selkäoireista sekä väsymyksestä. Usein tilannetta pahentaa häiriöiden moniongelmaisuus ja usean häiriön samanaikaisuus. Diagnosointia vaikeuttaa myös häiriöiden erottaminen nuoren yksilöllisestä kehityskulusta. Varhainen puuttuminen nuorten mielenterveysongelmiin on erittäin tärkeää. Jos nuori ei saa tarvitsemaansa apua ajoissa, voi hän menettää iälleen kuuluvan psyykkisen kehitysmahdollisuuden. (Aalto-Setälä & Marttunen 2010) Suurella osalla mielenterveydenhäiriöistä kärsivistä aikuisista oireet ovat alkaneet jo lapsena tai viimeistään nuoruudessa: noin puolella oireet ovat alkaneet ennen 15 vuoden ikää ja 75 prosenttia kaikista häiriöistä on mahdollista todeta ennen 18 vuoden ikää. (www.terveysportti.fi 2014) Vaikka lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden käyttö on viime vuosina lisääntynyt, niin selvää ei kuitenkaan ole, ovatko itse ongelmat yleistyneet (Hämäläinen & Kangas 2010, 23).

Huono-osaisuus johtuu käytännössä ongelmien kasautumisesta. Prosessi alkaa jo nuoruudessa ja siihen liittyy merkittävänä osana terveysongelmat ja haitalliset tottumukset. Yhteiskunnallisesti katsottuna väestöryhmien väliset erot alkavat syntyä jo siis lapsuudessa ja nuoruudessa. (www.terveysportti.fi 2014) Ongelmien kasautuessa myös työttömyyden ja työkyvyttömyyden riski nousee. Useissa tutkimuksissa on osoitettu työttömyyden olevan merkittävä heikentävä tekijä psyykkisen hyvinvoinnin ja muun terveyden kannalta. Työssäkäynti täyttää sekä sosiaalisia että taloudellisia tarpeita, vaikuttaa sosiaalisen identiteetin muodostumisessa sekä positiivisesti sosiaaliseen statukseen sekä sosiaaliseen aktiivisuuteen. (Laaksonen 2005, 20–21) Mielenterveyden ja käytöksen häiriöiden perusteella myönnettyjen, 16–24-vuotiaille maksettavien työkyvyttömyyseläkkeiden määrä oli vuonna 2003 3189 kappaletta ja vuonna 2013 jo 5286 kappaletta (Kelasto 2014a). Kymmenen vuoden aikana tapahtunut 65,7 prosentin kasvu kertoo nuorten hyvin- tai pahoinvoinnin sekä toisaalta yhteiskunnan kehityksen suunnasta.

2.3.2 Nuorten koulutus

Koulutuksen merkitys nyky-yhteiskunnassa on kasvanut jatkuvasti viimeisten vuosikymmenten aikana ja vähitellen pitkästä ja laadukkaasta koulutuksesta on tullut edellytys työmarkkinoille pääsyle. Jatkuvasti kasvava korkeakoulutettujen joukko on johtanut koulutusinflaatioon eli koulutuksen suhteellisen arvon laskuun. Alati nouseva koulutustaso sekä työnantajien kasvavat vaatimukset aikaansaavat tilanteen, jossa korkea koulutus on välttämätön, mutta ei välttämättä kuitenkaan riittävä. Saadakseen saman suhteellisen aseman kuin vanhempansa on nuorten nyt siis kouluttauduttava aiempaa enemmän. (Mannisenmäki & Valtari 2005, 32)

Työmarkkina-aseman lisäksi koulutuksella on tutkittu olevan vaikutusta yleisesti elämänhallintaan: mitä koulutetumpi väestö, sitä vähemmän sairastavuutta ja syrjäytymistä (Syrjäytymisen ehkäisy 2009, 9). Koulutuksen on todettu myös vaikuttavan työelämässä olon pituuteen sekä alku- että loppupäästä. Keskiasteen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden on havaittu aloittavan aikaisemmin työelämässä verrattuna pelkän perusasteen suorittaneisiin. Toisaalta perusasteen suorittaneet myös lopettavat työelämässä aiemmin, keskimäärin 59 vuoden iässä, kun korkeakoulutetut jatkavat työssä jopa neljä vuotta pidempään. Lama- ja taantumavaiheissa heikosti koulutetut menettävät tavallisimmin työnsä: vuonna 2010 ainoastaan perusasteen suorittaneiden työttömyysaste oli lähes 20 prosenttia, kun samaan aikaan keskiasteen työttömyysluku oli 12 prosenttia ja korkea-asteen noin viisi prosenttia. (www.eva.fi 2014) Jo yk-

sinomaan työttömyydestä aiheutuvat menetetyt tuotannontekijät sekä kustannusrasitteet ovat yhteiskunnalle hyvin merkittäviä ja siksi erityisesti nuorten työttömyysriskiä vahvistavat tekijät kuten koulutusongelmat tulisi tunnistaa ja niihin tulisi reagoida mahdollisimman nopeasti. Nuorten koulutusongelmista järjestyksessä ensimmäiseksi nousee koulutuspaikan valinta. Koulutustarjonnan ja opiskelualojen monipuolistuessa valinnan vapaus laajenee, mutta samalla vaikeutuu. Koulutuspaikan valinnassa oletetaan, että oman parhaansa tiedostava yksilö pystyy tekemään rationaalisia valintoja. Jotta tämä olisi mahdollista, tulisi koulutusmarkkinoilla vallita täydellisen informaation ja hakijoiden tulisi hahmottaa omat preferenssinsä, niiden keskinäinen järjestys sekä valinnoista koituvat seuraukset. Tosiasiassa ainoastaan osa nuorista kykenee toimimaan näin itsenäisesti ja rationaalisesti. (Järvinen 2001, 67) Tutkimuksissa on havaittu nuorten koulutusvalintoja ohjaavan oman mielenkiinnon sijasta kaverit, koulutusajan lyhyt kesto ja helppo koulutukseen pääsy (Lerkkanen 2002, 16). Opiskelijatutkimus 2003-aineistosta käy ilmi, että ainoastaan vähän alle puolelle opiskelijoista oli itsestään selvää haakeutua opiskelemalleen alalle ja sopivan opintoalan löytäminen oli ollut vaikeaa joka viidennelle (Mannisenmäki & Valtari 2005, 57–58).

Koulutuspaikan valinnan jälkeen haasteeksi nousee koulutukseen pääsy. Koulutustarjonnan laajentuessa on myös oppilaiden välinen kilpailu kiristynyt. Koulutukseen pääsyyn vaikuttavat loppu- ja ylioppilastodistuksen arvosanat sekä erilaiset valintakokeet. Kilpailussa menestyminen edellyttää nuorilta kykyä ja halua tehdä rationaalisia valintoja sekä kykyä sopeutua jatkuvaan suorittamiseen ja arviointiin. (Järvinen 2001, 67) Päättötodistuksen arvosanat huomioon ottavissa valintamenettelyissä heikkoutena voidaan nähdä se, etteivät arvosanat perustu standardeihin, vaan ovat yksittäisten opettajien arvioita, joihin vaikuttavat opettajan henkilökohtaiset odotukset, mielipiteet ja asenteet (Alatupa, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja 2007). Koulutukseen pääsyn haastavuus näkyy erityisesti lukion tai ammattikoulun jälkeisissä välivuosissa: Opiskelijatutkimus 2010 mukaan ammattikorkeakouluopiskelijoista 66 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoista 62 prosenttia on pitänyt yhden tai useamman välivuoden (Saarenmaa, Saari & Virtanen 2010).

Koulutukseen pääsyn jälkeen opiskelijoille ongelmia tuottaa opinnoissa eteneminen: kolmanneksella korkeakouluopiskelijoista opinnot ovat edenneet omia suunnitelmia hitaammin. Yleisimmät syyt etenemisen hitauteen ovat työssäkäynti opintojen ohella, elämäntilanne ja erilaiset henkilökohtaiset syyt, opiskelumotivaation puute ja kokemus väärällä alalla opiskelusta. Korkeakouluopiskelijoista 53 prosenttia kärsii sellaisesta terveyteen tai psyykkiseen hyvin-

vointiin liittyvästä sairaudesta, joka hidastaa opintojen etenemistä. 34 prosenttia kaikista opiskelijoista kärsii stressistä. Muita opintojen etenemistä haittaavia sairauksia ovat muun muassa masennus ja erilaiset oppimisvaikeudet kuten lukihäiriö. (Saarenmaa ym. 2010) Opintojen hitaan etenemisen on nähty liittyvän myös koulutusresursseihin ja niiden jakautumiseen, tutkintojärjestelmään, koulutustarjontaan, opetusjärjestelyihin sekä opintotukijärjestelmään (Mannisenmäki & Valtari 2005, 80).

Opiskelun keskeyttäminen tai opiskelupaikan vaihto ovat myös merkittäviä nuorten koulutusongelmia. Syitä näille ovat muun muassa tyytymättömyys opetukseen ja toimintatapoihin oppilaitoksessa, kiinnostumattomuus alaa kohtaan, väärä alavalinta sekä opetusmenetelmiin tai opiskelupaikkakuntaan pettyminen. Opintojen keskeyttämiseen liittyvät usein myös epäselvät, epärealistiset ja epävarmat koulutus- ja uratavoitteet. Valintamahdollisuuksien ja koulutustarjonnan kasvaessa on myös ohjaustarpeen todettu lisääntyneen. (Lerikkanen 2002, 42-49) Kyselyiden perusteella opiskelijoista ainoastaan 20 prosenttia kokee korkeakoulujen tarjoaman ohjauksen ja neuvonnan riittäväksi (Mannisenmäki & Valtari 2005, 64).

Koulutusongelmien hoidossa ja ehkäisyssä on opinto-ohjauksella suuri merkitys. Ohjaustarve vaihtelee paljon opiskelun eri vaiheissa ja näitä vaiheita on kuvattu opiskelupolku-käsitteellä. Opiskelupolun ensimmäinen vaihe liittyy ohjaukseen ennen opiskelun aloittamista. Tähän liittyy riittävän monipuolinen informaatio eri koulutusvaihtoehtoista ja niiden sisällöistä. Toisessa, opintojen aloitusvaiheessa ohjaustarve liittyy kokonaiskuvan saamiseen opiskeluympäristöstä ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekoon. Opiskeluprosessin aikana ohjauksen tarve vaihtelee kaikkein eniten, mutta pääpiirteissään ohjaus liittyy opinnäytetöihin, harjoitteluun ja kansainvälisiin vaihtoihin. Neljännessä opintojen päättövaiheessa ohjaustarve liittyy pääosin työmarkkinoille siirtymiseen ja viimeisessä viidennessä vaiheessa opiskelijoita tulisi ohjata mahdollisissa jatko- ja täydennyskoulutuksissa. (Lerikkanen 2002, 49–51) Opintojen ohjauksen lisäksi erityisesti oppimisvaikeuksien ja opintojen etenemistä haittaavien sairauksien varhainen havainnointi sekä niihin puuttuminen on tärkeää koulutusongelmien ehkäisyssä. Hyväksi havaittuja ratkaisuja näihin ovat toimiva oppilashuolto sekä erilaiset lähtötasokartoitukset. (Alatupa ym. 2007)

2.3.3 Nuoret ja työelämä

Yhtenä aikuistumisen kriteerinä pidetään yksilön kykyä huolehtia omasta toimeentulostaan. Nuorten työmarkkinoille pääsy ja kiinnittyminen on kuitenkin pitkittynyt ja monimutkaistunut useista syistä. (Kuure 2001, 18) Työmarkkinoille kiinnittymistä vaikeuttavia tekijöitä ovat muun muassa terveydelliset ongelmat, lapsuuden ja nuoruuden aikaiset sopeutumisongelmat, koulutusvaje ja yhteiskunnalliset reunaehdot kuten paikalliset opiskelu- ja työssäkäyntimahdollisuudet. (Ek ym. 2004) Nuorten elämässä vuorottelevat opiskelu, määräaikaistyöt, osa-aikaistyöt sekä työttömyys. Muihin ikäluokkiin verrattuna nuoret ovat siis enemmän epätyypillisissä työsuhteissa. Toisaalta nuoria työllistää pääasiallisesti yksityinen sektori, joka reagoi talouden suhdanteisiin huomattavasti julkista sektoria voimakkaammin. Lama- ja taantumakaudet vaikuttavatkin juuri herkimmin nuorten työllisyystilanteeseen. Osaltaan nuorten työllistymisessä haasteena on myös vahva kausiluontoisuus: oppilaitoksista valmistutaan keväisin ja samaan aikaan alkaa kesätöiden haku. (Nuoret työmarkkinoilla 2010) Kova kilpailu työmarkkinoilla on myös johtanut siihen, että työnantajat kiinnittävät jo hyvin nuorilla työnhakijoilla huomiota työkokemuksen puutteisiin ja katkoksiin. Jo yhden vuoden työelämästä tai koulusta poissaolo esimerkiksi sairauden vuoksi vaikuttaa nuoren työllistymismahdollisuuksiin ja paluu työelämään vaikeutuu entisestään vaikka työkyky olisikin palautunut. Yleisesti nuorten pääsyä työmarkkinoille vaikeuttaa muun muassa kasvaneen maahanmuuton tuoma kilpailu matalan osaamis- ja palkkatason työpaikoista.

Määräaikaiset työsuhteet ovat selvästi yleisempiä nuorilla naisilla kuin miehillä. Työolotutkimuksen mukaan 15–24-vuotiaista naisista määräaikaisissa työsuhteissa oli 38 prosenttia ja 25–34-vuotiaista 26 prosenttia. Työssäkäyvistä miehistä vastaavat luvut olivat 15–24-vuotiailla 29 prosenttia ja 25–34-vuotiailla 12 prosenttia. Kaikista palkansaajista määräaikaisia oli noin 12 prosenttia. (Lehto 2011) Selittäviä tekijöitä ovat muun muassa se, että naiset opiskelevat pidempään ja vastaavasti miehet siirtyvät työelämään aiemmin ja saavat näin todennäköisemmin vakituisen työpaikan varhemmin. Nuorten naisten työsuhteiden vakinaistamisen yhtenä kynnyksenä on työnantajan näkökulmasta nähty lasten saamisesta ja hoidosta koituvat kulut. (Nuorisotutkimusseura 2009)

Rakenteellisena ongelmana nuorten työelämään pääsulle on koulutuksen tarjonnan ja työvoiman kysynnän epätasapaino. Alakohtaiseen työvoiman kysyntään vaikuttavat uudet avautuvat työpaikat, mutta myös eläkkeelle jäävien vapautuvat työpaikat. Tästä johtuu, että eräillä aloilla koulutuksessa on yli- tai alitarjontaa suhteessa työvoiman kysyntään. Opintoaloja, joilla on aloituspaikkoja liikaa suhteessa kysyntään, ovat muun muassa kauneudenhoito- ja matkailuala

sekä käsi- ja taideteollisuus. Vastaavasti työvoiman kysyntään verrattuna liian vähän opiskelijoita on sosiaali- ja terveystaloudella sekä puhdistusalailla. Epätasapainoa koulutuksen tarjonnan ja työvoiman kysynnän välillä on myös alueellisesti. (Nuoret työmarkkinoilla 2010) Palkkatyötä korostavissa yhteiskunnissa syrjäytyminen työmarkkinoilta on yksi suurimpia syitä yksilön laajemmalle syrjäytymisprosessille (Ek ym. 2004) ja tästä syystä nuorten työelämään pääsyä ja siellä pysymistä tulisikin tukea erityisesti.

2.4 Syrjäytyminen

15–29-vuotiaista nuorista syrjäytyneiden osuus on vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden aikana noin yhdeksästä prosentista nykyiseen viiteen prosenttiin. Yleisestä mielikuvasta poiketen syrjäytyneiden nuorten määrä on siis vähentynyt. Syrjäytyneiden nuorten määrän ohella huolestuttava ilmiö on syrjäytymisriskin kasautuminen tietyille yhteiskuntaryhmille. Syrjäytyneistä nuorista 67 prosenttia on miehiä ja noin neljäsosa on vieraskielisiä. Ainoastaan perusasteen koulutuksen suorittaneista syrjäytyneitä on noin 12,6 prosenttia. Syrjäytyneiden nuorten vanhemmista noin puolet on itsekin syrjäytyneitä tai työttömiä. (www.eva.fi 2014) Keskeisin syrjäytymisriskiin liittyvä tekijä on äidin keskimääräinen koulutus: mitä heikommalla koulutustasolla äidit ovat, sen suurempi on syrjäytymisriski. (Alatupa ym. 2007) Toisaalta myös koulutustason on havaittu vaihtelevan selkeästi alueittain jopa kaupunkien sisällä ja erojen on havaittu olevan kohtalaisen pysyviä. (Syrjäytymisen ehkäisy 2009, 9) Tämän voidaan nähdä johtavan syrjäytymisriskin alueelliseen kasautumiseen.

Syrjäytymistä voidaan lähestyä kahdesta eri näkökulmasta: yksilötason ja makrotason. Makrotason näkökulmassa korostuvat yhteiskunnalliset tekijät kuten sosioekonominen tausta, koulutusvalinnat, työllisyystilanne sekä alueellisten ja kulttuurillisten tekijöiden vaikutukset. (Alatupa ym. 2007) Yksilötason näkökulmassa syrjäytyminen nähdään prosessina, jossa useat epäedulliset tekijät aikaansaavat pahimmillaan syrjäytymiseen johtavan kehityskulun (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2007). Esimerkki syrjäytymisprosessista kuvattiin syrjäytymisen käsitteen kohdalla luvussa 1.3. Yksilön syrjäytymisriskiin liittyviä tekijöitä ovat muun muassa matala yleissivistävä ja ammatillinen koulutus, heikko koulumenestys, syrjäinen asuinpaikka ja koulun keskeyttäminen. On myös laskettu, että ammatillista koulusta vaille jääneen nuoren riski syrjäytyä työelämästä on jopa kymmenkertainen. (Ek, Saari, Viinamäki, Sovio, Järvelin 2004, 105–107) Yksilönäkökulmassa syrjäytymistä voidaan luokitella myös reagointitavasta

riippuen kahteen ryhmään: ”acting in”- ja ”acting out”- syrjäytyneet. ”Acting in”-syrjäytyneet kääntävät pahanolonsa sisäänpäin ja käyttäytyvät itsetuhoisesti, kun taas ”acting out”-syrjäytyneet purkavat pahanolonsa ulospäin ja uhkaavat lähiyhteisön rauhaa ja turvallisuutta. Uudenlaisena syrjäytymismuotona on havaittu ”verkkosyrjäytyminen”, jossa sosiaaliset kon-taktit tapahtuvat pääasiassa vain verkkoyhteisöissä. (Syrjäytymisen ehkäisy 2009, 5)

Yhteiskunnan kannalta nuoren syrjäytyminen näkyy menetettyinä tuotannontekijöinä sekä kustannusrasitteena. Jos nuoren syrjäytyminen kestää koko odotettavissa olevan työiän eli noin 40 vuotta, on nykyarvossa laskettu kansantulon menetys noin 700 000 euroa. Julkisen talouden vastaava kustannusrasite samalta ajalta on noin 430 000 euroa. (www.terveysportti.fi 2014) Yhdessä syrjäytyneessä nuoressa yhteiskunta menettää siis noin 1,13 miljoonaa euroa. Elinkeinoelämän Valtuuskunnan analyysissa syrjäytyneitä nuoria arvioitiin olevan 51 300 vuonna 2010. Mikäli jokainen heistä siis jäisi pysyvästi syrjäytyneeksi, menettäisi yhteiskunta siis nykyarvossa mitattuna noin 58 miljardia euroa. Vertailuna voidaan käyttää esimerkiksi Suomen valtion budjettia, joka vuodelle 2012 oli 52,4 miljardia euroa (Hallitusohjelma 2011). Yksilön kannalta katsottuna nuoren syrjäytyminen on erityisen ongelmallista, sillä se viivyyttää siirtymistä työelämään tai jopa sulkee sen ulkopuolelle. Työttömänä nuoren on myös haas-teellista suunnitella tulevaisuutta tai tehdä perinteisesti aikuistumisen elämänvaiheeseen kuu-luvia taloudellisesti suuria hankintoja. (Ek ym. 2004, 107) Ilmiö heijastuu myös koko kansan-talouteen työttömien heikon ostovoiman kautta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä korostetaan elämänhallinnan välineiden vahvuutta sekä erityisesti sosiaalista pääomaa. Päiväkodin, varhaiskasvatuksen ja koulun antama tuki sosiaa-lisen vuorovaikutuksen, osallisuuden, luottamuksen ja yhteisöllisyyden merkityksen muodos-tumisessa on tärkeä ja juuri sosiaalisen pääoman vahvistamisen on havaittu ehkäisevän syr-jäytymistä ja häiriökäyttäytymistä. (Syrjäytymisen ehkäisy 2009) Syrjäytymisen ehkäisyn tulisi olla moniammatillista, saumatonta ja eri tasoilla tapahtuvaa yhteistyötä, joka kokonai-suudessaan muodostaa vaikuttavuusketjun. Nuoren kannalta tärkeimpinä toimivina tahoina ovat koulu ja sen oppilashuolto sekä työpajatoiminta, jossa nuoria tuetaan ja autetaan pääse-mään vaikeuksista eteenpäin. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007) Nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden kannalta keskeisenä perusajatuksena tulisi olla varhainen ongel-mien tunnistaminen sekä reagoiminen. Varhaisella tuella ja reagoinnilla saadaan aikaan huo-mattavaa kustannussäästöä verrattuna tilanteeseen, jossa alentunutta hyvinvointia yritetään palauttaa korjaavilla toimenpiteillä.

3 SUOMALAISEN SOSIAALITURVAN ETUUSJÄRJESTELMÄT

Tutkielman tässä luvussa esitellään suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää kokonaisuutena. Käsittely aloitetaan sosiaaliturvajärjestelmän toimijoista, sosiaaliturvan päätöksentekojärjestelmästä sekä sen kehittämisestä. Näiden jälkeen esitellään itse etuusjärjestelmä. Tässä tutkielmassa etuudet on jaoteltu pääosin kahteen ryhmään sen mukaan tukeeko etuus nuoren työelämään pääsyä vai yleisesti nuoren työkykyä. Oman alalukunsa saa toimeentulotuki, jonka ei katsota kuuluvaan kumpaankaan edellä mainittuun ryhmään, sillä sen tehtävänä on ainoastaan turvata nuoren toimeentuloa. Toimeentulotuesta on viime vuosina tullut yhä merkittävämpi osa nuorille maksettavaa sosiaaliturvaa, joten se otetaan käsittelyyn mukaan.

Liitteessä 1 esitellään uusimmat saatavilla olevat tiedot eri tukien alle 25-vuotiaista saajamäärästä ja heille kokonaisuudessaan maksetuista etuuksista. Etuudet on järjestetty saajamäärän mukaan suurimmasta pienimpään.

3.1 Suomen sosiaaliturvajärjestelmän toimijat ja keskeiset tehtävät

Suomalainen sosiaaliturva on valtion ja kuntien hoitama kokonaisuus, jonka tavoitteena on järjestää taloudellista ja sosiaalista turvaa kansalaisilleen. Sosiaaliturvan muodot voidaan jakaa rahallisiin toimeentuloturvaetuuksiin, joihin kuuluvat sosiaalivakuutus, sosiaaliavustukset ja viimesijainen toimeentuloturva sekä pääasiassa kuntien järjestämisvastuulla olevat sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. (Kangas & Niemelä 2013) Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän keskeisimmät toimijat ovat siis sosiaalivakuutus ja – avustuksia hoitava Kansaneläkelaitos, toimeentulotukea hoitava kuntien sosiaalitoimi, työmarkkinatukea hoitava työ- ja elinkeinotoimisto sekä aktivoinnista vastaavat kunnat.

Sosiaalivakuutusta sekä sosiaaliavustuksia hoitava Kansaneläkelaitos (Kela) toimii eduskunnan valvonnassa ja sen asema, tehtävät ja hallinto on säädetty Kansaneläkelaitoksesta annettussa laissa (17.8.2001/731). Kelan sosiaaliturvaa koskevista tehtävistä säädetään etuuksia koskevissa laeissa (www.kela.fi 2014a). Vuonna 2012 Kansaneläkelaitos maksoi etuuksia

yhteensä 13,1 miljardia euroa. Ne kasvoivat edellisvuodesta noin 5,1 prosenttia. Erityisesti etuuskustannuksista nousivat työttömyysturvaetuudet, joita maksettiin 25,3 prosenttia enemmän vuoteen 2011 verrattuna sekä yleisen asumistuen kustannukset, joita maksettiin 9,7 prosenttia enemmän. (www.kela.fi 2014b) Yhtenä syynä työttömyysturvan ja yleisen asumistuen kustannusten nousuun voidaan nähdä vuonna 2009 alkanut euroalueen talouskriisi, joka on aiheuttanut myös Suomessa laajoja irtisanomisia ja lomautuksia. Valtion talouden kannalta negatiivinen kustannuskehitys voidaan havaita myös pitkällä aikavälillä: viiden vuoden aikana kasvua etuuskustannuksissa on tullut noin 24,7 prosenttia, sillä vuonna 2007 etuuksia maksettiin vain noin 10,5 miljardia. (www.kela.fi 2014c).

Kunnan sosiaalitoimen tehtäväksi sosiaaliturvassa on määrätty toimeentulotuen hoitaminen. Verovaroin rahoitettava ja kuntien toimeenpanema tarveharkintainen toimeentulotuki edustaa Suomessa viimesijaista toimeentuloturva. Tuki myönnetään yleensä kuukaudeksi kerrallaan ja se lasketaan asiakkaan välttämättömien menojen mukaan. Tarkemmat ohjeet toimeentulotuesta on säädetty laissa (laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412). Vuonna 2012 toimeentulotuen bruttomenot olivat 703,3 miljoonaa euroa ja toimeentulotukea myönnettiin 238 373 kotitaloudelle ja 370 454 henkilölle. Vuonna 2012 keskimäärin 6,8 prosenttia väestöstä sai toimeentulotukea. 18-19-vuotiaiden osuus saman ikäisestä väestöstä oli 12,4 prosenttia, 20-24-vuotiaiden 14,8 prosenttia ja 25-29-vuotiaiden 10,4 prosenttia. (www.julkari.fi 2014)

Työ- ja elinkeinopalvelut eli TE-palvelut tarjoavat Suomessa asuville ja Suomeen töihin haluaville työnhakijoille maksuttomia palveluita. TE-palveluiden tarjonnasta vastaavat 15 alueellista TE-toimistoa. Työvoiman palvelukeskuksissa asiakkaat saavat TE-toimiston, kunnan sekä Kelan työllistymistä edistäviä palveluja yhdestä paikasta silloin kun työnhaku on jostakin syystä pitkittynyt ja mutkistunut. Vuonna 2013 työttömänä työnhakijoita oli kuukausittain 294 000 eli 41 000 enemmän kuin edellisenä vuonna. Joulukuussa 2013 alle 25-vuotiaita nuoria oli työttömänä 44 200, joka on 9 400 enemmän vuoteen 2012 verrattuna. Vuonna 2013 nuorten työttömyyksistä 74,4 prosenttia päättyi ennen kolmen kuukauden työttömyyttä, mikä on 6,2 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisenä vuonna. (www.te-palvelut.fi 2014a)

Työnhakijan tarpeiden mukaan TE-toimistojen asiakaspalvelu auttaa kolmella palvelulinjalla: työnvälitys- ja yrityspalvelut, osaamisen kehittämisspalvelut sekä tuetun työllistymisen palvelut. Työnvälitys- ja yrityspalvelut auttavat työnhakijoita, joilla on työkokemusta, riittävää ammatillista osaamista ja jotka hakevat työkokemusta vastaavaa työtä Suomesta tai muista

EU-maista. Tällöin palvelut keskittyvät työnhaun ja yritystoiminnan aloittamisen neuvontaan sekä työnhakijan omien vahvuuksien selvittämiseen. Osaamisen kehittämispalvelut auttavat silloin, kun työnhakija tarvitsee lisää koulutusta ja osaamista työllistyäkseen tai silloin, kun henkilö suunnittelee alan tai ammatinvaihtoa. Osaamisen kehittämispalvelut tarjoavat siis ammatinvalinta- ja uraohjausta sekä valmennusta työhön ja koulutukseen. Tuetun työllistymisen palvelut tarjoavat työnhakijoille työhönvalmentajan palveluja sekä kuntouttavaa työtoimintaa. (www.te-palvelut.fi 2014b)

Kuntien työllistämismisvelvoitteesta säädetään laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (28.12.2012/916). Yli 60-vuotiaalle työttömälle työnhakijalle, jota ei työllisty avoimille työmarkkinoille eikä hänelle voida järjestää työllistymistä edistävää palvelua, kuntoutusta tai palkkatuetta työtä muualla kuin kunnan palveluksessa tulee TE-toimiston osoituksesta järjestää hänelle työntekomahdollisuus kuuden kuukauden ajaksi. Tätä kutsutaan kuntien työllistämismisvelvoitteeksi. Kunnat ovat oikeutettuja saamaan valtiolta palkkatukea niistä työntekijöistä, jotka se on työllistänyt työllistämismisvelvoitteen kautta. (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta) Nuorisolain (27.01.2006/72) 3 luvun 7 §:n mukaan kunnan nuorityöhön ja –politiikkaan kuuluu vain tarvittaessa nuorten työpajapalvelut. Nuorten kohdalla kuntia velvoittavampi on yhteiskuntatakuu, joka velvoittaa kunnan ja TE-toimiston laatimaan aktivointisuunnitelman yhdessä alle 25-vuotiaan työttömän kanssa, joka kuuluu aktivointiehtojen piiriin.

Työttömyysturvalain (30.12.2002/1290) 14 luvun 3 a §:n mukaan työmarkkinatuki maksetaan valtion varoista 500 työttömyyspäivältä. Sen jälkeiseltä ajalta työttömyysturva rahoitetaan puoliksi valtion ja puoliksi työmarkkinatuen saajan kotikunnan varoista. Tällä pyritään kuntien työllistämismisvelvoitteen kustannustehokkuuteen.

3.1.1 Sosiaaliturvan päätöksenteko ja kehittäminen

Euroopan unionin oikeus muodostaa itsenäisen oikeusjärjestelmän, joka on voimassa jäsenvaltioissa ja jota viranomaisten on velvollisuus noudattaa. Unionin primaarioikeus eli perussopimukset uudistettiin 1.12.2009 voimaantulleella Lissabonin sopimuksella. Sosiaalipolitiikkaa koskeva toimivalta on ensisijaisesti jäsenvaltioilla, mutta perussopimukset sisältävät monia jäsenvaltioiden sosiaalipolitiikkaan välillisesti tai välittömästi vaikuttavia määräyksiä. Yhdeksi jäsenmaita velvoittavaksi tavoitteeksi on perussopimuksessa kirjattu täystyöllisyyttä

ja sosiaalista edistystä tavoitteleva erittäin kilpailukykyinen sosiaalinen markkinatalous. (www.valtioneuvosto.fi 2014a)

Erityisesti sosiaalipolitiikkaa koskevat määräykset sisältyvät EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen X osastoon ja niiden mukaan EU:n tehtävänä on tukea jäsenvaltioiden toimintaa sosiaalipolitiikan alalla. Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat myös direktiivein vahvistaa jäsenmaita velvoittavia vähimmäisvaatimuksia muun muassa työntekijöiden sosiaaliturvasta. Sosiaaliturvajärjestelmän kannalta oleellinen merkitys on erityisesti normeilla, jotka koskevat jäsenmaiden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista. Järjestelmien yhteensovittaminen liittyy oleellisesti Euroopan unionin kansalaisille turvattuun vapaaseen liikkumisoikeuteen. Erityisesti työntekijöiden vapaa liikkumisoikeus edellyttää käytännössä sitä, ettei sen käyttämisestä aiheudu sosiaaliturvaan liittyviä menetyksiä. (www.valtioneuvosto.fi 2014a)

Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät asetuksen sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta ja se tuli voimaan 1.5.2010. Asetus velvoittaa välittömästi jäsenmaiden viranomaisia, mutta sen tarkoituksena ei ole yhdenmukaistaa järjestelmiä vaan sovittaa ne yhteen niin, että EU-maiden välillä liikkuvan henkilön sosiaaliturvaoikeudet turvataan. (www.valtioneuvosto.fi 2014a)

Suomalainen sosiaaliturva on lakisääteistä ja pakottavaa, mikä tarkoittaa, ettei siitä voida poiketa sopimuksin. Pääosa sosiaaliturvaa koskevista laeista on uudistettu 2000-luvulla ja erityisesti uudistuksiin on vaikuttanut vuonna 1995 toteutettu perusoikeusuudistus sekä vuonna 2000 voimaan astunut uusi perustuslaki. (Huhtanen 2012) Suomessa ylintä päätäntävaltaa sosiaaliturvassa käyttää eduskunta, joka päättää laeilla sosiaaliturvan sisällöstä. Eduskunnalla on itsenäinen aloiteoikeus, mutta käytännössä valtaosa aloitteista perustuu hallituksen esityksiin. Kaikki sosiaali- ja terveysalaa, sosiaalivakuutuksia ja eläkkeitä koskevat esitykset ja aloitteet käsitellään sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. Valiokunta valmistelee jokaisesta aiheesta mietinnön, jonka jälkeen esitys palaa eduskunnan täysistunnon ensimmäiseen käsittelyyn. Tämän jälkeen laki hyväksytään tai hylätään lopullisesti täysistunnon toisessa käsittelyssä. Eduskunnan hyväksymä laki on esiteltävä tasavallan presidentin vahvistettavaksi ja presidentin on päätettävä lain vahvistamisesta kolmen kuukauden kuluessa. Mikäli presidentti ei hyväksy lakia, se palautuu uudelleen eduskunnan käsittelyyn. Jos eduskunta hyväksyy sen uudelleen muuttumattomana, se tulee voimaan ilman presidentin vahvistusta. (www.valtioneuvosto.fi 2014a)

Eduskunnan aloiteoikeuden lisäksi Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi on määrätty ehdotuksien tekeminen sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön kehittämisestä. Kela kokoaa vuosittain koosteen toimintansa kannalta oleellisimmista lainsäädännön kehittämiskohteista tiedoksi päättäjille. Lainsäädännön kehittämissalkku toimitetaan eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, Kelan valtuutetuille sekä lainvalmisteluista vastaaville ministeriöille. Sosiaaliturvan lainsäädännön valmistelee sosiaali- ja terveysministeriö. Lainsäädäntösalkku sisältää Kansaneläkelaitoksen omien huomioiden lisäksi myös seikkoja, joita asiakkaat ja sidosryhmät ovat tuoneet vuoden aikana esille. (www.kela.fi 2014b)

3.1.2 Sosiaaliturvan kehityshaasteet

Sosiaaliturvan haasteita voidaan ryhmitellä sosiaaliturvan toimintaympäristön, rahoituksen riittävyyden, etuuksien kehittämisen sekä sosiaaliturvan rakenteen haasteisiin. Näitä käsitellään seuraavaksi edellä mainitussa ryhmäkohtaisessa järjestyksessä.

Toimintaympäristön haasteita ovat muun muassa väestön ikääntyminen, väestön sosiaalinen ja taloudellinen polarisaatio, työelämän muutokset, työssä jaksaminen ja globalisaatio. Väestön ikääntyminen paitsi heikentää elatussuhdetta myös lisää hoitotukien ja eläkkeiden merkitystä. Keventävänä trendinä haasteeseen voidaan nähdä tulevien vanhusten varakkuus, terveys ja pitkään kotona asuminen. Työelämässä tapahtuvaan muutokseen kuten uusiin, yleistyviin työsuhteen muotoihin sosiaalivakuutuksen tulisi pystyä vastaamaan etuuksien joustavuuden ja nopean reagoinnin kautta. (Suvinen 2003, 120–122) Toisaalta Kansaneläkelaitoksen tulisi pystyä vastaamaan etuuksien kautta myös uusiin yhteiskunnallisiin haasteisiin kuten lasten ja nuorten syrjäytymiseen sekä lisääntyviin työ- ja opiskelukykyä rajoittaviin mielenterveyden ongelmiin.

Globalisaatio aikaansaa yhteiskunnalle verokilpailun kautta painetta muuttaa verotusta. Globalisaation vaikutuksesta riskit yhteiskunnassa kuitenkin lisääntyvät ja tätä kautta sosiaalivakuutuksen tarve lisääntyy. Turvan tarve siis kasvaa, mutta samalla resursseja halutaan pienentää. Globalisaatio ja liikkuvuuden lisääntyminen ovat aiheuttaneet myös Euroopan unionille tietynlaisia sosiaalivakuutukseenkin liittyviä koordinaatio- ja harmonisointipaineita. (Böckerman & Kiander 2000) Ihmisten, tavaroiden ja tiedon liikkumisen takia riskit lisääntyvät huomattavasti, mutta samalla myös yhdelle riskille altistuu useampia ihmisiä. Globaalit

epidemiat ovat yksi lisääntyneen liikkuvuuden tuoma haaste, johon sosiaaliturvan tulisi varautua. Toisaalta nuorten näkökulmasta globalisaatio luo sekä haasteita että mahdollisuuksia. Globalisaatio avaa uusia ovia kansainvälisille työmarkkinoille, mutta samaan aikaan myös suomalaiset työnantajat arvostavat entistä enemmän kansainvälistä kokemusta osaavia työnhakijoita. Euroopan unionin vapaan liikkuvuuden vuoksi myös kilpailu alhaisen osaamis- ja palkkatason työpaikoista on koventunut.

Sosiaalivakuutuksen rahoituksen haasteiden peruslähtökohtana on jo aiemmin mainittu ristiriita: turvan tarve on jatkuvasti kasvussa, mutta samalla resursseja halutaan pienentää. Yhtenä oleellisena haasteena onkin turvata korkeatasoiset etuudet niin, että ne samalla tukevat osaltaan taloudellista kasvua ja työllisyyttä. Kannustinloukkuja ja passivoittavia etuuksia tulisi siis välttää ja poistaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 74)

Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän osat ovat peräisin erilaisista historiallisista kerroksista. Sosiaaliturvan uudistaminen ei koskaan lähde nollapistestä vaan aina niiden toimien arvioinnista, joihin on aiemmin sitouduttu. Polkuriippuvuudella tarkoitetaan siis tilannetta, jossa aikaisemmat tapahtumat vaikuttavat myöhempiin ratkaisuihin: valitulta ja vakiintuneelta polulta on hyvin vaikea poiketa. Sosiaaliturvajärjestelmien kehittämisessä ja uudistamisessa päättäjät yrittävät pysyä valitulla polulla mahdollisimman paljon eikä välttämättä tarpeellisia muutoksia uskalleta toteuttaa eksymisen pelossa. Heikkona puolena polkuriippuvuudessa voidaan nähdä se, että historiallisia rakenteita kuljetetaan muutoksesta toiseen, kunnes kukaan ei enää muista, miksi järjestelmä tehtiin sellaiseksi kuin tehtiin. (www.stm.fi 2014a)

Yhdeksi oleelliseksi epäkohdaksi sosiaaliturvassa on mainittu etuuksien ja niiden määräytymisperusteiden vaikeasti ymmärrettävä ja hallittava kokonaisuus. Sosiaaliturvaa on pyritty sen historiassa korjaamaan asia kerrallaan, joten täsmennyksiä ja uudistuksia on tehty eri aikoina eri oloissa. Tämän seurauksena muun muassa etuuksien määräytymisperusteita ja käsitteitä on määritelty toisistaan poikkeavilla, jopa ristiriitaisilla tavoilla. Eri etuuslajien sisällä poikkeavat esimerkiksi ansio- ja perusturvan suhde, etuuksien keskinäiset suhteet, veronalaisuus, verovähennykset sekä esimerkiksi tulon (www.stm.fi 2014b) ja perheen käsitteet. Etuuden saajan kannalta tämä heikentää mahdollisuutta valvoa omien oikeuksien toteutumista, toisaalta se myös saattaa asettaa esimerkiksi perheet eriarvoiseen asemaan, jolloin yhdenvertaisen kohtelun periaate vaarantuu. (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010, 33) Haasteena tämän epäkohdan ratkaisussa on lainsäädännön uudistamisen jäykkyys ja hitaus. Myös Sata-

komitean loppumietinnössä todetaan sosiaaliturvan epäjohdonmukaisen ja vaikeasti avautuvan kokonaisuuden uudistamisen kerralla lainsäädännön selkeystavoitteiden mukaiseksi olevan mahdotonta. Sata-komitea suosittaakin muokkaamaan lainsäädännön rakennetta siten, että se johdattaisi kehitystä selkiyttävään suuntaan. (www.stm.fi 2014b)

Sosiaaliturvan rakenteeseen sekä toimijoiden organisaatioihin kohdistuvia haasteita ovat muun muassa asiakaspalvelu, sisäiset haasteet ja yhteistyö. Asiakaspalveluhaasteet liittyvät pääasiassa asiakaskeskeisyyden ja uusien palvelumallien yhteensovittamiseen. (Suvinen 2003, 121) Vaihtoehtoisten palvelukanavien kuten puhelinpalvelun ja sähköisen asioinnin merkitystä pyritään kasvattamaan samalla, kun toimistojen määrää vähennetään (www.kela.fi 2014d). Haasteeksi tässä tilanteessa nousee asiakkaiden tasavertainen ja laadukas palvelu sekä hakeusten tavoitekäsittelyaikojen toteutuminen. Kelan sisäisiä haasteita taas ovat henkilökuntaan panostaminen, työssä jaksamisen tukeminen ja toiminnan kehittäminen (Suvinen 2003, 121).

Sosiaaliturvan yhteistyö esimerkiksi Kelan ja kuntien, työterveyshuollon, työeläkejärjestelmän sekä sosiaali- ja työvoimahallinnon kanssa pidetään haasteellisena, vaikeasti ymmärrettävänä sekä liian monitahoisena (www.kela.fi 2014d). Esimerkiksi kuntoutuksen osalta kuntien ja Kelan välille on syntynyt erimielisyyksiä hoidon maksajasta ja tämä on osaltaan johtanut asiakkaan hoitokokonaisuuden murenemiseen. Epäselvyydet ja päällekkäisyydet kunkin toimijan tehtävissä aiheuttavat epäjohdonmukaisuutta myös rahoituskäytäntöön, joka nykyisellään kannustaa järjestämään palvelut toimijan omista lähtökohdista. Tämä mahdollistaa kustannusten siirtämisen toisten maksettavaksi, jolloin raha säästyy omasta budjetista, mutta aiheuttaa julkiselle taloudelle merkittäviä lisäkustannuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002)

3.1.3 Sosiaaliturvan ajankohtaisia hankkeita

Kesäkuussa 2007 valtioneuvosto asetti komitean valmistelemaan sosiaaliturvan kokonaisuudistusta. Uudistuksen tavoitteeksi asetettiin työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Eri-työstarkastelussa komitealla oli sosiaaliturvan haasteet pitkällä tähtäyksellä. Komitea luovutti esityksensä kokonaisuudistuksen peruslinjauksista tammikuussa 2009 ja loppumietintö luovutettiin sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälälle joulukuussa 2009.

Merkittävimpanä Sata-komitean ehdotusten perusteella tehtynä uudistuksena on nähty takuu-eläkkeen käyttöönotto maaliskuussa 2011. Takuueläke antaa tukea kaikista heikoimmassa asemassa oleville nostamalla vähimmäiseläkkeen määrän noin 500 eurosta lähelle 700 euroa. (www.kela.fi 2014e) Yksiselitteisesti takuueläke ei kuitenkaan nosta eläkeläisen taloudellista asemaa, sillä se otetaan huomioon muun muassa eläkeläisen asumistuessa. Asumistuen määrä siis käytännössä usein vähenee takuueläkkeen myötä. Nuorten kannalta toinen Sata-komitean mietinnöistä lähtöisin oleva olennainen muutos on opintotuen ja sairauspäivärahan yhteensovittamisen helpottuminen. Elokuusta 2010 alkaen etuuksien ensisijaisuus suhde muuttui, sillä sairauspäivärahasta tuli opintotuen estävä etuus. Opiskelijan ei siis tarvitse enää keskeyttää opintotukea ennen sairauspäivärahan hakemista, vaan opintotuki jatkuu siihen päivään asti, jolloin myöntävä sairauspäivärahapäätös tehdään. Tällöin opiskelijan ei itse tarvitse huolehtia tukien päällekkäisyydestä vaan opintotuen keskeyttää Kansaneläkelaitos. (www.kela.fi 2014f) Kolmas merkittävä nuoria koskeva Sata-komitean aikaansaama muutos on toimeentulotuen perusosan leikkaaminen alle 25-vuotiaalta, joka on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt työstä ja työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä. Laki toimeentulotuesta (20.12.1997/1412) astui voimaan 1.1.2011.

Vuoden 2011 alusta astui voimaan myös nuorisolain (27.1.2006/72) muutos, jonka päätavoitteena oli tehostaa nuorille tarjottavaa varhaista tukea koulutukseen ja työelämään pääsyn edistämiseksi sekä yleisesti parantaa nuorten mahdollisuuksia saada tarvitsemansa julkiset palvelut. Lakimuutoksen mukaan kunnissa tulee olla nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, joka tehostaa nuorten palveluihin ohjautumista ja palvelusta toiseen siirtymistä ja edistää palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta. Keskeisimmät toimijat palveluverkostossa ovat opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Lisäksi lakimuutos säättää etsivästä nuorisotyöstä, jonka tarkoituksena on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja tuen piiriin, joilla edistetään nuoren kasvua ja itsenäistymistä sekä koulutukseen ja työelämään pääsyä. Erityisesti lainmuutos parantaa mahdollisuuksia viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon.

Hallitusohjelmaan sisältyvä nuorten yhteiskuntatakuu (myöh. nuorisotakuu) tuli voimaan vuoden 2013 alusta. Käytännössä nuorisotakuun toteuttaminen tarkoittaa, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa nuoren työttömäksi joutumisesta. Nuorisotakuun toteuttaa TE-toimisto, jonka henkilökunnan kanssa nuori

tekee työllistymissuunnitelman. Nuorisotakuu edellyttää myös nuoren omaa aktiivisuutta, sillä nuorella säilyy esimerkiksi velvollisuus hakea tutkintoon johtavaan koulutukseen. (www.te-palvelut.fi 2014c)

Keväällä 2014 hallitus päätti valtiontalouden kehyksistä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2015-2018. Yhtenä merkittävänä linjauksena voidaan pitää huomion kiinnittämistä julkisen palvelutuotannon tuottavuuden kasvattamiseen, joka käytännössä tarkoittaa muun muassa kuntien maksaman perustoimeentulotuen siirtämistä vuoden 2017 alusta täysin Kelan tehtäväksi. Toimeentulotukea pyritään normittamaan niin, että kuntakohtaiset erot vähenevät ja näin myös kansalaisten yhdenvertaisuus paranee. Kuntien tehtävänä säilyy tosin edelleen täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen maksaminen. (www.valtioneuvosto.fi 2014b)

Toisena linjauksena hallitus asetti tavoitteeksi työurien pidentämisen puoli vuotta alkupäästä ja puolitoista vuotta työuran loppupäästä. Lisäksi rakennepoliittinen ohjelma sisältää uudistuksia, joilla pyritään vähentämään katkoksia työuran aikana. Työttömyyttä pyritään alentamaan korostamalla nykyisiin työttömyys- ja muihin sosiaalietuusjärjestelmiin liittyvää velvoittavuutta, tehostamalla työvoimapalveluita sekä lisäämällä työttömyys- ja muun ansioturvan kannustavuutta. Sosiaaliturvaa kehitetään enemmän osallistavaan suuntaan syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja kuntien roolia tässä lisätään. Työuria pyritään pidentämään alkupäästä erilaisilla opiskeluun liittyvillä uudistuksilla. Oppivelvollisuusikää nostetaan 17 vuoteen. Uudistuksella pyritään turvaamaan nuoren kriittisen nivelvaiheen koulutuksen jatkuminen, keskeyttämisen vähentäminen sekä nuorten työurien pidentyminen. Erityisesti uudistuksessa korostetaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi etsivää nuorisotyötä, ammatillista kuntoutusta sekä opinto-ohjauksen vahvistamista. (www.valtioneuvosto.fi 2014b)

Opintorahan tasoa nostetaan samalla kun opintotukeen oikeuttavaa aikaa lyhennetään niin, että opintotukiaika on koulutuksen tavoitteellinen suoritus aika lisättyinä viidellä kuukaudella. Korkeakoulujen hakijasumia pyritään purkamaan kasvattamalla määräaikaaisesti tiettyjen korkeakoulujen sisäänottoa vuosina 2014-2016. Ministeriöiden tulee uudistaa toimialojensa kelpoisuusvaatimuksia siten, että kelpoisuuden tuottavia opintoja on mahdollista suorittaa aiempaa joustavammin. Uusituksella pyritään nostamaan alempien korkeakoulututkintojen kelpoisuutta eri virkoihin. Uusia esityksiä tullaan antamaan myös koskien korkeakoulujen valmistusaikoja, korkeakouluihin sisäänpääsyä, ympärivuotista opiskelua ja oppisopimuskoulutusta. (www.valtioneuvosto.fi 2014b)

3.2 Nuorten työelämään pääsyä tukevat etuudet

Tässä alaluvussa käsitellään etuuskohtaisesti oleellisimmat nuorten työelämään pääsyä tukevat suomalaisen sosiaaliturvan etuudet. Kouluttautumisen katsotaan yleisesti nostavan yksilön arvoa työmarkkinoilla, joten opintojen tukeminen opintoetuuksien kautta voidaan nähdä työmarkkinoille pääsyä tukevana etuusryhmänä. Nuoren kuntoutusrahan, vammaisetuuksien ja työttömyysetuuksien tavoitteiksi listataan työllistymisen edistäminen sekä työelämään pääsyn mahdollistaminen.

3.2.1 Opiskelijan tuet

Opiskelijat voivat saada Kelasta erilaisia tukia peruskoulun jälkeisiin opintoihin. Opintojen aikana on mahdollista saada koulumatkatukea, ateriatukea sekä opintotukea, johon kuuluvat opintoraha, asumislisä sekä opintolainan valtiontakaus. Opintojen jälkeen on mahdollista saada opintolainavähennystä verotuksessa ja opintolainan korkoavustusta. Kaikista opiskelijan etuuksista määrätään opintotukilaissa (21.1.1994/65).

Kolme saajamäärältään suurinta opiskelijan etuutta ovat opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtiontakaus, jotka yhdessä muodostavat opintotueksi kutsutun kokonaisuuden. Opintotuella pyritään turvaamaan opiskelijoiden toimeentuloa opintojen aikana. Saadakseen opintotukea on nuoren täytettävä opintotuen myöntämisen yleiset edellytykset, jotka ovat oppilaitokseen hyväksyminen, opintojen päätoiminen harjoittaminen ja opinnoissa edistyminen sekä taloudellisen tuen tarve. Taloudellisen tuen tarvetta määritellään opintotuen tulorajoilla sekä eräissä tilanteissa vanhempien tulot huomioidaan. Jokaisella opintotuen osalla on yleisten edellytysten lisäksi omia myöntämis- ja määräytymisperusteita. Opintotuki haetaan opintotukihakemuslomakkeella, johon on tavallisimmin liitettävä hyväksymisilmoitus oppilaitoksesta sekä vuokrasopimus. Yliopisto-opinnoissa tuki voidaan ensimmäisellä päätöksellä myöntää opintojen laajuuden mukaiselle enimmäistukiajalle, lukio-opinnoissa enintään kolmeksi ensimmäiseksi opiskeluvuodeksi ja muissa opinnoissa säännönmukaiselle opiskeluajalle. (www.kela.fi 2014g)

Opintorahan määrä riippuu opiskelijan oppilaitoksesta, iästä, asumismuodosta, siviilisäädystä ja tietyissä tilanteissa myös vanhempien tuloista. Opintorahaa voidaan myöntää vain 17 vuot-

ta täyttäneelle, sillä alle 17-vuotiaat kuuluvat vielä lapsilisän piiriin. Opintorahan määrä vaihtelee 38 euron ja 335 euron välillä: alinta opintotukea saavat vanhempansa luona asuvat 17-19-vuotiaat toisen asteen opiskelijat ja korkeinta saavat korkeakoulussa opiskelevat, itsenäisesti asuvat 18 vuotta täyttäneet opiskelijat sekä avioliitossa olevat tai elatusvelvolliset korkeakouluopiskelijat. Opintoraha on verotettavaa tuloa. (www.kela.fi 2014g)

Asumislisään on oikeutettu lapseton opiskelija, joka asuu vuokra-, asumisoikeus- tai osamistusasunnossa. Opiskelija ei ole oikeutettu opintotuen asumislisään eräissä tilanteissa kuten silloin, kun hän asuu lapsen kanssa. Näissä tilanteissa opiskelija voi hakea yleistä asumistukea. Alle 17-vuotias opiskelija voi saada asumislisää, mutta 18-vuotiaaksi asti vanhempien tulot vaikuttavat tuen määrään. Tukea voidaan myöntää vain sellaiseen asuntoon, josta käsin on mahdollista suorittaa opintoja. Suomessa opiskeleville asumislisän määrä on 80 prosenttia vuokrasopimuksessa mainituista hyväksyttävistä asumismenoista, mutta asumismenoja ei oteta huomioon siltä osin kuin ne ylittävät 252 euroa kuukaudessa. Alle 33,63 euron kuukausittaisiin asumismenoihin ei voi saada lainkaan asumislisää. Asumislisän määrä on siis 26,90-201,60 euroa kuukaudessa. Jos opiskelija asuu vanhemmalta vuokratusta tai vanhemman omistamassa asunnossa, asumislisän määrä on enintään 58,87 euroa kuukaudessa. Ulkomailla suoritettavaan tutkintoon on mahdollista saada 210 euron kuukausittainen asumislisä. Asumislisää ei veroteta. (www.kela.fi 2014g)

Opintorahan saajalle opintolainan valtiontakaus myönnetään ilman erillistä hakemusta. Opiskelija, joka ei saa opintorahaa voi tietyissä tilanteissa saada opintolainan valtiontakauksen. Opintolainan valtiontakauksen suuruus riippuu opiskelijan iästä ja oppilaitoksesta. Alhaisimman valtiontakauksen, 160 euroa, saavat alle 18-vuotiaat muut kuin korkeakouluopiskelijat. 18 vuotta täyttäneet muut kuin korkeakouluopiskelijat, korkeakouluopiskelijat sekä aikuis-koulutustukea saavat voivat saada 300 euron kuukausittaisen takauksen. Ulkomailla opiskelevat voivat saada 600 euron opintolainan valtiontakauksen. (www.kela.fi 2014g)

Koulumatkatuen tarkoituksena on korvata toisen asteen opiskelijoiden päivittäisestä koulumatkasta aiheutuvia kustannuksia ja se on määritelty niin, että samalla tuetaan koulukuljetusten järjestämistä ja haja-asutusalueiden julkista liikennettä. Koulumatkatukea voi saada, kun koulumatkan pituus on vähintään 10 kilometriä ja kustannukset ylittävät 54 euroa kuukaudessa. Koulumatkatuki haetaan erikseen joka lukuvuodeksi oppilaitokseen jätettävällä koulumatkatukihakemuksella. (www.kela.fi 2014h)

Opintolainavähennyksen tarkoitus on toimia kannustimena opintolainan otossa ja tällä puolestaan pyritään lyhentämään opiskeluaikoja ja nopeuttamaan siirtymistä työelämään. Oikeus verotuksessa tehtävään opintolainavähennykseen voi olla, jos opiskelija on suorittanut vähennykseen oikeuttavan tutkinnon määräajassa ja hänellä on tutkinnon suorittamislukukauden lopussa vähennykseen oikeuttavaa opintolainaa vähintään 2500 euroa. Opintolainavähennyksen suuruus on 30 prosenttia opintolainan 2 500 euroa ylittävästä määrästä. Päätös opintolainavähennyksestä lähetetään ilman hakemusta, mikäli opiskelija on suorittanut opintolainavähennykseen oikeuttavan tutkinnon ja hänellä on ollut opintotukilain mukaista opintolainaa 31.7.2005 tai sen jälkeen. Päätös opintolainavähennyksestä koskien ulkomailla suoritettua tutkintoa tehdään sen jälkeen, kun opiskelija on toimittanut Kelalle ilmoituksen ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritetusta tutkinnosta. (www.kela.fi 2014i)

Korkoavustusta voi saada henkilö, jolla on valtion takaamaa opintolainaa ja jonka opintojen jälkeiset tulot ovat alhaiset. Korkoavustus tarkoittaa tilannetta, jossa Kela maksaa opintolainan erääntyvät korot kokonaisuudessaan ilman takaisinmaksuvelvoitetta. Alhaisille tuloille on määritelty tarkat rajat, joita voidaan korottaa, mikäli talouteen kuuluu esimerkiksi alaikäisiä lapsia. Syitä tulojen alhaisuuteen ei kuitenkaan tutkita. (www.kela.fi 2014j)

Kansaneläkelaitos myöntää ateriatukea korkeakouluopiskelijaravintoloille opiskelija-aterioiden hintojen alentamiseksi. Tuki maksetaan ravintolan pitäjälle, jolloin opiskelijalounaan hinta tulee opiskelijalle ateriatuen verran edullisemmaksi. Ateriatuen määrä on 1,94 euroa ateriala kohden. (www.kela.fi 2014k)

3.2.2 Nuoren kuntoutusraha

Nuoren kuntoutusrahan tavoitteena on ammatillisen kuntoutumisen käynnistymisen ja toteutumisen varmistaminen, työllistymisen edistäminen, toimeentulon turvaaminen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäiseminen. Nuoren kuntoutusrahan saaminen ei edellytä kuntoutuspäätöstä, kuten kuntoutusraha yleensä. Nuoren kuntoutusrahaa voi saada vajaakuntoinen 16–19-vuotias henkilö, jonka työkyky tai ammatin valintamahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet ja hän tarvitsee tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Tukea maksetaan kuitenkin koko sellaisen tutkinnon ajalle, johon nuori on hyväksytty ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta. Nuoren kuntoutusrahaa haetaan kuntoutusrahahakemuksella ja sen liit-

teeksi tulee toimittaa lääkärinlausunto B sekä kotikunnassa yhdessä huoltajan ja asiantuntijoiden kanssa tehty henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Suunnitelmasta tulee ilmetä tiedot nuoren ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksista ja tavoitteista sekä suunnitelma opiskelun järjestämisestä, toteuttamisesta ja tukitoimista. Suunnitelmaa tarkistetaan ja täsmennetään kuntoutusrahakauden aikana ja sen toteutumista seurataan. Kuntoutusrahan määrä vuonna 2014 on vähintään 23,92 euroa arkipäivältä. (www.kela.fi 2014l)

3.2.3 Vammaistuki

16 vuotta täyttäneen vammaistuen tarkoitus on helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa. Vammaistukea maksetaan 16 vuotta täyttäneelle sairaalle tai vammaiselle henkilölle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan. Toimintakyvyn katsotaan heikentyneen, jos sairaus tai vamma heikentää kykyä huolehtia itsestään, selviytyä välttämättömistä kotitaloustöistä tai selviytyä työ- ja opiskelutehtävistä. Vammaistukea haetaan vammaistukihakemuksella, jonka liitteeksi tarvitaan C-lääkärinlausunto sekä kuitit tai muut tositteet erityiskustannuksista. Vammaistuki on porrastettu kolmeen ryhmään haitan, avuntarpeen, ohjauksen ja valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella. Perusvammaistukea saavat henkilöt, joiden sairaus, vika tai vamma aiheuttaa olennaista haittaa ja jatkuvia erityiskustannuksia. Tämän määrä on 92,88 euroa kuukaudessa. Korotetun vammaistuen määrä on 216,73 euroa kuukaudessa ja sitä saavat henkilöt, joille sairaus, vika tai vamma aiheuttaa huomattavaa haittaa ja huomattavia erityiskustannuksia. Ylintä vammaistukea, 420,26 euroa kuukaudessa, saavat vaikeasti vammaiset henkilöt. Vammaistuen määrään ei vaikuta hakijan varallisuus tai tulot. (www.kela.fi 2014m)

3.2.4 Työttömyysetuudet

Kansaneläkelaitoksen maksamia työttömien tukia ovat peruspäiväraha ja työmarkkinatuki. Työttömyysetuuksien tavoitteena on turvata työttömän toimeentuloa sinä aikana, kun hän hakee työtä tai parantaa työllistymisedellytyksiään (www.kela.fi 2014l). Hakijalla on oikeus peruspäivärahaan, mikäli hän täyttää työssäoloehdon eli on ollut työssä vähintään 8 kuukautta työttömyyttä edeltävien reilun kahden vuoden aikana. Peruspäivärahaa maksetaan enintään 500 päivän ajan. Jos hakija ei täytä työssäoloehto, hän voi saada Kelasta työmarkkinatukea. Tavallisimmin työmarkkinatukea maksetaan niille työttömille työnhakijoille, jotka tulevat ensi kertaa työmarkkinoille, eivät viime aikoina ole olleet töissä tai jotka eivät enää saa pe-

ruspäivärahaa 500 päivän enimmäisajan täyttyttyä. (www.kela.fi 2014m) Osa-aikatyössä käyvä henkilö voi tietysin edellytyksin saada soviteltua työmarkkinatukea. Tällöin osa-aikatyön on oltava korkeintaan 80 prosenttia koko-aikatyötä. (www.kela.fi 2014n).

Työmarkkinatukeen on asetettu tiettyjä rajoituksia alle 25-vuotiaille hakijoille. 17-vuotias työtön, jolla ei ole ammatillista koulutusta, voi saada työmarkkinatukea vain työllistymistä edistävän palvelun eli esimerkiksi omaehtoisen opiskelun tai työkokeilun ajalta. 18–24-vuotias työtön, jolla ei ole ammatillista koulutusta, voi saada työmarkkinatukea ainoastaan, jos hän on hakenut soveltuvaan ammatilliseen koulutukseen, ei ole kieltäytynyt työ- ja elinkeinotoimiston tarjoamasta työstä tai koulutuksesta eikä ole kieltäytynyt, eronnut tai omasta syystä erotettu koulutuksesta. Jos hakija ei ole aikaisemmin täyttänyt työssäoloa eikä hänellä ole ammatillista koulutusta, hän voi saada työmarkkinatukea vasta viiden kuukauden odotusajan jälkeen. Työllistymistä edistävän palvelun ajalta työmarkkinatuki voidaan maksaa odotusajasta huolimatta. (www.kela.fi 2014o) Velvollisuus hakea koulutukseen laajentui 1.1.2013 alkaen koskemaan työttömyyspäivärahaa saavia koulutusta vailla olevia alle 25-vuotiaita nuoria. 1.1.2013 alkaen koulutukseen hakeutumisvelvollisuus koskee ainoastaan kevään yhteishakua, kun se aiemmin koski myös syksyä. Nuorella on velvollisuus hakea vähintään kahteen koulutuspaikkaan. Nuori menettää oikeutensa työttömyyspäivärahaan mikäli hän laiminlyö hakuvelvollisuuden, itse aiheuttaa sen, ettei tule valituksi koulutukseen tai kieltäytyy koulutuksesta (www.kela.fi 2014n). Kelan maksamia työttömyysetuuksia haetaan työttömyysetuushakemuksella. Ennen hakemuksen jättämistä hakijan on ilmoitauduttava TE-toimistoon työttömäksi työnhakijaksi, jonka jälkeen TE-toimisto antaa Kelalle lausunnon siitä, täytyvätkö edellytykset tuen maksamiseen. (www.kela.fi 2014p)

3.3 Nuorten työelämässä pysymistä tukevat etuudet

Tässä alaluvussa nuorten työelämässä pysymistä tukevien etuuksien käsittely aloitetaan eri kuntoutusmuodoista, joiden jälkeen käydään läpi kuntoutustuki, jonka rooli on käytännössä taloudellisen tuen tarjoaminen nuorelle. Molemmissa etuuksissa oleellisena seikkana nähdään työkyvyn ylläpito ja parannus tilanteessa, jossa nuoren katsotaan olevan määräaikaaisesti työkyvytön. Pääasiassa nuori on siis jo löytänyt oman polkunsä ja on alkanut kulkea sitä eteenpäin. Terveydellisen riskin toteutuessa nuoren työkyky on kuitenkin heikentynyt ja näiden etuuksien avulla nuori pyritään saamaan takaisin polulle.

3.3.1 Kuntoutus

Kela järjestää työikäisille monipuolista kuntoutusta, jonka tavoitteena on parantaa ja tukea työkykyä ja edistää työelämään pääsyä ja sinne paluuta (www.kela.fi 2014q). Kelan kuntoutusmuodoista erityisesti kuntoutuskurssit ja kuntoutuspsykoterapia keskittyvät työkyvyn ylläpitoon ja parantamiseen ja tästä syystä niihin keskitytään seuraavassa tarkastelussa.

Kuntoutuskurssien tavoitteena on parantaa ja säilyttää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista työ- ja toimintakykyä. Tällaista kuntoutustoimintaa ovat esimerkiksi ASLAK-kurssit eri sairausryhmille ja työkykyä ylläpitävä Tyk-toiminta. (www.kela.fi 2014r) ASLAK-kurssi on aina ryhmämuotoista kuntoutusta ja se toteutetaan lyhyt- tai pitkäkestoisena sekä laitos- tai avoimuotoisena kuntoutuksena tai niiden yhdistelmänä. ASLAK-kurssin sisältö perustuu ratkaisuihin ja käytäntöihin, joilla tähdätään terveyden edistämiseen, elämänhallinnan tukemiseen ja työ- ja toimintakyvyn paranemiseen. (www.kela.fi 2014s) Työelämässä olevat voivat saada tukea työkykyä ylläpitävän ja parantavan valmennuksen eli Tyk-kuntoutuksen avulla, jotta jatkaminen nykyisessä tai sitä vastaavassa työssä mahdollistuisi. Tyk-kuntoutuksen tavoitteena on parantaa sekä fyysistä että psyykkistä työ- ja toimintakykyä. Huomiota kiinnitetään myös työympäristöön ja olosuhteisiin työpaikalla. (www.kela.fi 2014t)

Kuntoutuspsykoterapian tavoitteena on tukea ja parantaa kuntoutujan työ- ja opiskelukykyä sekä turvata työelämässä pysyminen, sinne siirtyminen, työhön paluu tai opintojen edistymisen tilanteessa, jossa kuntoutustarpeen aiheuttaa mielenterveydenhäiriö. Kelan kuntoutuspsykoterapia on tarkoitettu 16–67-vuotiaille. Tätä nuorempien terapiaa hoitaa julkinen terveydenhuolto. Kuntoutusterapia voi olla yksilö-, ryhmä-, perhe- tai paripsykoterapiaa tai kuvataiterapiaa. Näiden lisäksi 16–25-vuotiaille on tarjolla musiikkiterapiaa. Nuorten kuntoutuspsykoterapian osalta Kela korvaa myös vanhempien ohjauskäyntejä. Kela tukee terapiaa, joka toteutuu vähintään 25 kertaa, mutta enintään 80 kertaa vuodessa ja kolmessa vuodessa enintään 200 kertaa. Kuntoutuspsykoterapia myönnetään vuodeksi kerrallaan, mutta terapialle voi hakea jatkoa, jolloin tarvitaan uusi terapeutin tai psykiatrin lausunto. Kelan kuntoutuspsykoterapiaa voi saada enintään kolmen vuoden ajan. Kela voi korvata uuden kolmen vuoden terapiajakson, kun edellisestä on kulunut vähintään viisi vuotta. (www.kela.fi 2014u)

Kaikkia Kelan tarjoamia kuntoutusmuotoja haetaan kuntoutushakemuksella, jonka liitteeksi tarvitaan kuntoutussuunnitelma ja B-lääkärintlausunto. Kuntoutuspsykoterapiaa haettaessa hakijan tulee itse hankkia itselleen hoidon antava terapeutti. (www.kela.fi 2014v)

3.3.2 Kuntoutustuki

Määräaikaisesti työkyvyttömälle henkilölle, jonka työkyvyn arvioidaan palautuvan asianmukaisella kuntoutuksella tai hoidolla, voidaan myöntää määräaikainen työkyvyttömyyseläke eli kuntoutustuki. Tuen tavoitteena on työhön paluun tukeminen, estää pysyväälle työkyvyttömyyseläkkeelle joutuminen sekä turvata toimeentuloa.

Suomessa asuva 16–64-vuotias henkilö, joka ei pysty sairauden, vian tai vamman takia ansaitsemaan kohtuullista toimeentuloa, on oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen. Alle 20-vuotiaiden ammatilliset kuntoutusmahdollisuudet tulee kuitenkin selvittää ennen hakemuksen vireillepanoa. Kuntoutusmahdollisuuksien löytyessä nuorelle myönnetään kuntoutusraha.

Kuntoutustukea haetaan työkyvyttömyyseläkehakemuksella ja sen liitteeksi tarvitaan B-lääkärintlausunto ja hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Pääsääntöisesti suunnitelma sisältyy B-lääkärintlausuntoon, mutta se voi olla erillinenkin. Kuntoutustuki vastaa määrältään normaalia työkyvyttömyyseläkettä. Määräaikaiseen kuntoutustukeen voi hakea jatkoa toimittamalla Kelan uuden lääkärintlausunnon, joka voi olla B-lausunto, erillinen hoito- tai kuntoutussuunnitelma, E-lausunto tai epikriisi. Uutta hakemusta ei siis tarvita. (www.kela.fi 2014x)

3.4 Viimesijainen toimeentuloturva toimeentulon takaajana

Toimeentulotuki edustaa Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä viimesijaista toimeentuloturvan muotoa. Tuki on tarveharkintainen ja se lasketaan asiakkaan välttämättömien menojen mukaan yleensä kuukaudeksi kerrallaan. Toimeentulotuesta säädetään toimeentulotuesta annetussa laissa (30.12.1997/1412).

Toimeentulotukea myönnetään henkilöille, joiden varat ja tulot eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotuella voidaan myös tukea henkilön omatoimista suoriui-

tumista sekä ehkäistä syrjäytymistä. Tukea haetaan kotikunnan sosiaalitoimistosta ja päätös annetaan seitsemän päivän sisällä sen jättämisestä.

Toimeentulotuki muodostuu kolmesta osasta: perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta sekä ehkäisevästä toimeentulotuesta. Toimeentulotuen perusosalla saajan on katettava ravinto-, vaate-, terveys- ja harrastusmenot sekä muun muassa puhelimen käyttö ja lehti-tilaukset. Perusosaan voidaan sisällyttää myös tarpeellisen suuruiset asumismenot, vesimaksut, lämmityskulut, sähkölaskut sekä kotivakuutusmaksut. Täydentävään toimeentulotukeen kuuluu erityismenoja kuten lasten päivähoitomenoja, muuttokustannukset, lasten harrastuskustannukset tai vaikeasta ja pitkäaikaisesta sairaudesta aiheutuvat menot. Kunnilla on mahdollisuus maksaa myös ehkäisevää toimeentulotukea omien perusteidensa mukaisesti. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja sitä voidaan maksaa esimerkiksi ylivelkaantumisesta tai taloustilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi. (www.stm.fi 2014c)

Vuonna 2011 toimeentulotuesta annetun lain 10 §:ää muutettiin siten, että 18–24 -vuotiaalle nuorelle maksettavaa toimeentulotukea voidaan alentaa, mikäli nuori on keskeyttänyt tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, ettei hän ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Perusosaa voidaan alentaa enintään 20 prosenttia, mikäli henkilön toimeentuloturvan tarve aiheutuu siitä, että nuori on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt tarjotusta työstä tai sellaisesta työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä, joka turvaisi hänen toimeentulonsa. Perusosaa voidaan alentaa myös, mikäli täysi-ikäinen alle 25-vuotias on keskeyttänyt tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, ettei hän ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Toimeentulotuen perusosan alentamista harkittaessa päätöksen tulee perustua aina työttömyysetuutta koskevaan viranomaisratkaisuun. Perusosan alentamisen tarve ja määrä harkitaan kuitenkin kunnan sosiaalitoimessa aina tapauskohtaisesti ottaen huomioon hakijan ja hänen perheensä olosuhteet kokonaisuutena. (www.stm.fi 2014c)

4 SOSIAALITURVA NUORTEN TYÖLLISTYMISEN JA TYÖKYVYN TUKIJANA

4.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkielman tämä luku on kirjoitettu asiantuntijahaastattelujen pohjalta. Haastateltavat valittiin kattamaan aiheen monet toimijat, jotta tutkittavasta aiheesta saataisiin mahdollisimman kattava ja useat näkökulmat huomioonottava kokonaisuus. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluin, joissa painotettiin jokaisen haastateltavan omaa asiantuntemusalueutta. Haastateltavina oli viisi asiantuntijaa viidestä eri organisaatiosta. Asiantuntijahaastattelut todettiin toimivaksi ratkaisuksi saada tietoa nuorten työllistymisen haasteista, sillä itse kohderyhmää haastattelella vastaukset olisivat todennäköisesti olleet hyvin subjektiivisia lyhyen ajanjakson kuvauksia vastaajan omasta tilanteesta. Asiantuntijoita haastattelella saatiin sen sijaan objektiivisempi, tieteellisempi sekä pidemmän ajanjakson kattava kuvaus tutkittavasta aiheesta.

Haastattelumenetelmistä tässä tutkielmassa hyödynnettiin kohdennettua teemahaastattelua. Kohdennetulle haastattelulle tyypillisesti haastateltavat valittiin, koska heidän tiedettiin edustavan tiettyjä asiantuntija-aloja. Haastateltavat valittiin kattamaan aiheen monet toimijat, jotta tutkittavasta aiheesta saataisiin mahdollisimman kattava ja useat näkökulmat huomioonottava kokonaisuus. Haastateltavien valinnan jälkeen tutkija selvitti alustavasti tutkittavan aiheen oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja sekä kokonaisuutta. Tilanne- ja sisällönanalyysin avulla päädyttiin tiettyihin haastatteluaiheisiin, joista koostettiin haastattelurunko. Tämän jälkeen haastattelurunkoa sovellettiin vielä jokaiselle asiantuntijalle yksilöidyksi. Teemahaastattelulle tyypillisesti haastattelun rungot etenivät teemoittain ja niiden yhteydessä olevat kysymykset olivat vain avustavia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47) Haastattelut toteutettiin 23.5.2013 ja 25.6.2013 välisenä aikana ja niiden kesto vaihteli 40 minuutista yli kahteen tuntiin. Jokainen haastattelu toteutettiin yksitellen ja jokainen niistä nauhoitettiin. Tutkimushaastattelu jakautui kolmeen teemaan: nuorten tilanteen kuvaukseen, sosiaaliturvan tukeen nuorille ja sosiaaliturvan kehittämiseen. Teemojen painotukset vaihtelivat haastateltavan asiantuntijuusalueen mukaan. Kaikki haastattelurungot löytyvät liitteestä 2.

Tutkimushaastattelujen jälkeen nauhoitetut haastattelut litteroitiin ja saatua aineistoa alettiin analysoida sisällönanalyysia hyväksikäyttäen. Laadulliselle aineiston analyysille tyypillisesti tarkoituksena oli luoda hajanaisesta haastatteluaineistosta selkeä ja tiivis kuvaus tutkittavasta aiheesta ja siten lisätä sen informaatioarvoa. Laadullinen käsittely perustuu loogiseen tulkitaan, jossa litteroitu haastatteluaineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla teemoittain loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009) Tässä tutkielmassa laadullinen aineiston analyysi näkyy muun muassa siten, että vaikka aineistosta saatu empiria myötäileekin teemahaastattelun rungon teemoja, on siinä myös täysin uusia

aiheita, jotka löydettiin vasta aineiston osiin hajottamisen yhteydessä. Teemahaastattelun runko ei sisältänyt kysymyksiä koskien nuorten toimeentulon käyttöä, mutta haastatteluja analysoitaessa tämä nousi niin oleelliseksi aiheeksi, että sille päätettiin antaa oma lukunsa tutkielmassa.

Yhteiskunnallista sekä valtion talouden näkökulmaa asiantuntijoista edustaa Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) ylijohtaja Juhana Vartiainen. Hän on toiminut myös Ruotsin kansallisen taloustutkimuskeskuksen (Konjunkturinstitutet) tutkimusosaston johtajana, Palokansaajien tutkimuslaitoksessa sekä Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitoksella. Juhana Vartiainen ja Osmo Soininvaaran raportti *Lisää matalapalkkatyötä* julkaistiin osana valtioneuvoston kanslian raporttia *Matalapalkkatyö Suomessa*.

Päätöksentekonäkökulmaa sekä valtion että kunnan tasolla edustaa kansanedustaja ja Helsingin kaupunginvaltuutettu Osmo Soininvaara. Hän on toiminut Vihreän puolueen kansanedustajana vuosina 1987-1991, 1995-2007 ja 2011-2015. Kansanedustajauransa aikana Soininvaara on kuulunut eduskunnan perustuslakivaliokuntaan, suureen valiokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan, talousvaliokuntaan sekä sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan. Tällä hetkellä hän on jäsen valtiovaraministeriön ja hallintovaliokunnassa. Soininvaara toimi 14.4.2000-19.04.2002 Paavo Lipposen II hallituksen peruspalveluministerinä. Soininvaara toimi myös valtioneuvoston kesäkuussa 2007 asettaman sosiaaliturvan kokonaisuudistusta (Sata) valmistelevan komitean jäsenenä sekä perusturvajaoston puheenjohtajana. Helsingin kaupunginvaltuutettuna Soininvaara on toiminut vuodesta 1985 alkaen. (www.soininvaara.fi a) Satakomitean valmistelujen perusteella toteutettiin merkittävä lakimuutos toimeentulotuen pienentämisestä koulutuksesta kieltäytyvälle alle 25-vuotiaalle nuorelle. Esitys muutoksesta tuli Sata-komitean perusturvajaostosta ja lakimuutos nimettiin jaoston puheenjohtajan mukaan Lex Soininvaaraksi. (www.soininvaara.fi b) Vuonna 2010 Soininvaara julkaisi komitean toimintaa käsittelevän kirjan *Sata-komitea*.

Nuorten työmarkkinoihin ja sosiaaliturvaan liittyvän tutkimuksen näkökulmaa edustaa Kelan tutkimusosaston johtava tutkija Ulla Hämäläinen. Hämäläinen on julkaissut useita teoksia, muun muassa *Koulutuksesta työelämään: nuorten työllistymiseen vaikuttavat tekijät* (2002), *Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla?* (2003), *Nuorten tulojen ja toimeentulon palapeli* (2004), *Vastasiko ammattikorkeakoulu-uudistus työelämän tarpeita?* (yhdessä Petri Böckermanin ja Roope Uusitalon kanssa, 2006) sekä *Lukiolaisten ja ammatillista perustut-*

kintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo (yhdessä Vesa-Pekka Juutilaisen ja Katri Hellstenin kanssa, 2007). Hämäläinen on tällä hetkellä mukana kolmessa Kansaneläkelaitoksen tutkimushankkeessa: Opintolainavähennysten ensivaiheen arviointi, Aktivointitoimenpiteet ja perusturva sekä Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus (www.kela.fi e). Hämäläinen toimii myös Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) tutkijana tutkimusalueena työmarkkinat ja kasvua tukeva politiikka.

Marja Eronen edustaa asiantuntijoista kolmannen sektorin sekä vajaakuntoisten nuorten näkökulmaa. Eronen on toiminut marraskuusta 2012 alkaen Suomen Nivelyhdistys ry:n sosiaaliturvan erityisasiantuntijana ja sitä ennen Suomen Reumaliitto ry:n edunvalvonta-asiamiehenä. Eronen on ollut mukana kirjoittamassa tammikuussa 2013 julkaistua Järjestöjen sosiaaliturvaopas 2013 verkkojulkaisua. Eronen toimii myös EAPN-Fin (The European Anti-Poverty Network- Finland) Suomen syrjäytymisen ja köyhyyden vastaisen verkoston Terveys ja köyhyys- työryhmän puheenjohtajana sekä vammaisten työllistymistä edistävissä työryhmissä.

Nuorten näkökulmaa tutkielmassa edustaa Helsingin diakonissalaitoksen Vamos- palvelukokonaisuudessa toimiva tutkija Olli Alanen, joka toimii myös etsivänä nuorisotyöntekijänä. Vamos on 16-29-vuotiaille helsinkiläisille ja espoolaisille nuorille suunnattu palvelukokonaisuus, jonka periaatteena on mennä koulusta ja työmaailmasta pudonneiden, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten luo ja auttaa heitä kiinnittymään jatkokolkuun. Toiminnassa yhdistyvät nuorisotyö, terveydenhuolto, sosiaalityö sekä koulutukseen ja työhön valmentavat palvelut. (www.vamosnuoret.fi 2014)

Tutkimuksen tulokset on jaoteltu tässä luvussa kolmeen alalukuun. Käsittely aloitetaan tarkastelemalla nuorten tilannetta Suomessa sekä nuorten työelämän ulkopuolelle jäämisen syitä ja merkitystä. Näiden jälkeen läpikäydään mahdollisuuksia nuorten työelämään pääsyn tukemisessa sekä sosiaaliturvan onnistumista tässä tehtävässä. Lopuksi käsitellään sosiaaliturvan toimijoiden, päätöksenteon sekä etuuksien kehittämisideoita, joiden avulla sosiaaliturva tukisi nuorten työelämään pääsyä entistä paremmin.

4.2 Nuorten tilanne tänä päivänä Suomessa

Nuorten tilanteesta nykypäivän Suomessa ja Euroopassa on keskusteltu mediassa lähes päivittäin viime vuosien aikana. Useat toimijat kuten Kansaneläkelaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, työ- ja elinkeinoministeriö sekä valtiovarainministeriö ovat tehneet aiheesta tutkimuksia, jotka ovat kuitenkin pääasiassa keskittyneet vain tiettyyn ryhmään kuten maahanmuuttajanuoriin tai tiettyyn haasteeseen kuten nuorten syrjäytymiseen tai koulutusongelmiin. Tutkimusten perusteella kokonaiskuva on varsin vaikea hahmottaa ja erityisesti median antama kuva nuorten tilanteesta on hyvin synkkä. Haastatelluista Juhana Vartiainen, Osmo Soininvaara, Ulla Hämäläinen sekä Olli Alanen olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että suomalaisilla nuorilla menee tänä päivänä pääpiirteissään paremmin kuin koskaan ennen. Tämä koskee niin koulutusta, terveyttä kuin toimeentuloakin.

Hämäläinen huomauttaa, että toisaalta juuri median huolikeskeisyys sekä päivittäiset uutiset työttömyydestä, epätyypillisistä työsuhteista ja epävarmuudesta aiheuttavat nuorille paineita ja nuoret voivat kokea tilanteensa hyvinkin hankalaksi. Tietyiltä osin median antama kuva voi synkentää näkymää kuitenkin liioitellun paljon, sillä sekä Hämäläisen että Vartiaisen mukaan nuorten julkisuuteen nousseet työttömyys- ja syrjäytymisluvut ovat ainakin osittain tilastoharhaa. Vartiaisen mukaan osa harhasta perustuu työttömyystilastojen tekemisessä hyödynnettävään kysymykseen siitä, olisiko henkilö valmis vastaanottamaan työtä, jolloin myöntävästi vastaava henkilö katsotaan työttömäksi. Kaikki myöntävästi vastaavat eivät todellisuudessa kuitenkaan kuulu työttömien ryhmään sen vuoksi, että he ovat esimerkiksi opiskelijoita tai varusmiehiä. Ongelmia aiheuttaa Vartiaisen mukaan myös syrjäytymiskäsitteen useat määrittelyt, jotka aiheuttavat sen, että syrjäytyneeksi voidaan laskea muun muassa välivuotta pitävä nuori, jolla todellisuudessa on esimerkiksi koulutuspaikka jo odottamassa. Hämäläinen täsmentää myös, että useat syrjäytymistä koskevat tutkimukset ovat poikkileikkaustutkimuksia, joissa nuoria tarkastellaan vain tietyssä ajan hetkessä. Esimerkiksi viiden vuoden pitkittäistutkimuksella saatu syrjäytymisluku olisi suurella todennäköisyydellä huomattavasti alhaisempi, koska osa nuorista olisi tässä ajassa jo löytänyt oman polkunsä koulutukseen tai työelämään. Haastateltavien näkemystä tukee työ- ja elinkeinoministeriön laskelmat siitä, että esimerkiksi maaliskuussa 2014 alle 25-nuorten työttömyyksistä keskimäärin 68,7 prosenttia päättyi ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. (www.tem.fi 2014b) Pääasiassa nuorten työttömyysjaksot eivät siis ole kovin pitkiä eli nuoret löytävät paikkansa kohtalaisen nopeasti.

Haastateltavat olivat siis lähes yksimielisiä siitä, että valtaosa nuorista voi tällä hetkellä paremmin kuin koskaan. Sekä Soininvaara että Alanen huomauttivat kuitenkin, että samalla kun

erittäin hyvinvoivien nuorten ääripää kasvaa, samalla kasvaa myös toinen ääripää, jolla menee erittäin huonosti. Alasen kokemuksen mukaan valitettavana trendinä on nuorten ongelmien syventyminen sekä moniongelmaisuus. Soininvaara lisää, että terveyserojen ohella myös nuorten tuloerot ovat kasvaneet räjähdysmäisesti. Soininvaara tarkentaa, että noin 25-vuotiaiden nuorten väliset sisäiset tuloerot ovat tämän hetkisessä tilanteessa, mutta myös tulevaisuudessa huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi 50-vuotiaiden keskuudessa. Osatekijä tähän muutokseen on hänen mukaansa Suomen siirtyminen tekemisen yhteiskunnasta osaamisen yhteiskuntaan. Hämäläinen selittää ilmiötä sillä, että vielä 1980-1990-luvuilla Suomesta löytyi työpaikkoja, joihin pääsi kokonaan ilman tai hyvin vähäisellä koulutuksella. Nykyisin näihinkin työpaikkoihin vaaditaan kuitenkin aikaisempaa kokemusta, osaamista ja koulutusta.

Jokaisessa haastattelussa asiantuntijat painottivatkin nuorten työelämään pääsyn avaintekijänä vähintään toisen asteen koulutuksen suorittamista. Vartiainen suhtautuu positiivisesti oppivelvollisuusiän nostamiseen. Kokonaisuudessaan suomalainen koulutusjärjestelmä on hyvä, sillä se antaa valmiuksia, opettaa sosiaalisia taitoja ja estää nuorten syrjäytymistä. Alanen täydentää, että yksi yleinen syy nuorten syrjäytymiseen näyttäisi olevan koulukiusatuksi tuleminen. Kun nuori ei tunne kuuluvansa ryhmään, hän jättäytyy mieluummin pois. Positiivisessa mielessä taas, mikäli nuorella on koulussa ympärillään mielekäs yhteisö, siellä kuitenkin käydään, vaikka itse koulu ei kiinnostaisikaan. Vartiainen lisää, että hänen mielestään oppivelvollisuutta voitaisiin laajentaa myös alempiin ikäryhmiin. Ruotsissa on hänen mukaansa kiinnitetty lähivuosina huomiota siihen, että maahanmuuttajavaltaisissa kunnissa kotihoidontuen käyttö on muita kuntia laajempaa. Kuitenkin juuri maahanmuuttajalapsille olisi hyödyllistä olla kodin sijaan mahdollisimman varhaisella iällä päiväkodissa, jolloin integroituminen ympäröivään yhteiskuntaan ja kontaktit valtaväestöön alkaisivat jo pienenä. Alanen sen sijaan suhtautuu skeptisemmin oppivelvollisuusiän laajentamiseen. Hänen mukaansa oleellisempaa olisi tarkastella oppivelvollisuuden käsitettä ja miettiä, kohdistuuko vaatimus enemmän yksilöön vai yhteiskuntaan. Alanen ei ole vakuuttunut nuoriin kohdistuvien pakotteiden lisäämisestä, vaan näkee, että järkevämpää olisi esimerkiksi oppilaitoksen velvollisuus pitää huolta, että vuoden kuluessa peruskoulun päättämisestä nuori olisi kiinnittynyt joko toisen asteen koulutukseen, työelämään tai kuntouttavaan työtoimintaan. Soininvaara painottaa, että mikäli oppivelvollisuusikää laajennettaisiin, tulisi samalla myös miettiä oppivelvollisuuden sisältöä uudestaan, sillä jo nykyisessä muodossaan peruskoulu syrjäyttää niitä, joilla ei ”lukupäätä” ole. Oppivelvollisuusiän nostoon liittyen Hämäläinen painottaa, että tilanne on jo nykyisel-

lään hyvä, sillä suomalaisista nuorista noin 97 prosenttia hakee yhteisvalinnassa toisen asteen koulutukseen. Ongelmana on kuitenkin tutkintojen heikko loppuun suorittaminen erityisesti poikien kohdalla. Oppivelvollisuusiän korotus voisi toimia siis syrjäytymisen ehkäisijänä peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen välillä, sillä lain muutos pakottaisi sekä keskeyttämistä harkitsevat nuoret että yhteiskunnan hakemaan aktiivisesti ratkaisuja nuoren tilanteeseen.

Kaikki haasteltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nuorten tilanne Suomessa poikkeaa positiivisessa mielessä selvästi muiden Euroopan maiden nuorten tilanteesta. Hämäläinen kertoo laskelmasta, jonka mukaan Etelä-Euroopassa neljännes nuoresta väestöstä on työttömänä, kun Suomessa vastaava luku on noin 2-6 prosenttia. Erityisen vakava tilanne on Vartiainen mukaan talouskriisin runtelemissa maissa, joissa kriisi voi aiheuttaa erityisen pitkän varjon niille nuorille, jotka ovat tulossa työmarkkinoille juuri nyt. Näiden nuorten työmarkkina-asema voi säilyä muita heikompana vielä pitkään senkin jälkeen, kun lama on ohi. Vartiainen pitää epätodennäköisenä, että Suomessa jouduttaisiin Etelä-Euroopan kaltaiseen tilanteeseen. Vartiainen perustelee mielipidettään sillä, että Suomessa ei ole vastaavaa matalasuhdannetta eikä Suomen työttömyysaste poikkeaa kovinkaan paljoa rakenteellisesta tasosta. Hämäläinen korostaa, että Suomessa ei ole samanlaista painetta kuin Etelä-Euroopan maissa, joissa on valtava määrä nuoria, joilla menee valtavan huonosti. Uutena jatkuvasti kasvavana ilmiönä on kuitenkin sosiaalinen media, joka mahdollistaa sen, että pieni ryhmä tai jopa yksittäiset radikalisoituneet henkilöt voivat saada suhteettoman paljon näkyvyyttä. Sekä Hämäläinen että Alanen mainitsevat huolestuttavana seikkana alueellisen eriarvoistumisen kehityksen, jonka on nähty olevan osatekijä Britannian, Ranskan ja Ruotsin nuorisomellakoihin. Helsingin Vamos etsivä nuorisotyön Alanen kertoo kokemuksensa pohjalta, miten erityisesti Itä-Helsingissä näkyy jo hyvin selvästi maahanmuuttajalasten määrän kasvaminen tietyissä kouluissa. Alasen mielestä demokraattisen koulutusjärjestelmän rankaa heikentää vanhempien mahdollisuus valita lastensa koulut. Yksin jo tämä lisää koulujen, alueiden ja koko yhteiskunnan eriarvoistumista.

Osa nuorista pärjää erinomaisesti omillaan, mutta osa sen sijaan kaipaa erityisapua. Pienenkin osan nuorista jääminen työelämän ulkopuolelle on yhteiskunnan kannalta epäkannattavaa. Seuraavissa alaluvuissa käsitelläänkin syitä nuorten työelämän ulkopuolelle jäämiseen ja merkitykseen yksilölle ja yhteiskunnalle. Näiden jälkeen paneudutaan toimiin, joilla nähdään olevan merkitystä nuorten työelämään pääsyn tukemisen kannalta.

4.2.1 Nuorten työelämän ulkopuolelle jääminen ja sen merkitys

Haastateltavien näkemykset nuorten työelämän ulkopuolelle jäämisen merkityksestä olivat hyvin yhtenevät. Yhteiskunnan kannalta nuorten työelämään pääsyssä korostuu hyvinvointivaltion rahoituksen kestävyys, jossa työelämän ulkopuolelle jäänyt nuori nähdään sosiaaliturvan kulueränä ja toisaalta menetettynä tuotannontekijänä. Soininvaara kiteyttääkin, että nuorten työelämään pääsy on ”kohtalon kysymys” hyvinvointivaltion jatkumisen kannalta. Mediassa on keskusteltu paljon myös yhteiskunnan tulevaisuutta uhkaavasta työvoimapulasta, jonka on nähty seuraavan suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämisestä. Hämäläinen toteaa, että nimenomaan nuorten kohortit kuitenkin kasvavat muun muassa maahanmuuton seurauksena. Esimerkiksi 25-vuotiaiden määrä vuonna 2013 on noin 5000 henkilöä suurempi kuin syntyneiden vauvojen määrä aikanaan vuonna 1988. Maahanmuuttajat ovat tyypillisesti nuoria ihmisiä, mikä tasapainottaa hieman väestön ikäjakaumaa. Maahanmuuttajanuorten kotoutuminen Suomeen onkin työvoimamielessä hyvin tärkeää, joskin se on sitä tietysti myös inhimillisistä syistä.

Eronen kuitenkin muistuttaa, ettei työelämän ulkopuolelle jäämisen vaikutuksia voida mitata ainoastaan rahassa, vaan huomioon pitää ottaa myös yksilön näkökulma ja inhimilliset menetykset. Haastateltavat korostivatkin vastauksissaan, että työelämällä on oleellinen tehtävä sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteenkuuluvuuden luojana sekä itsetunnon, tietojen ja taitojen ylläpitäjänä. Työelämän vaikutus nuoren omakuvaan voi kuitenkin kääntyä myös negatiiviseksi. Soininvaaran mukaan huono menestyminen työmarkkinoille pääsyssä voi heijastua myös nuoren ajattelumaailmaan: työmarkkinoilla huonosti pärjäävä nuori voi alkaa väheksymään työelämän merkitystä ja perustelemaan itselleen, miksi hänen on parempikin elää sosiaaliturvalla. Tällä tavalla nuori ikään kuin syrjäyttää itse itsensä. Ilmiö koskettaa luonnollisesti vain hyvin marginaalista ryhmää. Koko nuorten ryhmää tarkastelevan Hämäläisen mukaan säännöllisesti väitetään, että nuoret ovat irtisanoutuneet työmarkkinoilta. Hämäläinen peilaa väitettä tutkimukseen, jossa tarkasteltiin toisen asteen opiskelijoiden tavoitteita ja haaveita seuraavan viiden tai kymmenen vuoden säteellä. Tutkimuksen tuloksena oli, että nuorten haaveet olivat hyvin perinteisiä: perhe, talo, auto, koira ja pysyvä työ. Hämäläisen mukaan tästä seuraa, että mikäli nuori ei pääse työelämään, vaarantuvat toimeentulon lisäksi myös nuoren henkilökohtaiset haaveet.

Hämäläisen mukaan ei ole kuitenkaan realistista ajatella, että kaikki pystyisivät osallistumaan koulutukseen ja työelämään. Yhteiskunnassa on aina ollut ja tulee aina olemaan vaikeasti sai-

raita ihmisiä, jotka ovat yksiselitteisesti työkyvyttömiä. Hämäläinen painottaa, että tämä ryhmä ei ole synonyymi syrjäytyneille, sillä esimerkiksi hyvässä hoidossa olevien vaikeavammaisen nuorten ei voida ajatella olevan syrjäytymiskierteessä, vaikka he sisältyvät arvioihin syrjäytyneiden määrästä. Toisaalta tilanne on eri, mikäli vajaakuntoisella on haluja tehdä työtä, mutta sitä syystä tai toisesta ei ole saatavilla. Vajaakuntoisten parissa työskentelevä Eronen kertookin kohtaavansa kyseistä ilmiötä valitettavan usein. Työnantajien asenteet vajaakuntoisia kohtaan ovat Eronen mukaan usein hyvinkin negatiivisia ja erityisesti nuorille on saatettu sanoa jo työnhaussa hyvinkin ikäviä asioita. Kuitenkin juuri vajaakuntoisille nuorille ensimmäisen kynnyksen ylittäminen työmarkkinoille olisi tärkeää, jotta nuori saisi ensimmäisen positiivisen onnistumisen kokemuksen työelämästä. Tämä jo itsessään vahvistaisi nuoren itsetuntoa ja käsitystä omasta osaamisesta ja työkyvystä. Toisena haasteena vajaakuntoisten nuorten kohdalla ovat työelämään pääsyn tukipalvelut, joissa ongelmana on kaavoihin kangistuminen. Eronen mukaan esimerkiksi tiettyyn aikaan lähes kaikille näkövammaisille tarjottiin aina hierojan ammattia henkilön omista mieltymyksistä riippumatta. Eronen painottaa, että vajaakuntoisten tukemisessa oleellista olisi selvittää nuoren mahdollisuudet eikä aina vain tarkastella heikkouksia, jotka rajoittavat ammatinvalintaa. Toisaalta työnantajat käyttävät tällä hetkellä myös suhteellisen vähän muun muassa Työterveyslaitoksen esteettömyyskartoituksia ja -ratkaisuja, joiden avulla vajaakuntoisia voitaisiin työllistää enemmän.

Erityisen ongelmallisena vajaakuntoisten nuorten ryhmänä Eronen mainitsee vielä vajaakuntoiset nuoret naiset, joiden jo miltei lähtökohtaisesti oletetaan jäävän kotiin peruskoulun jälkeen. Valitettavan usein vajaakuntoisten nuorten naisten syrjäytyminen alkaa lapsuudenkodista, jossa ajatellaan, ettei nuorelle kannata hankkia ammattia, kun edessä on väistämättä työkyvyttömyyseläke. Todellisuudessa työmahdollisuuksia voitaisiin löytää oikealla opastuksella useitakin. Erityisen toimivana ratkaisuna Eronen suosittelisi esimerkiksi tuki- ja liikuntaelin-sairaille nuorille korkea-asteen tutkintoa, sillä muun muassa asiantuntijatehtävissä fyysisillä vajeilla ei nykypäivänä ole käytännössä mitään merkitystä.

Nuorten omista valinnoista riippumattomista työelämän ulkopuolelle jäämisen syistä Vartiainen sekä Eronen nostavat esiin sosiaalisen periytyminen, jonka voidaan nähdä vaikuttavan nuoren arvoihin ja asenteisiin työelämää kohtaan, mutta toisaalta nuoren perheolot saattavat vaikuttaa työelämään pääsyyn hyvin konkreettisestikin. Nykypäivänä esimerkiksi tietokoneen ja internetin merkitys on hyvin korostunut ja heikkotuloisissa perheissä näihin ei välttämättä ole resursseja. Olli Alasen kokemuksen mukaan sosiaalinen periytyminen on mennyt paljon

pidemmälle kuin Suomessa yleisesti ajatellaan - etsivässä nuorisotyössä on kohdattu jo kolmannen sukupolven periytymistä.

Maahanmuuttajanuorten kouluttautumisesta Hämläinen toteaa, että toisen asteen suorittaneiden ja suorittamattomien osuudet ovat pysyneet pitkälti muuttumattomina, kun samaan aikaan kantaväestössä on tapahtunut pientä positiivista kehitystä. Oleellista maahanmuuttajanuorten ryhmässä on se, että heidän määränsä on kasvanut vuosi vuodelta ja tästä syystä myös ryhmän merkitys on kasvanut. Erityisenä haasteena maahanmuuttajat saattavat kohdata kielellisiä tai kulttuurien yhteensovittamisen ongelmia tai suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen puutetta. Maahanmuuttajanuorten kanssa työskennellyt Eronen huomauttaa, että erityisiä haasteita työelämään pääsyssä kohtaavat nuoret maahanmuuttajanaiset, joiden kotimaan kulttuurissa naisten työssäkäynti ei ole niin luonnollinen osa kuin länsimaaisessa kulttuurissa.

Sekä Vartiainen että Alanen mainitsevat nuorten ongelmakehän tyypilliseksi aluksi luottotietojen menettämisen esimerkiksi pelaamisen tai pikavippitoiminnan kautta. Luottotietojen menettäminen voi aloittaa domino-efektin, jonka seurauksena nuori ei saa asuntoa saati vuokranantajan vaatimaa kotivakuutusta. Nuorten asunnottomuus onkin Alasen mukaan noussut huikaa vauhtia. Asunnottomuus vaikeuttaa nuoren elämää kokonaisvaltaisesti. Nuoret ovat kertoneetkin, että muun muassa töiden etsiminen on hyvin vaikeaa, kun ei edes tiedä, missä viettää seuraavan yön. Luottotietojen menetys ja kymmenien tuhansien eurojen velka saattaa myös hämärtää nuorten suhteellisuuden tajua. Alanen kertoo käyneensä erään nuoren kanssa läpi tilanteen, jossa nuori oli sitä mieltä, ettei hänen kannattanut koskaan mennä töihin, koska hänellä oli 10 000 euroa velkaa.

Myös vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin vaikutus nuorten työelämään pääsyyn nostettiin esiin. Hämläinen ja Soininvaara tuovat esiin vastavalmistuneiden akateemisesti koulutettujen nuorten työttömyyden kasvun. Varsinaisen työttömyyden lisäksi Soininvaara mainitsee tilanteen, jossa akateemisesti koulutettu nuori menee valmistumisen jälkeen matalan koulutus- ja palkkatason työpaikkaan ja jää sinne. Koulutus- ja palkkatason välinen epäsuhta vähentää pitkällä ajan jaksolla nuoren yksityisiä tuloja, mutta yleistyessään myös yhteiskunnan verotuloja. 1990-luvun lamaan verrattuna kuitenkin erityisesti matalasti koulutettujen nuorten tilanne on heikentynyt, sillä Suomessa koulutustason ja osaamistason vaatimukset ovat jo edellä todetuin tavoin jatkuvasti nousussa. Vielä 1990-luvulla pelkän peruskoulun varassa pystyi osallistumaan työmarkkinoille, kun nykypäivänä toisen asteen koulutus on lähes vält-

tämätön. Hämäläinen painottaa, että matalasti koulutetut ovat olleet ja tulevat myös jatkossa olemaan työmarkkinoilla ”heittopussin” asemassa. Hyvässä taloudellisessa suhdannetilanteessa nuorten on helppo päästä kokopäiväisiin ja vähän koulutusta vaativiin palvelutehtäviin, mutta suhdanteen heiketessä sama ryhmä irtisanotaan aina ensimmäisenä. Viimeisin nuorten virtaus palvelutehtäviin oli vuosina 2005–2008, mutta nyt viisi vuotta myöhemmin suunta on jo lähinnä poispäin työpaikoista. Hämäläinen painottaa, ettei nuoria voi syyttää tyhmyydestä, sillä he ovat aina tilanteessa ensimmäistä kertaa ja tekevät päätöksensä omaamillaan tiedoilla.

4.2.2 Nuorten tukeminen työelämään pääsyssä

Hämäläisen näkemyksen mukaan valtaosa nuorista löytää itse paikkansa työelämässä ja juuri nuoren itsensä löytämä paikka on todennäköisesti tälle sopivin. Hämäläinen ei siis usko, että yhteiskunta pystyisi onnistuneesti ratkaisemaan kaikkien nuorten koulutus- ja työuraan liittyvät, usein tilapäiset ongelmat. Tällä hän viittaa siihen, että nuorten työmarkkinoille siirtymiseen liittyvät ongelmat ovat hyvin heterogeenisia: joillakin ainoa ongelma on lyhytaikainen työn puute kuin toisilla työttömyyteen liittyy ongelmia sopivan koulutuksen löytymisessä, terveydessä tai vaikka päihteiden käytössä. Hyvin nopean ns. varhaisen puuttumisen kohdalla potentiaalinen ongelma on, että toimenpiteiden kohdejoukko on hyvin laaja ja työllistymiseen liittyvät ongelmat hyvin heterogeeniset. Hämäläisen mukaan tällöin on vaarana, että toimenpiteitä tarjotaan niillekin nuorille, jotka työllistyisivät lyhyen etsintäperiodin jälkeen itsenäisesti, ilman toimenpiteitä. Toisessa ääripäässä oleville nuorille eli niille, joissa työllistymisen ongelmat ovat syvemmällä, nopeasti tarjottavat palvelut eivät välttämättä pysty havaitsemaan ja korjaamaan työttömyyden syitä. Hämäläinen viittaa kansainvälinen tutkimuskirjallisuuteen, jonka mukaan yksi työvoimapolitiikan mahdollinen vaikutuskanava voi kuitenkin olla ns. uhkavaikutus. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet koetaan ei toivottuina, mikä johtaa siihen, että nuori pyrkii itse ratkaisemaan nopeasti työttömyysongelman hakeutumalla omaehtoisesti joko koulutukseen tai työhön. Tällöin varhainen puuttuminen työttömyyteen lyhentää työttömyysjaksoja, mutta vaikutuskanava ei ole se mitä yleensä ajatellaan. Hämäläinen mainitsee myös toiseen suuntaan toimivan ns. lukkiuttamisvaikutuksen. Työvoimapolitiittinen ohjelma voi tarjota nuorelle mahdollisuuden luopua itsenäisestä työn etsinnästä ennen ohjelmaa tai sen aikana. Tämä puolestaan pidentää työttömyysjaksojen kestoa. Kansainväliset tutkimukset työvoimapolitiikan vaikuttavuudesta nuorten kohdalla ovat osin ristiriitaisia, mutta yhteenvetona voidaan todeta, että työvoimapolitiikan vaikutukset nuorten kohdalla ovat vähäisiä.

Työvoimapolitiikan toimenpiteiden haasteellisuudesta ja kehittämistarpeista on julkaistu vuonna 2013 Lapin Yliopiston ja Kuntoutussäätiön tekemä tutkimus ”Työhönvalmennus ja sen kehittämistarpeet”, jossa tarkastellaan Kelan ja työ- ja elinkeinohallinnon ammatilliseen kuntoutukseen sisältyvää työhönvalmennusta ja sen tuloksia. Kelan toteuttaman työhönvalmennukseen osallistuneista valtaosa oli ollut ennen valmennusta työvoiman ulkopuolella ja osallistuneissa oli paljon vain perusasteen koulutuksen käyneitä nuoria miehiä. Tutkimuksen tuloksissa todetaan, että ”työhönvalmennuksen yhteydessä tapahtuneet työmarkkinasiirtymät olivat melko vaatimattomia”. Kelan työhönvalmennukseen osallistuneista rekistereiden perusteella työelämään siirtyneitä oli valmennuksen jälkeen 17 prosenttia. Toisaalta työhönvalmennuksen voidaan nähdä aktivoineen osallistujiaan hieman myös muulla tavoin, sillä myös opiskelijoiden osuus osallistuneista kasvoi muutamalla prosenttiyksiköllä. Toisaalta asiakkaat raportoivat hyötynensä valmennuksesta myös muuten kuin työllistymiseen liittyen. Asiakkailla, jotka eivät saavuttaneet työllistymiseen liittyviä tavoitteita, koettuja myönteisiä muutoksia olivat ”elämänhallinnan lisääntyminen, vuorokausirytmien saavuttaminen, sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen ja verkostojen vahvistuminen.”

Nuorten parissa työskentelevät Alanen ja Eronen painottavat, että nuorille suunnattujen palvelujen tulisi muodostaa eheä ja kattava kokonaisuus. Erityisiä kehuja molemmilta saa Helsingissä toimivaa työvoimapalvelukeskus Duuri, jossa työvoimatoimiston palveluihin on sisällytetty muun muassa sosiaalityö sekä terveydenhuollon palvelut. Haastateltavat painottavat myös resurssien merkitystä nuorten työllistymisen onnistumisessa. Alasen mukaan etsivässä nuorisotyössä paneudutaan nuoren tilanteeseen ja nuorta motivoiviin asioihin lähes päivittäin useita tunteja vuoden ajan, jonka jälkeen nuorta aletaan ohjaamaan koulutukseen tai työhön. Työvoimatoimistossa samaan tehtävään on aikaa viidestätoista minuutista tuntiin kuukauden välein. Alasen mukaan tässä ajassa on täysin mahdotonta päästä tarpeeksi syvälle nuoren ajatusmaailmaan ja mielenkiinnon kohteisiin, jotta olisi mahdollista työskennellä nuorta kiinnostavia asioita kohti. Julkisen sektorin haasteena onkin, että se jakaa nuoren eri asiakkuuksiin: yhdessä toimipisteessä hoidetaan terveyttä, yhdestä haetaan rahaa toimeentuloon ja yhdessä yritetään löytää työtä. Kokonaiskuva on Alasen mukaan hukassa viranomaisilta ja valitettavan usein nuorelta itseltäänkin.

Yksityisten työnantajien tukeen nuorten työmarkkinoille pääsyssä suhtaudutaan skeptisesti. Vartiainen ja Soininvaara toteavat, että markkinaehtoisessa maailmassa valtion taholta on mahdotonta säännellä yritysten rekrytointia. Valtion puolelta voidaan kuitenkin tehdä ohjaa-

via toimenpiteitä, jotka kannustavat nuorten palkkaamiseen. Soininvaara tuo esiin käytössä olevan Sanssi-kortin, jota hyödyntäen alle 30-vuotiaan nuoren työllistävä yritys saa noin 700 euroa kuussa tukea palkkakustannuksiin. Toisena kannustinvaihtoehtona Soininvaara ja Vartiainen ehdottivat raportissaan ”Lisää matalapalkkatyötä!” nuorten minimipalkan alentamista ja verohelpotusta nuorille.

Onnistuneena askeleena nuorten työelämään pääsyn tukemisessa Hämäläinen pitää nuorisolainmuutosta vuonna 2011, joka mahdollisti viranomaisten yhteydenoton nuoriin ja tiedonvaihdon viranomaisten välillä (Nuorisolaki 27.1.2006/72). Tässäkin tosin haasteena on, että nuoren on itse hyväksyttävä yhteydenotto ja yhteistyön aloitus. Toisaalta Hämäläisen mukaan kunnissa laki on otettu hyvin vaihtelevasti käyttöön. Erityisesti kunnissa, joissa nuoria on hyvin vähän, saattaa lain käytännön toteutus olla heikkoa. Ratkaisuksi Hämäläinen esittää kunnallista yhteistyötä.

4.3 Sosiaaliturvajärjestelmän onnistuminen nuorten työelämään pääsyn tukijana

Keskusteltaessa sosiaaliturvajärjestelmän onnistumisesta jokainen haastateltava toi esiin viimesijaisen toimeentuloturvan eli toimeentulotuen käytön nuorilla. Jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että ensisijainen toimeentuloturva on jollain lailla epäonnistunut nykyisessä tilanteessa, jossa nuoria pitkäaikaisia toimeentulotuen saajia on paljon. Vartiainen esittää, että toimeentulotukea pitäisi maksaa nuorille alle 25-vuotiaille korkeintaan tilapäisesti, mutta myös totaali kieltä on julkisuudessa esitetty. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että toimeentulotuen suuri tulovähenteisyys passivoi nuoria kaikista eniten ja sitä kautta heikentää nuorten silmissä työnteon kilpailukykyä. Myös Alanen painottaa sosiaaliturvan kannustinmekanismien olevan heikot tällä hetkellä. Alanen antaa esimerkin, jossa sosiaalitoimi maksaa Helsingissä asuvalle nuorelle toimeentulotukea ja vuokraa 700 euroon asti sekä bussilipun ja yhden harrastuksen, jolloin nuori voi päästä käytännössä 1200 euron kuukausituloihin. Mikäli nuori menee matalapalkkatöihin, tulot pysyvät samana tai jopa laskevat, mikäli hän vastaanottaa esimerkiksi kolmipäiväisen työn. Nuorten parissa työskentelevä Alanen toteaa myös, että monet nuoret ovat oppineet siihen, että rahan hakeminen sosiaalitoimesta on täysin hyväksyttävää eikä töitä tarvitse tehdä.

Parpon (2004) mukaan kannustinloukuissa on pohjimmiltaan kyse juuri työnteon ja vapaa-ajan kytköksistä; yksilö on rationaalinen toimija, joka pyrkii taloudellisen hyödyn maksimoimiseen ja vaivan minimoimiseen. Parpo erittelee kannustinloukut työttömyysloukkuihin ja tuloloukkuihin. Työttömyysloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa sosiaaliturvaetuuksista käteen jäävä tulo on niin suuri suhteessa työstä saataviin nettotuloihin, että se ei kannusta henkilöä vastaanottamaan tai etsimään työtä. Työttömyysloukun syynä on korkea sosiaaliturva ja se kohdistuu pelkästään työttömiin. Tuloloukku taas syntyy, kun lisääntyneet työtulot vähentävät tuloharkinteista etuutta, kasvattavat ansiotuloista maksettavaa verojen määrää ja mahdollisesti lisäävät palvelumaksujen suuruutta. Lopputuloksena on, että henkilön käytettävissä olevat tulot työtuloista huolimatta kasvavat hyvin vähän tai eivät lainkaan. Nykyisessä kannustinloukkukritiikissä sosiaaliturvan katsotaan olevan tasoltaan niin suurta tai määrätymisepäilmaiseltä siltä, että se yhdessä tuloverotuksen kanssa rajoittaa työssä olevien halua lisätä työpanostaan tai vaihtoehtoisesti vähentää työmarkkinoiden ulkopuolella olevien halua osallistua työmarkkinoille. Korkea eläketurva yhdistettynä sen helppoon saatavuuteen voidaan nähdä taloudellisena houkuttimena iäkkäämmille työntekijöille vetäytyä työmarkkinoilta. Korkea työttömänä saatava työttömyysturva voidaan tulkita myös esteenä työllistymiselle.

Keskustelu sosiaaliturvan vastikkeellisuudesta nousi myös mediassa esiin syksyllä 2013, kun sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko ehdotti Ilkka-lehden haastattelussa (04.08.2013) vastikkeettoman sosiaaliturvan poistamista. Risikko perusteli ehdotustaan yhteiskunnan edun lisäksi sillä, että vastikkeellisen sosiaaliturvan kautta saattaisi avautua saajalle ”uusia työmahdollisuuksia” ja että se estäisi työttömien passivoitumista. Kansaneläkelaitoksen johtava tutkija Pertti Honkanen (8.1.2014) tuo esiin taas näkökulman, jonka mukaan suomalaisessa sosiaaliturvassa ja erityisesti työttömyysturvassa on jo monia vastikkeita. Tällä hetkellä työttömyysturvan saamisen edellytyksenä on, että työttömän on oltava työmarkkinoiden käytettävissä ja osallistuttava työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin eikä hän saa kieltäytyä tarjotusta työstä tai koulutuksesta. Kieltäytymisestä tai muutoin moitittavasta menettelystä tehtiin vuonna 2012 noin 90 000 karenssipäätöstä, joista suurin osa eväsi työttömyysturvan kokonaan.

Myös Soininvaara tarttui aiheeseen ja kirjoitti blogissaan 6.8.2013 otsikolla ”Sosiaaliturvasta vastikkeellisempaa?” aiheeseen liittyvistä ongelmista. Soininvaaran mukaan aktivoinnin haasteena ovat aktivointitoimenpiteet, joiden tulisi olla valtion ja kuntien toteuttamia. Laskentata- vasta riippuen Soininvaara kertoo aktivoitavia olevan noin 200 000-400 000 henkilöä, jolloin ”järkevä tekeminen” keksiminen koko ryhmälle olisi hyvin haasteellista ellei jopa mahdoton-

ta. Yksilön kannalta ”hyödyttömäksi koettua tai henkilön ammattitaidon kannalta toisarvoista työtä tai kurssittamista johonkin sellaiseen, jota ei koskaan aio soveltaa” voidaan pitää lähinnä ”simputuksena”.

Vartiainen nostaa esiin kysymyksen myös sosiaalipolitiikan resursseista. Hänen mielestään resursseja pitäisi leikkaamisen sijasta nostaa ja erityisesti nuorille kohdennetuissa palveluissa tulisi olla enemmän henkilökuntaa ”auttamassa, holhoamassa ja patistamassa nuoria töihin”. Vartiainen kertoo keskustelleensa erään työttömäksi jääneen nuoren kanssa, joka kertoi menneensä työ- ja elinkeinotoimistoon pyytämään neuvoja työhaussa. Loppujen lopuksi keskustelu toimistossa oli painottunut siihen, miten nuori voi hakea itselleen hänelle kuuluvat tulonsiirtoetuudet. Siitä, miten nuori voisi työllistyä, ei kerrottu käytännössä mitään. Vartiainen painottaa kyseessä olevan vain yhden esimerkin, mutta mikäli tämän suuntainen palvelu on yleisempää, siihen tulisi hänen mukaansa kiinnittää myös huomiota.

Alanen ottaa esiin etuuksien epäselvät saantiperusteet, joista nuorten on vaikea saada selvää. Erityishaastetta sosiaaliturvan määräytymis- ja saantiperusteiden selkeyteen aiheutuu vielä siitä, että nuorten työsuhteet ovat usein osa- tai määräaikaisia. 15–24-vuotiaista naisista määräaikaisissa työsuhteissa on jopa 38 prosenttia ja miehistä 29 prosenttia, kun taas kaikista palkansaajista määräaikaisia on noin 12 prosenttia (Lehto 2011). Soininvaara toteaaakin, että tämän hetkisessä lainsäädännössä sosiaalietuuksien saantiperusteet on laadittu pääasiassa perinteisiä kokoaikaisia ”paperityöläisiä” silmällä pitäen ja siksi ne sopivat hyvin huonosti nykypäivään, jossa epätyypilliset työsuhteet ovat yleisiä. Etuuksien saantiperusteita on myös vuosien aikana muokattu osa kerrallaan, mikä on aiheuttanut etuuksien pirstaleisen kokonaisuuden.

Hämäläinen ottaa kriittiseen tarkasteluun työmarkkinatuen rajoitukset alle 25-vuotiaille ja pohtii, miten on aikaansaatu lainsäädäntö, jonka perusteella osalle ihmisryhmälle ei makseta tiettyä etuutta. Hämäläinen kuvaa tilannetta: ”On olemassa ryhmä, jota paternalistisesti suojemme työttömyydeltä olemalla maksamatta heille työttömyysturvaa.” Lainsäädännössä on Hämäläisen mukaan pyritty siihen, että kun nuorella ei ole saatavaa työttömyysturvan puolelta, hänen on edettävä koulutusreittiä pitkin. Toisaalta Hämäläisen mielestä sillä, että työttömyysturvaa ei makseta kovin nopeasti, voi olla myös positiivinen vaikutus, jos nuoret pohtivat vaihtoehtoisia reittejä. Työmarkkinatuen rajoituksilla voi tosin olla myös haitallisia vaikutuksia.

tuksia, sillä nuoret saattavat hakea koulutukseen vain täyttääkseen ehdot. Lisäksi osa nuorista työttömistä ajautuu kokonaan työvoiman ulkopuolelle.

Suomen perustuslain 6 § sisältää yleisen yhdenvertaisuuslausekkeen sekä yhdenvertaisuuskiellon, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa ilma hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon vakaumuksen mielipiteen terveydentilan, vammaisuuden tai muun syyn perusteella. Yhdenvertaisuuskysymykset ovat nousseet esiin erityisesti juuri työttömyysturvan rajoituksissa alle 25-vuotiaille, sillä tässä on jouduttu pohtimaan sitä, voidaanko alle 25-vuotiaalle työttömälle työnhakijalle asettaa tiukemmat saamisedellytykset kuin muille. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan ikään perustuva erilainen kohtelu on mahdollista, kunhan sille on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä syy. Alle 25-vuotiaiden työttömyysturvan kohdalla tällaiseksi hyväksyttäväksi syyksi on katsottu nuorisotyöttömyyteen liittyvät erityisongelmat. Nuorten muuta väestöä korkeammalla työttömyysprosentilla on perusteltu siis työttömyysturvaan liittyvää kouluttautumisvaatimusta. (Huhtanen 2012, 62)

Sosiaaliturvan toimijoiden rooleista Hämäläinen toteaa, että Kela toimeenpanee eduskunnan säätämiä lakeja, ja esimerkiksi päätös työttömyysturvan maksamisesta perustuu työ- ja elinkeinotoimistojen lausuntoon henkilön tilanteesta. Hämäläinen kuitenkin jatkaa, että nuorille sen ymmärtäminen, mikä on Kansaneläkelaitos tai työ- ja elinkeinotoimisto, ei ole välttämättä kovinkaan selkeää. Eronen näkee toisaalta sosiaaliturvan toimijoiden rooleille hyvät perustelut, sillä kaikki ovat omien monimutkaisten järjestelmiensä asiantuntijoita ja järjestelmien yhdistäminen vaatisi valtavan kokonaisuudistuksen, jollaiselle ei ainakaan toistaiseksi olla löydetty kaikkia tyydyttävää ratkaisua.

4.4 Sosiaaliturvajärjestelmän kehittäminen

Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän osat ovat peräisin erilaisista historiallisista kerroksista. Sosiaaliturvan uudistaminen ei koskaan lähde nollapisteestä vaan aina niiden toimien arvioinnista, joihin on aiemmin sitouduttu. Polkuriippuvuudella tarkoitetaan siis tilannetta, jossa aikaisemmat tapahtumat vaikuttavat myöhempiin ratkaisuihin: valitulta ja vakiintuneelta polulta on hyvin vaikea poiketa. Sosiaaliturvajärjestelmien kehittämisessä ja uudistamisessa päättäjät yrittävät pysyä valitulla polulla mahdollisimman paljon eikä välttämättä tarpeellisia muutok-

sia uskalleta toteuttaa eksymisen pelossa. Heikkona puolena polkuriippuvuudessa voidaan nähdä se, että historiallisia rakenteita kuljetetaan muutoksesta toiseen, kunnes kukaan ei enää muista, miksi järjestelmä tehtiin sellaiseksi kuin tehtiin. (www.stm.fi 2014)

Seuraavaksi tutkielmassa tarkastellaan sosiaaliturvajärjestelmän toimijoita, itse järjestelmää sekä sen päätöksentekoa ja kehittämistä asiantuntijahaastatteluista saatua aineistoa hyväksikäyttäen.

4.4.1 Sosiaaliturvajärjestelmän toimijat ja päätöksenteon kehittäminen

Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä on rakennettu pitkällä aikajaksolla ja sillä on hyvin vaakiintunut asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Hyvinvointivaltio on kuitenkin jatkuvasa muutoksessa ja sosiaalivakuutusta on uudistettava sen mukana. Sosiaalivakuutuksen pitkä historia ja vahva asema suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa vaikuttavat kuitenkin siihen, että uudistuspolitiikka on ollut hyvin varovaista ”pienen askelten politiikkaa”. Hämäläinen, Vartiainen ja Soininvaara näkevätkin sosiaaliturvan päätöksenteossa hyvin vahvaa polkuriippuvuutta, joka rajoittaa sosiaaliturvajärjestelmän kehittämistä. Hämäläinen toteaaakin, että niin kauan kuin sosiaaliturva on nykyisenlainen ”tilkkutäkki” eikä kehittämistä voida aloittaa puhtaalta pöydältä, tulee sosiaaliturva olemaan vaikeaa ja monimutkaista. Ajoittain julkisuudessa on ollut puhetta Euroopan unionin jäsenmaiden sosiaaliturvajärjestelmien harmonisoinnista. Soininvaara kommentoi kuitenkin tämän olevan mahdotonta, sillä jokaisessa EU-maassa polkuriippuvuus on erittäin vahva. Soininvaara kiteyttää: ”Jokaisella Euroopan unionin jäsenmaalla on oma polkunsä ja niiden välissä kulkee valtava rotko.”

Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä poliittiset toimijat eivät useinkaan valitulta polulta poikkea, sillä tästä aiheutuu melko varmasti kansan epäsuosiota, joka kosta tuu seuraavissa vaaleissa. Hämäläinen toteaaakin, että nykyisessä järjestelmässä tietyistä teemoista puhuminen on luvattoman vaikeaa, sillä poliitikot irtisanoutuvat monista aiheista tietäessään, etteivät ne ole suosittuja äänestäjien keskuudessa. Hämäläisen mukaan esimerkiksi opintotukeen muutosta ajava poliitikko leimataan hyvin nopeasti koulutusvastaiseksi. Vartiaisen mukaan useissa suomalaisissa puolueissa on hyvin vaikeaa puhua työllistymisestä muuten kuin kysynnän kautta ja ongelma näkyy erityisesti, kun hallituksessa on vasemmistopuolueita. Julkisessa puheessa tunnustetaan hyvin harvoin se, että kyse voi puutteellisista työhaluista tai itse valitusta työttömyydestä. Poliitikassa tulisi myös tunnustaa se tosiasia, että ihmiset tekevät las-

kelmia työnteon taloudellisesta kannattavuudesta verrattuna sosiaaliturvan tukiin ja tällä saat-
taa olla myös vaikutusta työllisyyteen. Työvoiman tarjontapuolta ei siis oteta tarpeeksi huo-
mioon julkisessa keskustelussa.

Kansanedustaja Soininvaara kommentoi, että päätöksenteko viimeisten hallitusten aikana on
mennyt ”absurdiin suuntaan, jossa valmistelemattomia päätöksiä tehdään lobbareiden toimes-
ta”. Soininvaara sanoo olevansa ”epätoivoinen” nykyisessä tilanteessa, jossa päätöksiä teh-
dään niin, että oppositio ilmoittaa kaatavansa päätöksen seuraavan kauden aikana. Sosiaali-
turvaan on Soininvaaran mukaan tullut viime aikoina ”Eskon puumerkkejä”, kun tietty ryhmä
on halunnut muuttaa jonkin yksityiskohdan ja lopputuloksena on monimutkainen kokonai-
suus.

Soininvaara lisää, että Sata-komitea sai tehtäväkseen selkeyttää sosiaaliturvajärjestelmää,
mutta epäonnistui siinä, koska työmarkkinaosapuolet ilmoittivat tekevänsä omat päätöksensä
itse. Vartiainen esittää myös, että nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässä on niin paljon asian-
osaisia, että jokainen pitää vain huolta omasta alueestaan ja useat tahot vastustavat uudistuk-
sia. Järjestelmän kokonaisuudistus olisi siis äärimmäisen vaikeaa. Nykyisestä järjestelmästä
on kuitenkin syntynyt lopputulos, jota kukaan ei olisi halunnut: toimeentulotuesta on tullut
suurelle osalle pitkäaikaista ja pysyvää sosiaaliturvaa.

Alanen painottaa, ettei ole yksilön eikä järjestelmän kannalta tavoiteltavaa, että nuoret joutu-
vat hakemaan rahaa sekä Kansaneläkelaitokselta sosiaaliturvana että sosiaalitoimesta toi-
meentulotukena. Nuorten näkökulmasta jo tämä järjestelmä koetaan hyvin epäselväksi ja mo-
nimutkaiseksi. Vielä monimutkaisemmaksi etuuksien hakeminen muuttuu Alasen mukaan,
mikäli nuori tekee vähäänkään töitä. Järjestelmän monimutkaistuminen voi jo itsessään vä-
hentää työn kannustavuutta nuoren silmissä. Tilannetta helpottaisi jo se, että etuudet haetta-
isiin yhdestä paikasta. Siihen olisiko paikka Kansaneläkelaitos vai joku muu, Alanen ei osaa
ottaa kantaa. Hämäläinen tuo esiin Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimen hoitaman toimeen-
tulotuen yhdistämisen myötä- ja vasta-argumentit: osa ajattelee, että toimeentulotuen yhdis-
täminen Kansaneläkelaitoksen tehtäviin toisi ihmisille varmuutta siitä, että he saisivat kaiken
sen tuen, mikä heidän kuuluukin saada. Toiset taas pelkäävät sosiaaliturvan kustannusten
nousevan, mikäli sosiaaliturvan asiakkaat saisivat toimeentulotukensa normitetummin kuin
nykyisin. Samalla myös toimeentulotuen hakemisesta häviäisi siihen liittyvä stigma, joka tällä
hetkellä saattaa näkyä varsinkin pienissä kunnissa. Soininvaara painottaa, että alun perin toi-

meentulotuen maksamiseen piti liittyä aina myös sosiaalityö, minkä takia tehtävä annettiin sosiaalitoimelle. Tällä hetkellä toimeentulotukea hoitavat kuitenkin etuuskäsittelijät, jotka eivät välttämättä edes näe hakijaa. Kuntien hoitaman toimeentulotuen ja Kansaneläkelaitoksen sosiaalietuuksien välinen työnjako on tehty hyvin mutkikkaaksi myös työntekijöiden kannalta, sillä paljon sellaista tietoa, joka Kansaneläkelaitoksella olisi valmiina, joudutaan nyt kunnissa hakemaan hyvin työläästi. Kaksinkertaista työtä tehdään siis huomattavia määriä. Lukuisten esitysten ja historiallisen pitkän pohdinnan tuloksena hallitus päätti kevään 2014 rakenneohjelmassaan siirtää perustoimeentulotuen maksamisen kokonaan Kansaneläkelaitokselle. Erityisenä perusteluna uudistukselle on pidetty juuri viime vuosien muutosta, jossa toimeentulotukipäätökset tehdään toimistoissa etuuskäsittelynä ja etuudensaaja tavataan vain etuutta ensimmäisen kerran haettaessa. Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö toimeentulotuessa ei lopu kuitenkaan kokonaan, sillä sosiaalitoimen tehtäväksi jää täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen maksu. Kyseiset toimeentulotuen osat ovat kuntien sosiaaliviranomaisten harkinnan alla ja heidän tulisi näin ollen tavata asiakas kasvokkain tukia myönnettäessä. Erityisesti kuitenkin täydentävästä toimeentulotuesta on muodostunut hyvin tavallinen tukimuoto: vuonna 2012 perustoimeentulotukea saaneita kotitalouksia oli 241 237 ja täydentävää toimeentulotukea sai 102 971 kotitaloutta. (www.julkari.fi 2014)

Alanen etsivästä nuorisotyöstä kertoo, että julkisen sektorin palveluiden keskinäinen yhteinpelaaminen ontuu pahasti. Alasen kokemuksen mukaan etsivä nuorisotyö on tällä hetkellä se linkki, joka kokoaa julkisen sektorin palveluista nuorelle kokonaiskuvaa. Alanen kuvaa, että alun perin tilanne oli se, että etsivä nuorisotyö oli linkkinä nuoren ja yhteiskunnan välillä. Nykyään etsivässä nuorisotyössä on kiinnitetty huomiota siihen, että he ovat entistä enemmän tulkkina eri virastojen välillä ja toisinaan jopa saman viraston eri toimipisteiden välillä. Alanen kertoo, että nuorten kokemusten sekä tutkimusten perusteella ”yhden luukun”-periaate olisi erinomainen malli, mikäli se toimisi. Alanen ei itse kuitenkaan usko ”yhden luukun”-periaatteeseen, vaan enemmänkin yhden ihmisen periaatteeseen eli ajatukseen, jossa nuorelle olisi yksi ihminen, joka tuntee tämän ja jonka kanssa asioita voidaan selvittää. Nuorilla pitäisi olla vastuutyöntekijä, jonka kautta tilannetta katsottaisiin kokonaisvaltaisesti.

Eronen tuo esiin tiedonpuutteen sosiaaliturvan etuuksia kohtaan. Hänen mukaansa useat nuoret eivät tiedä mahdollisuuksiaan. Nuoren pitää olla itse hyvin valveutunut osatakseen pyytää kaikkia tukia, jotka hänelle mahdollisesti kuuluisivat. Eronen ehdottaa sosiaaliturvaan matkailan kynnyksen toimipisteitä, joihin nuoren olisi helppo tulla kysymään apua. Nuorten kynnys-

tä saattaisi madaltaa jo yksinkertaisesti nuoret työntekijätkin, jolloin kieli ja kokemusmaailma olisi yhteistä. Hämäläinen ehdottaakin, että sosiaaliturvajärjestelmiä voitaisiin avata jo esimerkiksi toisen asteen koulutuksessa, sillä nuoret tekevät tulevaisuutta koskevia päätöksiä omien tavoitteidensa kautta ja turvajärjestelmät tulevat vasta perässä. Tällä hetkellä tilanne onkin usein se, että nuori tulee sosiaaliturvan piiriin vasta, kun hän on jo todellisessa kriisissä. Myös Alanen kommentoi, että useilla nuorilla on ”krooninen viha” julkista sektoria kohtaan. Alasen mukaan nuorilla yleinen tunne on, että järjestelmät tuntuvat todella kaukaisilta eikä vastaanotto ja kohtaaminen viranomaisten kanssa ole kovinkaan positiivista. Alanen käyttää ilmiöstä nimitystä ”ei-toivotun asiakkaan” syndrooma. Alanen on vahvasti Erosen kanssa samaa mieltä siitä, että kaikki matalan kynnyksen palvelu sekä poissuuntautuminen toimitoista olisi tärkeää. Alasen mielestä olisi syytä pohtia muun muassa ”pöydätöntä” palvelua, sillä se riisuisi nuoren ja viranomaisen välistä valtarakennetta pois.

Erosen mielestä palvelujen siirtyminen yhä enemmän verkkoon ei ole positiivista kehitystä. Sosiaaliturvan toimijoiden tulisi tarjota enemmän kasvatusten tapahtuvaa kokonaisvaltaista palvelua, jossa nuori olisi aidosti läsnä päättämässä asioistaan. Erosen mukaan nuorten läsnäoloa laiminlyödään nykypäivänä ja nuorille tehdään vain valmiita ohjelmia, joihin nuori ei itse kuitenkaan sitoudu. Alanen muistuttaa, että uudet asioimismuodot ovat hyviä mahdollisuuksia niille nuorille, jotka eivät tarvitse erityistä tukea ja jotka pystyvät huolehtimaan asioistaan itsenäisesti. Erityisapua tarvitseville nuorilla nämä eivät kuitenkaan toimi ja henkilökohtainen vuorovaikutus palvelutilanteessa on välttämätön. Alanen kiteyttää, ettei asiakkaan verkkoon ohjaaminen ole varsinaisesti asiakaspalvelua, vaan lähinnä asiakkaan itsenäistämistä. Hämäläinen huomauttaa kuitenkin, että käytännön asioimisessa siirtyminen sähköisiin palveluihin saattaa tuoda helpotusta lomakkeiden ymmärrettävyyteen, sillä tarpeettomia vaihtoehtoja voidaan sulkea pois, eikä järjestelmä päästä etenemään, mikäli pakollisia tietoja puuttuu. Tarveharkintaisissa etuuksissa sähköinen palvelumuoto ei kuitenkaan tuo helpotusta, vaan samat haasteet jatkuvat.

Erosen ja Alasen mielestä sosiaaliturvan palveluissa korostuu vahvasti ongelmien jälkihoito. Mikäli nuori on kyvykäs hoitamaan omia asioitaan, saa hän hoitoa ja apua, mutta kriisissä olevat jäävät helposti oman onnensa nojaan. Alasen mukaan peruskoulussa voitaisiin ennaltaehkäistä nuorten ongelmien syntymistä, mutta nykypäivänä opetussektorilta leikataan jatkuvasti ja resursseja siirretään jälkihoitoon. Alasen mielestä ei ole järkevää, että valtio panostaa valtavat resurssit niiden jälkien korjailemiseen, jotka oltaisiin voitu ehkäistä peruskoulussa.

Peruskoulussa voitaisiin kiinnittää huomiota oppimisvaikeuksien ja mielenterveysongelmien tunnistamiseen sekä ulottaa tuki koskemaan koko perhettä, kavereita tai lähiyhteisöä. Alanen kertoo kannattavansa myös Matti Rinkelän ajatuksia, joissa peruskouluun perustettaisiin hyvinvointi-oppiaine, jonka poikkileikkaava ote läpäisisi kaikki oppiaineet. Kokonaisuudessaan peruskoulussa tulisi kiinnittää entistä enemmän siis huomiota siihen, mikä saa nuoret voimaan hyvin. Oppiaineessa painotettaisiin vuorovaikutustaitoja, sosiaalisia taitoja sekä yhdessä tekemistä. Alanen painottaa, että toivoisi Suomen olevan sellaisessa tilanteessa, jossa etsivää nuorisotyötä ei tarvittaisi.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä nuorisotakuusta: ajatus on erinomainen, mutta resurssit ja oikeat teot puuttuvat. Alasen mielestä nuorten ongelmia tulisi yrittää selvittää syvällisesti: ensin tulisi ymmärtää, miksi nuori on poissa työelämästä ja hoitaa tämä ongelma ennen kuin häntä aletaan työntämään kohti työelämää. Tällä hetkellä tilanne näyttää siltä, että usean vuosikymmenen aikana syntyneitä ongelmia yritetään ratkoa hyvin lyhyessä ajassa. Hämäläisen mukaan aktivointipolitiikkaa koskevien aikaisempien tutkimustulosten perusteella nuorisotakuu voi vaikuttaa nuoriin hyvin monella tavalla. Kannustinvaikutuksen mukaan nuoret alkavat itse toimimaan mahdollisimman nopeasti, jotta he eivät joutuisi ohjelmaan. Lock in- eli lukittautumisefekti taas saattaa jumiuttaa nuoret tilanteeseen, jossa nuori saattaa jäädä odottamaan apua eikä edistä asiaansa itsenäisesti. Vartiainen esittää, että nuorisotakuuseen liittyy ylimitoitettuja odotuksia, koska siihen ei ole varattu kovin suurta budjettia eivätkä lait muutu radikaalisti. Vartiainen mukaan nuorisotakuuta voisi pitää enemmänkin hallinnollisena ohjeena, joka lähinnä käskää viranomaisia tekemään paremmin sen, minkä heidän olisi jo hyvinä viranomaisina pitänyt tehdä pitkään. Vartiainen summaa, että kyseessä on uudistus, jossa on paljon puhetta, mutta ei ihan vastaavaa sisältöä.

4.4.2 Sosiaaliturvajärjestelmän etuuksien kehittäminen

Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että pääpiirteissään kaikkia sosiaaliturvajärjestelmän etuuksia tulisi yksinkertaistaa ja pitkäaikaiskäyttöä kehittää. Järjestelmän ja etuuksien monimutkaisuus näkyy erityisesti tarveharkintaisista etuuksissa. Esimerkiksi kuntoutusta pidetään onnistuneena niiden kohdalla, jotka sinne pääsevät. Alanen pitää kuitenkin saantiperusteita ”hämärinä”, sillä hänen kokemuksensa mukaan samoilla kriteereillä toiset pääsevät kuntoutukseen, toiset eivät. Erityisesti nuoret kokevat järjestelmän ”bingona”. Alanen ja Vartiainen olivat yhtä mieltä siitä, että sosiaaliturvajärjestelmän pääasiallisena ongelmana eivät

ole etuuksien tasot, vaan juuri järjestelmän monimutkaisuus. Eronen esittää kuitenkin, että sosiaalivakuutuksen tuki on liian alhaisella tasolla ja saantikriteerit ovat liian tiukkoja. Eronen nostaa esiin alimman vammaistuen, jossa edellytetään toiminnan vajetta sekä tietyn määrän ylittäviä erityiskustannuksia. Kaikkein köyhimmillä ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia ostaa kalliita apuvälineitä ja lääkkeitä, jolloin erityiskustannuksia ei lähtökohtaisesti edes synny eikä alinta vammaistukea myönnetä.

Alanen kyseenalaistaa myös, miten kansainvälisesti ajateltuna hyvät neuvola, päiväkotit ja peruskoulu voivat aiheuttaa sen, että nuoret ovat siinä kunnossa, että sosiaaliturvan etuuksia tarvitaan. Näiden syiden pohtiminen olisi Alasen mielestä ensisijaisen relevanttia. Kaikki haastateltavat ovat yhtä mieltä, että sosiaaliturvan resursseja tulisi nostaa ja henkilökohtaista neuvontaa lisätä. Erityisesti työttömyysetuuksia tulisi Vartiainen mukaan kehittää enemmän Tanskan mallin suuntaan, jossa paikalliset työvoimaviranomaiset soittavat nuorelle pian työttömäksi jäämisen jälkeen ja selvittävät nuoren tilanteen.

Toimeentulotuen maksaminen alle 25-vuotiaille herätti keskustelua ja pääasiassa maksamista pidettiin huonona ajatuksena. Erityisen haasteellisena sosiaaliturvan etuutena pidettiin asumistukia, jotka eivät haastateltavien mukaan kata asumismenoja varsinkaan pääkaupunkiseudulla. Erityisesti siis korkeat asumiskustannukset ajavat nuoret tilanteeseen, jossa toimeentulotuesta tulee pitkäaikainen tulonlähde.

Soininvaara kommentoi, että perustulo voisi olla mahdollisuus sosiaaliturvan kokonaisuudistamiseen. Tällä hetkellä opiskelijat ovat käytännössä perustulon varassa ja se toimii erittäin hyvin. Opiskelijat ottavat vastaan keikkatyötä, johon työtön nuori ei ”koske kepilläkään”. Soininvaara perustelee, että esimerkiksi ammattikorkeakoulussa opiskelevan nuoren opintotuki on alhaisempi kuin kotonaan makaavan työttömän nuoren. Tästä syystä opintotuen kaltainen etuus nuorilla olisi parempi vaihtoehto kuin muu sosiaaliturva. Vartiainen esittää mahdollisuutena myös lukukausimaksut viidennelle tai kuudennelle lukukaudelle. Tällöin voitaisiin siirtyä suuntaan, jossa opintotuki olisi korkeampi, mutta opintovaatimukset tiukemmat. Opintotuen painoa siirrettäisiin siis opintojen alkupäähän. Vartiainen toteaa myös, että opiskelijoiden voidaan katsoa olevan tulevaisuuden hyvätuloisia, eikä siksi ole sosiaalisesta näkökulmasta selvää, miksi heitä pitäisi tukea erityisen paljon.

Hämäläisen mukaan Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneilla nuorilla saattaa olla harhakuvia siitä, ettei koulutus olisi kannattavaa. Varsinkin heikossa suhdannetilanteessa, jossa myös akateeminen työttömyys on korkea nuorille, saattaa syntyä väärä signaali kouluttautumisen kannattamattomuudesta. Nykytilanteessa, jossa opintotuessa painottuvat opintoraha ja asumislisä, ajatuksena on, että tukien kautta valtio panostaa nuoren kouluttautumiseen ja nuori maksaa panostuksen myöhemmässä vaiheessa verorahoina takaisin valtiolle. Lainapainotteisempi opintotukimalli voisi kuitenkin myös olla perusteltu, sillä koulutuksesta voidaan nähdä seuraavan nuorelle myös yksityisiä tuottoja, jotka olisivat ikään kuin vastineena aiemalle lainanotolle. Nykyinen opintolainavastainen ajattelu on Hämäläisen mukaan jäänne 1990-lamasta, jolloin opintolainan hoitokustannukset saattoivat nousta todella korkeiksi ja aiheuttaa haasteita vastavalmistuneille. Eronen suhtautuu kriittisemmin opintolainaan opintotuen osana. Eronen mielestä koulutuksesta valmistuva ja perheenperustamisikässä oleva nuori joutuu hyvin vaikeaan asemaan, mikäli hän joutuu maksamaan opintolainanlyhennyksiä valmistuttuaan.

Hämäläisen mukaan nykypäivänä, kun koulutus on opiskelijalle ilmaista, on siirrytty koulutuksen kuluttamiseen, kun henkilön ei itse tarvitse rahallisesti panostaa siihen. Tällä hetkellä valtava määrä ihmisiä aloittaa koulutuksen, mutta ei suorita sitä loppuun. Paljon on toisaalta myös niitä, joilla on jo aiemmin tutkinto ja joiden kuuluisi olla ennemminkin täydennyskoulutusjärjestelmässä. Yhteiskunnan kannalta tarpeellisempaa olisi tarjota siis koulutusta niille, joilla sitä ei vielä ole. Alanen näkee opintotuen määrän olevan hyvin pieni, mutta samalla hänen mukaansa opintotuen ja työelämän yhteistyötä tulisi kehittää, mutta se ei liene opintotuen tehtävä. Hämäläinen tuo esiin myös, ettei opintotuki toisen asteen koulutuksessa ole kansainvälisesti yleinen ilmiö. Eurooppalaisessa ja amerikkalaisessa mallissa vanhemmat vastaavat usein vielä 16-19-vuotiaiden nuorten opiskelumaksuista. Näissä malleissa korkeakoulutuksen rahoitus on hyvin lainapainotteinen.

Eronen tuo esiin lääkärinlausuntojen merkityksen sitä vaativien etuuskien hakuprosesseissa. Lääkärinlausuntojen koetaan olevan heikkolaatuisia, sillä potilaan kokonaistilaa ei osata kirjoittaa auki tarvittavalla tarkkuudella. Eronen mukaan vajaakuntoisille henkilöille onkin tehty ohjeita, mitkä seikat hakemuksesta tulisi käydä selville. Eronen ohjeistaa vajaakuntoisia lukemaan ohjeet, kirjoittamaan hakemuksen ohjeiden mukaan ja tämän kanssa menemään lääkärin luo, jolloin lääkäri osaa tehdä kokonaisvaltaisemman kuvauksen lääkärinlausuntoon. Eronen on saanut nuorilta vajaakuntoisilta myös tyytymätöntä palautetta kuntoutussuunnitel-

mien laatimisesta, joissa nuori ei ole päässyt itse vaikuttamaan ja antamaan omaa mielipidettään tarpeeksi kuuluviin. Nuoren tulisi aina olla mukana suunnittelussa ja häntä tulisi kohdella tasavertaisena toimijana, jolloin myös sitoutumisen taso suunnitelmiin nousisi. Hyvänä suunnatana Eronen pitää Kansaneläkelaitoksen toimintatapaa, jossa nimikkovirkailija ottaa yhteyttä erityispalvelua tarvitsevaan asiakkaaseen.

4.4.3 Näkemyksiä sosiaaliturvan roolista nuorten työelämään pääsyn tukijana

Aiemmin tutkielman neljännessä luvussa käsiteltiin sosiaaliturvajärjestelmän roolia nuorten työelämään pääsyn tukijana asiantuntijahaastatteluiden pohjalta. Haastatteluissa sosiaaliturvajärjestelmää ja sen etuuksia arvioitiin melko suurpiirteisesti tiettyjä laajoja teemoja hyväksikäyttäen. Tutkielman tässä alaluvussa onkin tarkoitus käydä yksityiskohtaisemmin läpi järjestelmien ja etuuksien onnistumista niille annetuissa tavoitteissa sekä niiden vastaavuudessa nuorten työelämään pääsyn haasteisiin.

Suomessa asuvien sosiaaliturvaa hoitavan Kansaneläkelaitoksen ja kuntien hoitaman toimeentulotuen tehtäviksi listataan väestön toimeentulon turvaaminen, terveyden edistäminen ja itsenäisen selviytymisen tukeminen. Nuorten kohdalla toimeentulon turvaaminen liittyy lähinnä siirtymävaiheisiin, jolloin nuori syystä tai toisesta on työelämässä heikossa asemassa tai kokonaan sen ulkopuolella. Terveyden edistäminen näkyy nuorilla työkyvyn ylläpidon, sen tukemisen ja palauttamisen toimenpiteinä. Itsenäisen selviytymisen tukeminen taas liittyy yksilön oman toimintakyvyn ylläpitoon, jossa tärkeinä elementteinä ovat toimeentulon turvaaminen ja terveyden edistäminen kuitenkin niin, ettei kannustinongelmia syntyisi. Opintotuella pyritään kannustamisen kautta vastaamaan opintojen etenemisen ongelmaan ja toisaalta sen avulla nuorille pyritään mahdollistamaan yhdenvertainen pääsy koulutukseen suoraan työmarkkinoille siirtymisen sijaan. Vammaisetuuksilla, nuoren kuntoutusrahalla, kuntoutuksella ja kuntoutustuella pyritään vastaamaan nuorten erilaisiin terveydellisiin ongelmiin kuten alenuneeseen työkykyyn. Työmarkkinatuen rajoituksien kautta työttömiä nuoria pyritään ohjaamaan takaisin koulutukseen, joka taas osaltaan helpottaa nuoren työmarkkinaongelmia. Etuudet tukevat myös välittömästi sekä välillisesti yhteiskunnan tarvetta työllisyysasteen lisäämisestä.

Onnistuminen nuorten työllistymistä ja työkyvyn ylläpitoa edistävissä keinoissa on kuitenkin hyvin vaihtelevaa. Etuudet vastaavat vaihtelevasti tarkoitustaan ja kehittämiskohtia löytyy. Aina etuuden avulla ei ole päästy haluttuun lopputulokseen kuten nuoren kuntoutusrahan kohdalla. Pääpiirteissään nuorten katsotaan tarvitsevan lisää ohjausta sekä aktiivisia toimenpiteitä. Nuorten tietoisuus sosiaalivakuutusjärjestelmästä on melko huonoa, minkä voidaan nähdä heijastuvan heikkoon etuuksien hakemiseen ja toisaalta ongelmiin hakuprosessissa. Nuorista riippumattomia haasteita taas ovat Kelan ja muiden sosiaaliturvan toimijoiden välisen yhteistyön huono toimivuus.

Koko sosiaaliturvajärjestelmää tarkasteltaessa useiden toimijoiden voidaan todeta tukevan väestöä aktiivisesti esimerkiksi ongelmia ehkäisevien toimenpiteiden kautta, kun taas Kelan ja kuntien sosiaalitoimen passiivisena roolina on pääasiassa tukea väestöä rahallisesti. Suurin osa ongelmista olisi kuitenkin ehkäistävissä tai hoidettavissa jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Esimerkkeinä ovat ehkäisevä päihdetyö, jolla saataisiin ennalta ehkäistyä nuorten päihdeongelmia ja sitä kautta muita elämänhallinnan ongelmia. Ehkäisevä päihdetyö on kuntien lakisääteinen velvollisuus, mutta silti osa kunnista ei täytä edes lain minimivaatimuksia. (Aluehallintovirasto, 2014) Kärjistettynä voidaankin pohtia, johtavatko muiden toimijoiden epäonnistumiset sosiaaliturvan etuuksien tarpeen kasvuun eli joutuuko sosiaaliturva korjailemaan muiden toimijoiden epäonnistumisista aiheutuneita ongelmia. Koko sosiaaliturvajärjestelmää koskien tulisi painottaa ongelmien varhaista havaitsemista ja eri tehtävien mahdollisimman tehokasta hoitamista. Yhtenä ratkaisuna voisi olla tehtävien uudelleenjako ja laiminlyönnistä seuraavien sanktioiden kiristys.

Tutkittaessa nuorten työelämään pääsyä ja siellä pysymistä tukevia etuuksia esille nousi useammassa kohdassa tietämättömyys etuuksista ja niiden määräytymisperusteista. Toisaalta myös hakemuksia ja niiden erilaisia liitteitä pidetään epäselvinä ja hakuprosesseja raskaina. Etuuksien tasoa pidetään riittämättömänä ja pääpiirteissään Kansaneläkelaitoksen roolin katsotaan olevan liian passiivinen. Kansaneläkelaitoksen etuuksien onnistumisen arvioinnissa tulisi kuitenkin katsoa myös suurempaa, koko sosiaaliturvan viitekehystä ja sen toimijoita. Sosiaaliturvan tehtävät on annettu hoidettavaksi eri tahoille ja siitä seuraa väistämättä, että osa toimijoista saa aktiivisempia, palveluun keskittyneitä ja toiset passiivisempia, rahallista tukea tarjoavia rooleja. Toisaalta suomalaisen sosiaaliturvan kokonaisuutta tarkasteltaessa voidaan todeta, että pitkän ajan kuluessa ansioperusteisen turvan taso on kehittynyt työmarkkinajärjestöjen avustuksella huomattavan korkeaksi verrattuna asumisperusteiseen turvaan. Tämä kehi-

tys on omalta osaltaan vahvistanut työelämään päässeiden ja sen ulkopuolelle jääneiden nuorten eriarvoista asemaa.

Perustason kehityskkeinona Kansaneläkelaitoksen etuuksia koskevan tiedon lisääminen nuorten keskuudessa parantaisi nuorten kykyä hahmottaa omia mahdollisuuksiaan etuuksien saamiseen tiettyjen sosiaalisten riskien toteutuessa. Etuusjärjestelmiä, myöntöperusteita sekä käsitteistöä tulisi selkeyttää ja yksinkertaistaa. Henkilökohtainen Kela-neuvoja tulisi nimetä kaikille sairaille, vammaisille tai uraongelmaisille nuorille, jotta kokonaisvaltainen ja katkeamaton tuki varmistettaisiin. Varmistamalla tuen saanti edistetään nuoren siirtymistä ja kiinnittymistä työelämään ja sitä kautta vastataan myös yhteiskunnan tarpeeseen. Tiettyjen etuuksien tasoja tulisi nostaa tai niiden myöntöperusteita ja kohdentamista uudelleen muotoilla.

Nuorten tietoutta Kansaneläkelaitoksen etuuksista ja niiden saantiperusteista tulisi lisätä esimerkiksi peruskoulun ja lukion yhteiskuntaopin tunneilla saatavan opetuksen kautta. Lisäksi etuuksien hakulomakkeita ja hakuprosesseja tulisi selkeyttää. Ihmisten on vaikeaa hahmottaa omia mahdollisuuksiaan eri etuuksien saamiseen ja toisaalta tutkimuksissa on havaittu alueellisia eroja hakemusten ratkaisuisissa ja saajamäärissä. Näiden seikkojen pohjalta tulisi miettiä, pitäisikö myöntöperusteita sekä käsitteistöä selkiyttää ja tarkentaa.

Kuntien toimeentulotuen päätarkoitukseksi on toimeentulotukilaissa kirjattu henkilön ja perheen toimeentulon turvaaminen sekä itsenäisen selviytymisen edistäminen. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää sosiaalista turvallisuutta, omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä sekä pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Kuten asiantuntijahaastatteluissa useaan kertaan todettiin, on toimeentulotuki nuorten kohdalla hyvin passiivoiva. Voidaankin pohtia, että edistääkö pitkäaikainen toimeentulotuen asiakkuus nuorilla itsenäisestä selviytymistä ja antaako se yhdessä erilaisten tulo- ja kannustinloukkujen kanssa valmiuksia elämään, joka katetaan työtuloilla. Tämän hetkisessä tilanteessa, jossa toimeentulotuki on vielä kokonaisuudessaan kuntien sosiaalitoimen vastuulla, nuori toimeentulotuen saaja kohdataan vain tuen hakuvaiheessa ja tämän jälkeen tuen jatko myönnetään hakijaa tapaamatta. Toimeentulotuen perusosan siirryttyä Kelan tehtäväksi sen myöntäminen tapahtuu todennäköisesti ainoastaan hakemuksen perusteella ja kattavasta kasvokkain tapahtuvasta tilanteen kartoituksesta luovutaan. Tällöin toimeentulotuen saaminen tapahtuu huomattavasti normitetummin ja sen vähäisetkin aktivoivat osat, joissa hakija vuorovaikutuksessa virkailijan kanssa käy läpi tilannettaan, poistetaan. Mielenkiintoista onkin nähdä, miten kunnat jatkavat

täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä ja panostetaanko nyt näissä hakijoiden tilanteen henkilökohtaiseen kartoitukseen. Kokonaisuudessaan hallituksen päätös siirtää toimeentulotuki kunnilta Kelalle vaikuttaa siltä, että viimein on vähin äänin myönnetty toimeentulotuen viimesijaisuuden epäonnistuminen ja pitkäaikaiskäytön valitettava yleisyys. Viimesijaisuuden epäonnistumiselle ja pitkäaikaiskäytön vähentämiselle ei ole keksitty ratkaisuja ja näin on päädytty toimeentulotuen siirtämiseen ensisijaisen toimeentuloturvan päätoimijalle eli Kansaneläkelaitokselle.

Erityisesti ongelmallisilla nuorilla yleiset elämänhallintataidot saattavat olla hyvin heikot, minkä vuoksi he tarvitsisivat lisättyä ohjausta ja tukea. Nuorten ongelmien on todettu kasaantuvan erilaisiin siirtymävaiheisiin ja siksi näihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, jolla voitaisiin taata ohjauksen ja tuen jatkumo. Kelalla on meneillään pitkäaikaissairaille ja vammaisille tarkoitettu kokeilu, jossa asiakkaat saavat henkilökohtaisen Kela-neuvojan, jonka tehtävänä on ottaa kokonaisvaltaisesti vastuuta asiakkaan neuvonnasta ja etuuksista (Sosiaalivakuutus 1/2012). Henkilökohtainen Kela-neuvoja voisi olla hyvä ratkaisu myös monille nuorille. Nuoret ja työllistymisen esteet-seminaarissa Kelan pääjohtaja Liisa Hyssälä mainitsi Kyky-hankkeen, jonka myötä tammikuusta 2012 alkaen Kelassa toimii koulutettuja työkykyneuvojia, joiden tavoitteena on tukea sairauspäivärahaa saavia asiakkaita takaisin työelämään. Työkykyneuvojat voisivat osaltaan tehostaa myös ongelmaiten nuorten työelämään pääsyä. Seuraavaksi käsitellään kehitysehdotuksia etuuskohtaisesti.

Opintotuen tavoitteen eli opiskelijoiden toimeentulon turvaamisen onnistumisesta keskustellaan jatkuvasti. Opiskelijajärjestöt vaativat opintorahan määrän nostoa ja luopumista opintolainakeskeisestä opintotukipolitiikasta. Perusteluiksi esitetään, että opiskelijat voisivat keskittyä opintoihin elannon hankkimisen sijaan. Kuitenkaan ei ole näyttöä siitä, etteivätkö opiskelijat tekisi työtä, vaikka opintoraha olisikin korkeampi. Pääpiirteissään opintorahan voidaan katsoa olevan onnistunut, sillä ainoastaan 20 prosenttia opiskelijoista ilmoittaa olevansa tyytymätön opintorahan tasoon. Noin 95 prosenttia opiskelijoista pitää kuitenkin epäkohtana sitä, että opintoraha on työttömyys- ja sairauspäivärahoja pienempi. (Mannisenmäki & Valtari 2005, 86–87) Työnteon vaikutusta opintoihin pidetään yleisesti häiritseväenä, mutta tutkimuksissa on ilmennyt toisaalta myös viitteitä siitä, että erityisesti omalla alalla työskentely saattaisi lisätä opiskelumotivaatiota ja sitä kautta edistää opintoja (Laaksonen 2005). Toisaalta opiskelun ohella tapahtuvan työnteon puolesta puhuu myös kevään 2012 pk-yritysbarometrin tulos, jonka mukaan suurin yksittäinen nuorten työllistämisen este ovat puutteelliset työelämä-

valmiudet (www.yrittajat.fi 2014). Lyhyellä tähtäimellä ajatteleville nuorille opintotuen heikko kannustavuus yhdistettynä työelämän ja paremman toimeentulon houkuttelevuuteen saatavat aiheuttaa koulutusvajeen. Opintotuen alhaista tasoa on pyritty perustelemaan investointinäkökulmalla, jonka mukaan opintorahan hyödyntäminen opintojen rahoittamisessa mahdollistaa korkeamman tulotason myöhemmin elämässä. Valitettavasti moni nuori ei tällaiseen ajattelutapaan kuitenkaan kykene. Yhtenä opintorahan heikkoutena voidaan nähdä myös sen tason alennukset esimerkiksi vanhempien luona asuvien tai 17-vuotiaiden nuorten osalta. Rajoitukset asettavat nuoret eriarvoiseen asemaan esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori ei saa taoudellista tukea vanhemmiltaan ja joutuu maksamaan osansa vuokrasta.

Opintotuen osista opintolainan valtiontakaus on kaikista epäsuosituin. Usein opiskelijat eivät edes miellä opintolainaa opintotuen osaksi. (Mannisenmäki & Valtari 2005, 86–87) Pitkällä aikavälillä opintolainan suosio on laskenut, vaikka sen ottoa on pyritty tukemaan opintolainavähennyksellä sekä korkoavustuksella. Vuonna 2008 alkaneen taantuman ja sitä seuranneiden heikentyneiden työnsaantimahdollisuuksien jälkeen opintolainan suosio on kuitenkin hieman noussut. (Partio 2011)

Nuoren kuntoutusrahan päätavoitteet ovat työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäiseminen, ammatillisen kuntoutumisen käynnistyminen ja toteutumisen varmistaminen sekä näiden kautta työllistymisen edistäminen. Tavoitteet ovat suurelta osin epäonnistuneet, sillä nuoren kuntoutusrahan on todettu lykkäävän, mutta ei ainakaan nettomääräisesti vähentävän työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. (Autti-Rämö, Hytti, Koskenvuori 2010) Myös viiden vuoden seurantatutkimuksessa selvitettiin, että vähän yli puolet nuoren kuntoutusrahaa saaneista oli siirtynyt työkyvyttömyyseläkkeelle, vähän alle puolet oli saanut Kelan maksamaa työttömyysetuutta, kolmannes sairauspäivärahaa ja viidennes oli saanut opintotukea. Huomioon tulee kuitenkin ottaa vajaakuntoisuuden syy, jonka on todettu vaikuttavan merkittävästi nuoren kuntoutusrahan saamisen jälkeisen aikaan. Suurin osa nuoren kuntoutusrahan saajista siirtyi siis työkyvyttömyyseläkkeelle tai työttömäksi työnhakijaksi. Verrattuna työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen työttömäksi työnhakijaksi hakeutumisessa voidaan nähdä positiivisena kehityksenä aktiivinen yrittäminen saada toimeentuloa työmarkkinoiden kautta. (Autti-Rämö, Hytti, Koskenvuori 2011)

Nuoren kuntoutusrahan saaminen edellyttää kotikunnassa tehtyä henkilökohtaista opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelmaa, jonka realistisena tavoitteena tulee olla työelämään siirtyminen.

Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaarissa esiintynyt tutkimusprofessori Ilona Autti-Rämö kyseenalaisti realististen opinto- ja kuntoutussuunnitelmien toteutumisen. Autti-Rämön mukaan alueittaiset erot suunnitelmien tekemisessä ovat suuria ja pahimmassa tapauksessa suunnitelmat tehdään ilman nuoren osallistumista. Tämän lisäksi nuoren kuntoutusrahaa saavilta alle 20-vuotiailta vajaakuntoisilta nuorilta edellytetään sellaista ammatinvalinta taitoa, johon harva terve samanikäinen pystyy. Toisaalta onnistumisena Autti-Rämön mukaan voidaan nähdä se, että nuoren kuntoutusrahan avulla osa aiemmin järjestelmien ulkopuolelle jääneistä nuorista pääsee nyt ammatillisen kuntoutuksen piiriin.

Nuoren kuntoutusrahan osalta tulisi määräytymisperusteita tarkastella uudelleen, jotta myös yli 20-vuotiaiden nuorten henkilökohtaiseen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelmaan kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Tämä voisi osaltaan ainakin viivyttää nuorten kuntoutustuelle siirtymistä. Toisaalta todettiin, että sairausryhmällä oli merkitsevä rooli nuoren kuntoutusrahan jälkeiselle ajalle, joten kohdentamis- ja myöntöperusteita tulisi pohtia myös tämän takia. Tulisiko nuoren kuntoutusraha kohdentaa niihin ryhmiin, joilla voidaan nähdä olevan realistinen mahdollisuus työelämätaavoitteen saavuttamiseksi vai tulisiko nuoren kuntoutusrahalle määrittellä joitain muita tavoitteita? (Autti-Rämö ym. 2011)

Kelan terveysosaston johtavan lääkärin Raili Pirttimäen mukaan nuoren kuntoutusraha kannustaa joka tapauksessa työelämään ja kuntoutukseen paremmin kuin kuntoutustuki, joka nimestään huolimatta on määräaikainen työkyvyttömyyseläke. (www.tartumasennukseen.fi 2012) Hakiessaan asumistukea on kuntoutustuen saaja oikeutettu eläkkeensaajan asumistukeen ja esimerkiksi Helsingin seudun bussiliikenteessä ja VR:n junalipuissa kuntoutustuen saajalla on eläkeläisalennus ja -status. Tämän voidaan omalta osaltaan nähdä ruokkivan nuoren ”peli on menetetty”-asennetta, mikä taas ei tue työhön paluuta saati estä pysyväälle työkyvyttömyyseläkkeelle joutumista.

16 vuotta täyttäneen vammaistuen tarkoitus on helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa. Tuki on rahallinen ja sillä halutaan kannustaa vammaisia henkilöitä opiskelemaan, tekemään ansiotyötä sekä edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia yhdenvertaiseen ja riippumattomaan elämään muiden kansalaisten kanssa. Tutkimusten ja rekisterien perusteella ei juuri pystytä arvioimaan tavoitteiden onnistumista niiden tietynlaisen subjektiivisuuden takia. Virran (2004) mukaan kuitenkin keskeinen havainto vammaistuen saajista on se, että joka toinen uusi vammaistuen saaja poistuu etuuden piiristä vuoden kulu-

essa. Myös nuorista vammaistuen saajista osa siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle. Havainto kyseenalaistaa tuen tavoitteen toteutumisen eli kannustaako vammaistuki todella vammaisia henkilöitä osallistumaan työelämään. Voidaanko esimerkiksi vammaistuen alimmalla luokalla, 92,88 euron kuukausisummalla, katsoa olevan paljoakaan merkitystä työelämään kannustavan tai eläkkeelle siirtymistä myöhentävän tavoitteen kannalta?

Vammaistuen saaminen edellyttää kasvaneita erityiskustannuksia. Varallisuuden näkökulmasta vammaistuki ei välttämättä kohdennu oikein, sillä vähävaraiset eivät välttämättä pysty investoimaan riittävästi tarvitsemiinsa palveluihin, jolloin heille ei kerry edellä mainittuja erityiskustannuksia. Erityiskustannusten puutteesta Kela saattaa tulkita vammaistuen tarpeen vähäiseksi ja hylätä hakemuksen muita herkemmin. Yhtenä etuuden ongelmana voidaan nähdä myös se, ettei kaikilla pitkäaikaissairailla ole riittävästi tietoa etuudesta tai omista mahdollisuuksista saada sitä. Toisaalta tutkimuksissa on havaittu myös alueellisia eroja vammaisetuuksien ratkaisuihin ja saajamäärissä. Näiden havaintojen pohjalta tulisi harkita etuuden määräytymisperusteiden selkiyttämistä. (Virta 2004)

Työmarkkinoiden muuttumiseen ja epätyypillisten työsuhtemuotojen yleistymiseen sosiaalivakuutuksessa on pyrkinyt vastaamaan sovitellun työmarkkinatuen avulla. Käytännössä hakeminen on kuitenkin melko työlästä ja erityisesti ajantasaisen palkkalaskelmien toimittaminen hakemusten liitteenä aiheuttaa ongelmia. Työttömyysetuuksien onnistumisen tarkastelussa toinen oleellinen osa on työmarkkinatuen rajoitukset alle 25-vuotiaille. Hakuvelvoitteen muotoon ollaan yleisesti tyytymättömiä esimerkiksi siitä syystä, että pelätessään työmarkkinatuen menettämistä nuoret saattavat hakeutua itselleen sopimattomaan koulutukseen ja koulutukseen päästessään vievät oppilaspaikat motivoituneemmilta hakijoilta. ”Pakkohaun” takia opiskelemaan hakeneiden, motivoitumattomien opiskelijoiden on myös epäilty keskeyttävän opintonsa helpommin. Näiden seikkojen on myös nähty ajavan nuoria taktikointiin, jossa tavoitteena on hakeutua opiskelupaikoille, joilla on mahdollisimman tiukka karsinta. Hakemalla omaa tasoa huomattavasti vaativampiin opiskelupaikkoihin, joihin pääseminen on hyvin epätodennäköistä, nuori välttää pakkokouluttautumista. Tutkimuksissa on myös todettu nuorten tietoisuuden työmarkkinatuen saamisen kriteereistä ja toisaalta laiminlyöntiä seuraavista sanktiosta olevan huonoa.

Pakkohakua on kritisoitu myös siitä, ettei se aina ole sopivin vaihtoehto nuoren elämäntilanteeseen. Esimerkiksi maahanmuuttajien ei useinkaan nähdä olevan resursseiltaan valmiita

vastaanottamaan koulutusta ja toisaalta erilaisten mielenterveyden ongelmien kanssa kamppailevien nuorien kuntoutuminen opiskelukykyiseksi olisi ensisijaisempaa kuin ammatilliseen kuntoutukseen hakeminen. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen katsotaankin olevan onnistunut ratkaisu niille nuorille, joilla on olemassa koulutustoiveita ja resursseja kouluttautua. (Aho, Pitkänen, Vanttaja 2012)

Työmarkkinatuen rajoituksiin alle 25-vuotiaille tulisi kiinnittää huomiota. Kouluttautumisvelvoitetta tulisi lieventää, nuorten tietoisuutta tulisi lisätä sekä ohjausta parantaa. Siirtymävaiheissa kuten peruskoulun ja lukion loppuvaiheissa nuorille tulisi kertoa selkeästi työmarkkinatuesta sekä sen saantiedellytyksistä. Erityisesti hakuvelvoitetta tulisi korostaa. Useat tahot ovat esittäneet, että hakuvelvoitteen sijasta opintojen ohjausta ja opintopolkujen suunnitteluun ohjaavaa koulutusta tulisi kehittää, jotta nuoret löytäisivät mahdollisimman aikaisin oman alansa ja voisivat tällöin hakeutua heitä aidosti kiinnostavaan ja motivoivaan koulutukseen. (Aho, Pitkänen, Vanttaja 2012) Toisaalta erikoispsykologi Petri Koivisto korosti Nuoret ja työllistymisen esteet-seminaarissa ammatinvalinnan ohjauksen merkitystä myös työ- ja elinkeinotoimiston ja nuoren välisessä toiminnassa. TE-toimistojen tulisi ottaa huomioon, että työttömäksi työnhakijoiksi ilmoittautuneilla nuorilla riskiryhmien kuten mielenterveys- ja uraongelmaisten määrät ovat korostuneet. Koiviston mukaan TE-toimistossa tulisikin painottaa entistä enemmän nuorten ongelmien tunnistamista ja tätä kautta yksilöllisiä toimintamalleja nyt käytössä olevien vakiotoimenpiteiden sijaan. Nuorten työllistymistä tukevien toimenpiteiden vaikuttavuuteen tulisi myös kiinnittää entistä enemmän huomiota ja entistä tehokkaampia työllistymisen tapoja tulisi kehittää. Yhtenä ratkaisuna on esitetty henkilöstöpalvelualan tehokkaampaa käyttöä TE-toimistossa, sillä jo keikkaluontoinen työ voisi toimia yhtenä askeleena nuoren työelämään pääsyle.

Kansaneläkelaitoksen tukemien eri kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta ja niille asetettujen tavoitteiden toteutumisesta on saatavilla hyvin heikosti ajantasaista ja tarkkaa tutkimusaineistoa. Aaltonen ja Lind (2009) ovat kuitenkin todenneet psykoterapian tavoitteiden toteutuneen ainakin tietyiltä osilta, esimerkiksi työttömistä ja työkyvyttömistä psykoterapiaa saaneista joka toinen oli keskimäärin aloittanut opiskelun tai työllistynyt kuntoutuksen jälkeen. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että nuorten aktivoiminen keinolla millä hyvänsä lienee tehokas osatekijä syrjäytymisen ehkäisyssä. Suurimmat ongelmat lienevätkin kuntoutukseen pääsyssä. Ensimmäinen ongelma kuntoutuksen saamisessa voi olla se, ettei eri kuntoutusmuodoista ja tavoista tiedetä eikä niitä sen vuoksi osata hakea. Osaltaan tähän vaikuttaa kuntoutusproses-

siin liittyvien käsitteiden epäselvyys, joka vaikeuttaa tiedon välittymistä. (Autti-Rämö, Karhula, Paltamaa & Suomela-Markkanen 2011)

Kuntoutuksen haku- ja ratkaisuprosessin oleellisimpana osana on kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelmien analyysissä on kuitenkin todettu tavoitteiden, aikataulujen ja seurantasuunnitelmien olevan huonosti kuvattuja tai niiden puuttuvan täysin. Puutteelliset kuntoutussuunnitelmat voivat viivyttää kuntoutuksen käynnistymistä, minkä lisäksi ne vaikeuttavat Kelan päätöksentekoa ja saattavat johtaa hakemuksien hylkäämisiin. Toisaalta taas hyvin tehty kuntoutussuunnitelma mahdollistaa tehokkaan tiedonsiirron eri toimijoiden välillä, varmistaa oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen päätöksenteon sekä sen, että asiakas saa tarvitsemansa kuntoutustoimenpiteet. Näiden lisäksi hyvän kuntoutussuunnitelman on todettu vaikuttavan henkilön sitoutumiseen kuntoutusprosessiin. (Autti-Rämö ym. 2011)

Yhtenä kuntoutuksen heikkoutena voidaan myös nähdä se, ettei asiakaslähtöisyys toteudu läheskään aina. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää kuntoutujan kokonaistilanteeseen perustuvaan, tarpeesta lähtevään suunnitteluun kuntoutuksen toteutusmuodoista ja käyntimääristä. Hyvän ja vaikuttavan kuntoutuksen yksi edellytys on kuntoutusketjun katkeamattomuus. (Autti-Rämö ym. 2011) Kelan johtavan tutkijan Annamari Tuulio-Henrikssonin mukaan ongelmia kuntoutusketjun säilymisessä on erityisesti siirtymävaiheissa kuten koulusta työelämään siirtymisessä ja 16-vuoden iässä, kun kuntoutuksen järjestämisen vastuu siirtyy kunnalta Kelalle. Myös kuntoutuksen oikea-aikaisessa aloittamisessa ei olla hänen mukaansa täysin onnistuttu. Päihdelääketieteen opettaja Solja Niemelä korostaa nuorten päihdeongelmaisten kuntoutuksessa haasteeksi kuntoutujien moniongelmaisuutta sekä hoidon monimutkaisuutta. Niemelä näkee puutteena myös sen, ettei päihdeongelmien hoitoon ole kehitetty kansallista varhaisen puuttumisen mallia, vaan toiminnan taso vaihtelee alueellisesti. Koko kuntoutusjärjestelmä nähdään hyvin pirstaleiseksi ja toimijoiden välinen yhteistyö heikosti toimivaksi (SATA-komitea 2009).

Nuorten kuntoutustietoutta tulisi parantaa esimerkiksi kampanjoinnin tai koulussa tapahtuvan opetuksen kautta ja kuntoutuksen käsitteistöä tulisi selkiyttää ymmärrettävämmäksi. Kuntoutuksen kehittämisen osalta oleellisinta olisi tiivistää ja parantaa yhteistyötä etenkin toteuttavien tahojen kesken sekä kuntoutusta suunnittelevan tahon välillä, mutta myös kuntoutusta suunnittelevan tahon ja Kelan välillä. Yhtenä ratkaisuna yhteinen sähköinen potilasarkisto parantaisi yhteistyön mahdollisuuksia. Hoito- ja kuntoutusketjua pitäisi kehittää yhteistyössä

niin, että kaikki osapuolet otetaan huomioon. Kuntoutussuunnitelmien tason parantamiseksi yhteistyötahojen tulee sopia yhteisistä menettelytavoista ja toisaalta Kelassa puutteellisten kuntoutussuunnitelmien palauttamisen ohjeistusta tulee täsmentää. (Autti-Rämö ym. 2011) Kokonaisuudessaan kuntoutusjärjestelmää tulisi yksinkertaistaa ja toimijoiden tehtäviä ja vastuualueita selkiyttää (SATA-komitea 2009). Näiden kehitysten kautta kuntoutusprosessia saadaan asiakaslähtöisempään suuntaan. Oleellista pitkäaikaisesti sairaiden ja vammaisten kohdalla olisi myös muuttaa työmarkkinoiden asenteita sekä kehittää etuuksia, jotka kannustaisivat työnantajia vajaakuntoisten työllistämiseen. Työnantajan näkökulmastakin luulisi olevan kannattavampaa työllistää innokas ja aktiivinen vajaakuntoinen kuin passiivinen ja innoton terve ihminen. Yhteiskunnassa, jossa keskustellaan jatkuvasti pahenevasta työvoimapulasta, ei ole varaa heittää tällaisia resursseja hukkaan.

5 YHTEENVETO

Tässä luvussa esitellään yhteenveto tutkimuksesta. Luvun aluksi tarkastellaan kootusti vastauksia ensimmäisessä luvussa esitettyihin tutkimusongelmiin. Tavoitteena on vastata moniulotteisesti tutkimuskysymyksiin sekä nostaa esiin oleellisimpia tutkimustuloksia. Tämän jälkeen luvussa siirrytään tutkimuksen arviointiin ja jatkotutkimusehdotuksiin. Tutkimuksen laadun arvioinnissa keskitytään tutkielman toistettavuuteen, tutkimusmenetelmien arviointiin sekä siihen, miten hyvin tutkielmassa vastattiin sille asetettuihin tutkimusongelmiin.

5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen

Lähtökohta tutkimuksen tuloksissa saattaa olla mediaa seuranneelle hieman yllättävä, sillä haastatteluiden perusteella lähes kaikki olivat sitä mieltä, että suurin osa nuorista voi paremmin kuin koskaan ennen – terveydellisesti, rahallisesti ja koulutuksellisesti. Oleellista kuitenkin on nuorten polarisaatio eli samalla, kun toinen ääripää voi erittäin hyvin, toinen ääripää voi tavattoman huonosti. Moniongelmaisuus ja ongelmien syveneminen tuntuvat olevan yleistymässä samoin kuin sosiaalinen periytyminen ja alueellinen eriarvoistuminen. Yksimielisyys haastateltavien kesken vallitsi siitä, että jokainen työhön kykenevä nuori olisi ensiarvoisen tärkeää saada työelämään tai kouluun kiinni.

Nuorten työelämään siirtymisessä olennaisena osana nähdään koulutuksen onnistuminen. Tähän liittyvät niin nuorten koulutukselliset kuin terveydellisetkin ongelmat. Nuorten tasaverstaista mahdollisuutta laadukkaaseen koulutukseen tuetaan sosiaalivakuutuksessa opiskelijan tukien kautta. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtiontakauksen tarkoituksena on turvata opiskelijoiden toimeentulomahdollisuudet opintojen aikana. Opintolainan suosiota on pyritty nostamaan opintolainavähennyksellä ja korkoavustuksella. Tavoitteena on vähentää opiskelun ohella tapahtuvaa työskentelyä ja sitä kautta nopeuttaa valmistumista ja työelämään siirtymistä. Opintotuen lisäksi opiskelijan on mahdollista saada koulumatkatukea, jonka avulla pyritään tasaamaan koulumatkasta koituvia kustannuksia niin, ettei esimerkiksi syrjäinen asuinpaikka vaikuttaisi koulutusvalintaan. (www.kela.fi 2014g)

Opiskelijan etuuksien tavoitteiden täyttymisestä voidaan olla montaa mieltä. Oleellista kuitenkin on opintoetuuksien alhainen taso, joka ei kilpaile edes matalapalkkaisimpien työpaikkojen kanssa. Nuorilla lyhytnäköinen taloudellisen menestyksen tavoittelu saattaa siis voittaa kauas kantoisen kouluttautumisen. Sama haaste pätee myös opintolainan valtiontakaukseen, jota nuoret eivät ole laajasti ottaneet omakseen. Mahdollisuuksien mukaan opiskelijat työskentelevät opintojen ohella ja pysyvät vapaina lainoista mieluummin kuin ottavat lainaa ja valmistuvat nopeammin.

Erilaisten koulutus- ja terveydellisten ongelmien kuten työkyvyn tai ammatinvalinnan kanssa kamppaileville nuorille tarjotaan mahdollisuudeksi nuoren kuntoutusrahaa, jonka pääasiallisena tavoitteena on työllistymisen edistäminen. (www.kela.fi 2014l) Nuoren kuntoutusrahan tavoitteisiin liittyvä pääongelma ovat epäonnistuneet ja heikosti täytetyt kuntoutussuunnitelmat, joihin vajaakuntoiselta nuorelta vaaditaan hyvin järjestelmällistä päätöksentekokykyä. Toisaalta onnistumiseksi voidaan listata se, että nuorten tilannetta pyritään aktiivisesti kartoittamaan pelkän passiivisen taloudellisen tuen sijaan.

Nuoret, joilla on vähintään vuodeksi heikentynyt toimintakyky voivat saada vammaistukea. Etuuden tarkoituksena on tukea henkilön toimintakyvyn ylläpitämistä sekä osallistumista opiskeluun tai työhön. (www.kela.fi 2014m) Vammaistuille ominaista on siis vallitsevan toimintakyvyn ylläpitäminen eikä niinkään parantaminen. Vammaistuen tavoitteiden täyttymistä on muita etuuksia haasteellisempaa arvioida sen tietynlaisen subjektiivisuuden vuoksi. Yleisesti voidaan kuitenkin nostaa esiin alimman vammaistuen kuukausisumma, 92,88 euroa, ja

pohtia, edistääkö se nykymaailmassa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta muiden kansalaisten kanssa.

Nuorten työelämässä pysymistä tukevia etuuksia ovat kuntoutus, työttömyysetuudet sekä kuntoutustuki. Olemassa olevan työkyvyn parantamiseen ja tukemiseen keskittyvät erityisesti kuntoutuskurssit sekä kuntoutuspsykoterapia. Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen työ- ja toimintakyvyn parantamiseen ja säilyttämiseen tarkoitettuja kuntoutuskursseja ovat muun muassa ASLAK-kurssit sekä Tyk-toiminta. Tilanteessa, jossa vajaakuntoisuuden syy on mielenterveyden häiriö, voidaan nuoren työ- ja opiskelukykyä tukea ja parantaa kuntoutuspsykoterapi-an avulla. (www.kela.fi 2014u) Kuntoutuskursseille päässeille nuorille voidaan usein kuntoutuksen katsoa olleen tehokasta. Pääosin ongelmat muodostuvatkin juuri hakuprosessissa, sillä nuoret eivät usein tiedä kuntoutusmahdollisuuksista ja myös hakemukset saattavat olla vajaita. Haasteita muodostuu myös pitkän ajanjakson kuntoutusketjun säilymisessä, sillä nuoren täyttäessä 16 vuotta vastuu kuntoutuksen järjestämisestä siirtyy kunnilta Kelalle.

Mikäli nuoren katsotaan olevan määräaikaaisesti työkyvytön, voidaan hänelle myöntää kuntoutustuki. Kuntoutustuen pääasiallisena tavoitteena on työhön paluun tukeminen sekä pysyvän työkyvyttömyyseläkkeelle joutumisen estäminen kuntoutustuen aikana toteutettavan hoidon tai kuntoutuksen avulla. (www.kela.fi 2014q) Nimestään huolimatta kuntoutustuki on käytännössä nuorten määräaikainen työkyvyttömyyseläke, jonka saaja saa muun muassa julkisessa liikenteessä eläkeläisstatuksen. Nuorten mielikuvissa tämä tuskin herättää toiveita tavoitteena olleesta työhön paluusta.

Työttömyysetuuksien tarkoituksena on tukea toimeentuloa silloin, kun nuori ei ole vielä päässyt työelämään tai on pudonnut sieltä. Alle 25-vuotiaille työmarkkinatuen hakijoille, joilla ei ole ammatillista koulutusta on asetettu rajoituksia, joilla pyritään parantamaan hakijan työelämä mahdollisuuksia. Saadakseen työmarkkinatukea on nuoren osallistuttava työ- ja elinkeinotoimiston hänelle tarjoamaan työllistymistä edistävään palveluun, työhön tai koulutukseen sekä hänen on haettava soveltuvaan ammatilliseen koulutukseen. (www.kela.fi 2014o) Kokonaisuudessaan työttömyysetuudet soveltuvat nykytyöelämään melko huonosti, sillä joustoa osa- tai määräaikaisiin työsuhteisiin on hyvin vähän. Myös nuorten työmarkkinatuen rajoitukset ovat aiheuttaneet paljon keskustelua esimerkiksi siitä, hakevatko nuoret koulutuksiin vain täyttääkseen tarvittavat kriteerit.

Jokainen edellä mainituista Kansaneläkelaitoksen etuuksista tukee vähintään yhtä nuorten elämälle tyypillistä haastetta. Opintotuella pyritään kannustamisen kautta vastaamaan opintojen etenemisen ongelmaan ja toisaalta sen avulla nuorille pyritään mahdollistamaan yhdenvertainen pääsy koulutukseen työmarkkinoille siirtymisen sijaan. Vammaisetuuksilla, nuoren kuntoutusrahalla, kuntoutuksella ja kuntoutustuella pyritään vastaamaan nuorten erilaisiin terveydellisiin ongelmiin kuten alentuneeseen työkykyyn. Työmarkkinatuen rajoitusten kautta työttömiä nuoria pyritään ohjaamaan takaisin koulutukseen, joka taas osaltaan helpottaa nuoren työmarkkinaongelmia.

Nuorten tarpeiden lisäksi jokainen edellä mainituista etuuksista vastaa ainakin välillisesti yhteiskunnan tarpeeseen eli työllisyyden lisäämiseen. Opiskelijan tuet pyrkivät parantamaan yksilön työllistymismahdollisuuksia, vammaisetuudet pyrkivät kannustamaan työntekoon, nuoren kuntoutusrahan, kuntoutuksen ja kuntoutustuen avulla nuoren työkykyä pyritään parantamaan niin, että siirtyminen työelämään mahdollistuisi ja työttömyysetuuksien avulla pyritään turvaamaan työttömän toimeentuloa sinä aikana, kun hän hakee työtä tai parantaa työllistymisedellytyksiään.

Sosiaaliturvajärjestelmää kokonaisuudessaan ei pitänyt erityisen toimivana yksikään haastelluista. Ongelmia löytyi pääasiassa kannustavuudessa ja järjestelmän monimutkaisuudessa. Kokonaisuudessaan sosiaaliturvajärjestelmän kannustinloukkuja tulisi purkaa esimerkiksi vastikkeellisuutta lisäämällä. Työnteon kannattavuutta tulisi lisätä kaikkien etuuksien kohdalla. Erityisen epäonnistuneena pidettiin toimeentulotukea. Onnistumisia etuuksissa tai järjestelmässä kokonaisuutena ei mainittu kuin muutamia, vaikka näistä erikseen kysyttiin. Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimistojen tehtävän jako toimeentulotuen kohdalla herätti paljon keskustelua. Sosiaaliturvajärjestelmän päätöksentekoa, kehittämistä ja uudistamista pidettiin erittäin haasteellisenä ja ongelmallisena hyvin vahvasta polkuriippuvuudesta johtuen ja se tuntui olevan lähes ainoa haastattelun osa-alue, johon ei löydetty valmista ratkaisua.

5.2 Tutkimuksen laadun arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden ja laadun arvioinnissa voidaan käyttää useita mittaus- ja tutkimustapoja. Tässä arvioinnissa keskitytään kuitenkin tutkimuksen reliaaabeliuden ja validiuden tarkasteluun sekä siihen, miten hyvin tutkielmassa on onnistuttu vastaamaan tutkimusongelmissa esitettyihin kysymyksiin. Tutkimuksen reliaaabelius tarkoittaa tutkimuksen tulosten

toistettavuutta eli tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validius sen sijaan tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. Tämän tutkielman kaltaisen kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkielman toteuttamisesta ja se koskee kaikkia tutkielman vaiheita. Haastattelututkimuksessa on oleellista kertoa aineiston keräämisen olosuhteista kuten haastattelupaikoista ja haastatteluun käytetystä ajasta (Hirsjärvi ym. 2009, 231-233) Tässä tutkielmassa on pyritty mahdollisimman tarkasti kuvaamaan sen toteuttamista sekä aineiston keräämiseen liittyviä olosuhteita ja muita seikkoja. Tästä esimerkkinä liitteestä 2 löytyvät haastattelurungot jokaisen haastateltavan kohdalta erikseen.

Tutkielman empiria-aineiston kerääminen tutkimushaastatteluiden kautta sisältää useita etuja, mutta myös haasteita. Haastatteluiden luotettavuutta saattaa heikentää haastateltavien taipumus antaa itseään positiiviseen valoon nostavia vastauksia. Haastateltava saattaa esimerkiksi korostaa omaa aktiivisuuttaan ja tietämystään todellisuutta enemmän tai painottaa hänelle merkityksellisiä ilmiöitä toisia enemmän. Oleellista onkin ottaa tämä huomioon tuloksia tulkitessa niin, ettei tuloksia yleistetä liioitellusti. (Hirsjärvi ym. 2009, 206-207) Tässä tutkielmassa pyritäänkin hyvin vahvasti korostamaan, että esitetyt mielipiteet ja väittämät ovat haastateltavien omia eivätkä ne siten välttämättä edusta yleistä näkökulmaa aiheeseen. Haastateltaville lähetettiin haastattelukysymykset etukäteen luettaviksi, joten asiantuntijoilla oli aikaa valmistautua haastatteluun etukäteen.

Tutkielmassa onnistuttiin vastaamaan kaikkiin tutkimusongelmissa esitettyihin kysymyksiin. Tutkielman aihe on hyvin laaja ja ajatuksia herättävä, joten tutkielman rajallisuuden puitteissa aihetta ei voitu käsitellä kaikkia yksityiskohtia myöten. Sosiaaliturvan etuuksia käsittelevässä luvussa etuudet on selvitetty melko suoraviivaisesti eikä yksityiskohtiin ole ollut mahdollista mennä. Tämä voi toisaalta osaltaan olla todisteena sosiaalivakuutuksen käsitteistön, määräytymisperusteiden ja saantiedellytysten monimutkaisuudesta ja vaikeaselkoisesta luonteesta. Tutkielman yhtenä tavoitteena oli käsitellä etuuksien ja tarpeiden vastaavuutta nuorten ja yhteiskunnan näkökulmista. Yhteiskunnan ongelmat, joihin etuuksilla pyrittiin vastaamaan, liittyivät melko yksioikoisesti nuorten työllistymiseen ja työllisyysasteen nostoon. Nuorten ongelmia sen sijaan oli huomattavasti enemmän, joten nuoriin kohdistuvat haasteet painottui tutkielmassa yhteiskunnan näkökulmaa vahvemmin. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä saatiin kuvattua aihealuetta hyvin, mikä osaltaan mahdollisti tutkielman tavoitteiden saavuttamisen sekä kaikkiin tutkimusongelmiin vastaamisen. Myös haastatteluilla kerätyn aineiston

voidaan katsoa edustavan useaa näkökulmaa niin nuorten kuin yhteiskunnan puoleltakin. Tutkimusmenetelmän valinnan voidaan siis todeta olevan onnistunut. Tutkielmassa käytetty aineisto on myös kirjattu tarkasti, joten tutkielmassa esitetyt tiedot ovat kaikkien tarkistettavissa eikä tulkinnanvaraisia tietoja löydy. Voidaan siis olettaa, että samalla aineistolla eri tutkija olisi päätyntä samoihin lopputuloksiin.

5.3 Jatkotutkimusehdotuksia ja tulevaisuus

Tutkielman aihepiiri on hyvin laaja ja moniulotteinen, minkä vuoksi tässä tutkielmassa on rajauksien avulla otettu käsittelyyn ainoastaan osa siitä. Aiheen monipuolisuuden ja siihen yhteydessä olevien monien toimijoiden ja sitä kautta useiden mahdollisten näkökulmien ansiosta jatkotutkimusmahdollisuuksia on miltei loputon määrä. Käsillä olevassa tutkielmassa painotetaan vahvasti yhteiskunnan näkökulmaa, mutta mielenkiintoisia näkökulmia voisivat olla myös esimerkiksi yritysten tai kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmat nuorten tilanteeseen ja työllistymiseen. Toisaalta mielenkiintoista olisi tutkia myös nuorten omia kokemuksia ja näkemyksiä omista ongelmistaan ja siitä miten sosiaaliturvan etuudet niihin vastaavat. Tällöin voitaisiin löytää sellaisia uusia näkökulmia, jotka eivät nousseet tämän tutkielman kirjallisuudessa tai asiantuntijahaastatteluissa esille.

Tässä tutkielmassa aikajänne on nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. Yhtenä laajana mahdollisena tutkimusaiheena olisikin suunnata aikajänne menneeseen ja tutkia sosiaaliturvan etuuksiin tehtyjen muutosten vaikutuksia nuorten työllistymisessä. Myös menneiden vuosikymmenten taloudessa tapahtuneiden muutosten kuten 1990-luvun laman mahdolliset vaikutukset nuorten työllistymiseen, sosiaaliturvan käyttöön ja sosiaaliturvan etuusjärjestelmään olisivat äärimmäisen kiinnostavia tutkimuskohteita.

Mielenkiintoista olisi myös tutkia Euroopan alueen talouskriisin vaikutuksia eurooppalaiseen ja suomalaiseen nuorisotyöttömyyteen pitkällä ja lyhyellä ajanjaksolla. Nuorisotyöttömyyteen liittyen voitaisiin lisäksi vertailla Euroopan unionin eri maiden sosiaaliturvajärjestelmiä ja sitä, millainen merkitys niillä on ollut nuorisotyöttömyyden vähentämisessä ja onko maiden välillä havaittavissa vaihteluita. Tällaisella tutkimuksella saataisiin selvitettyä Euroopan unionin alueen parhaita käytäntöjä sosiaaliturvan alueella ja tätä kautta niitä voitaisiin hyödyntää myös muissa jäsenvaltioissa.

Toinen mielenkiintoinen lähitulevaisuuden tutkimusaihe on hallituksen valtiontalouden budjettisuunnitelmassa esitettyjen muutosten käyttöönoton seuraaminen sekä niiden onnistumisen arvioiminen. Tällaisessakin tutkielmassa onnistumista voitaisiin peilata sille asetetun tavoitteen kautta. Tutkielmassa voitaisiin tarkastella julkisen palvelutuotannon tuottavuuden kasvua ja perustoimeentulon siirron vaikutusta siihen tai opintorahan noston ja lyhentämisen vaikutusta nuorten nopeammalle työelämään pääsulle. Yhteiskunta muuttuu jatkuvasti aikaansaaden uusia haasteita ja ongelmia nuorten työelämään pääsulle. Tutkielman aihealue on siten jatkuvassa muutoksessa, joten uutta tutkittavaa syntyy samaa tahtia.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri. 2010. Nuoren psyykkinen oireilu – häiriö vai normaalia kehitystä? Duodecim 2007;123:207-213. Helsinki.

(saatavissa <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo96233.pdf> 2014)

Aho, Simo, Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku. 2012. Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumismahdollisuuden arviointitutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Helsinki: Edita Publishing Oy (saatavissa: http://www.tem.fi/files/32056/TEMjul_3_2012_web.pdf 2014)

Alatupa, Saija (toim.), Karppinen, Krister, Keltikangas-Järvinen, Liisa & Savioja, Hannele. 2007. Koulu, Syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Sitran raportteja 75. Helsinki: Edita Prima Oy (saatavissa <http://www.sitra.fi/julkaisut/raportti75.pdf> 2014)

Aluehallintovirasto. 2012. Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 10/2012. Oulu. (saatavissa <http://www.avi.fi/> 2014)

Autti-Rämö, Ilona, Karhula, Maarit, Paltamaa, Jaana & Suomela-Markkanen, Tiina. 2011. Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suosituksiin vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy (saatavissa <https://helda.helsinki.fi> 2014)

Autti-Rämö, Ilona, Hytti, Helka & Koskenvuo, Karoliina. 2011. Seurantatutkimus nuorten kuntoutusrahasta ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä. Kuntoutus 3/2011.

Autti-Rämö, Ilona, Hytti, Helka & Koskenvuo, Karoliina. 2010. Alle 25-vuotiaiden nuorten työkyvyttömyys- ja kuntoutusetuuksien käyttö ajalla 1995–2008. Kuntoutus 2/2010

Böckerman, Petri & Kiander, Jaakko. 2000. Globalisaatio ja hyvinvointivaltio. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2000. (saatavissa <http://taloustieteellinenyhdistys.fi> 2014)

Ek, Ellen, Saari, Erkki, Viinamäki, Leena, Sovio, Ulla & Järvelin, Marjo-Riitta. 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 76. Helsinki: Edita Prima Oy

Faurie, Maija & Kalliomaa-Puha Laura. 2010. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa: Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.). Perhepiirissä. Kela 2010

Helsingin kaupungin turvallisuusohjelman alatyöryhmä. 2009. Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen-työryhmän raportti. Helsinki: Helsingin kaupungin hallintokeskus, turvallisuus- ja valmiusosasto. (saatavissa http://www.hel2.fi/ajankohtaista/Syrjäytymisen_ehkäisy_ja_vähentäminen.pdf 2014)

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2009. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huhtanen, Raija. 2012. Oikeudellinen näkökulma sosiaalivakuutukseen. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.) Sastamala: Vammalan kirjapaino

Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli. 2010. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tarkastelua. Teoksessa: Perhepiirissä Kela 2010

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko. 2012. Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.) Sastamala: Vammalan kirjapaino.

Järvinen, Tero. 2001. Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa: Järvinen, Tero, Komonen, Katja, Kuure, Tapio(toim.), Laaksonen Helena, Olnonen, Eriikka, Raitanen, Marko, & Wilska, Terhi-Anna. Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki, Raamattutalo Oy

Kuure, Tapio(toim.). 2001. Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki, Raamattutalo Oy

Kaukonen, Ritva. 2007. Tilastoista syrjäytyneitä nuoria on noin 14 000. Tieto& trendit 7/2007 (saatavissa http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-11-07_002.html 2014)

Kela. 2012. Oma Kela-neuvoja sairaille ja vammaisille. Sosiaalivakuutus 1/2012. (saatavissa <http://www.e-julkaisu.fi/kela/sosiaalivakuutus/2012/01/> 2014)

Laaksonen, Elina. 2005. Yliopisto-opiskelijoiden psyykkinen oireilu ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Helsinki, Hakapaino Oy

Lerikkanen, Jukka. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat: koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Väitöskirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 14.

Lehto, Anna-Maija. 2011. Arvoa nuorten työvoimalle. Tieto& trendit 1/2011 (saatavissa: http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_002.html 2014)

Mannisenmäki, Eija & Valtari, Maarit. 2005. Valmistumisen vallihaudalla. Opintojen kesto 2000- luvun hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Edita Prisma Oy

Nuorisotutkimusseura, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta & Tuppurainen, Simo. 2009. Muistio Nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Helsinki: Yliopistopaino (saatavissa <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/tyoelamaasenteet.pdf> 2014)

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011. 22.6.2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Saarenmaa, Kaisa, Saari, Katja & Virtanen, Vesa. 2010. Opiskelijatutkimus 2010 Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Helsinki: Yliopistopaino. (saatavissa <http://www.minedu.fi> 2014)

Suvinen, Niina. 2003. Sosiaaliturvajärjestelmän tulevaisuuden haasteet ja Kela. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 56. Helsinki: Edita Prima Oy

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi Ry. 2012. Nuorista Suomessa 2012. Keuruu: Keuruun lautupaino KLP oy (saatavissa: <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/615/fid/1803> 2014)

Sosiaaliturvan uudistamiskomitea. 2009. Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA-komitean) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:62. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (saatavissa: <http://www.stm.fi> 2014)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Sosiaalimenojen kehitys pitkällä aikavälillä. SOMERA-toimikunnan taustaraaportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:21. Helsinki (saatavissa: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/sometausta/luku4.pdf> 2014)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino

Tuori Kaarlo, Kotkas Toomas. 2008. Sosiaalioikeus. Helsinki: WSOY

Timonen, Virpi. 2003. Uudet sosiaaliset riskit suomalaisessa ja ruotsalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa: Kangas, Olli, Ritakallio, Veli-Matti. Riskit, instituutiot ja tuotokset. Turku: Painosalama Oy

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Edita Prima Oy. (saatavissa: http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf 2014)

Valtiovarainministeriö. 2010. Nuoret työmarkkinoilla – miten nuorten työllistymistä tulisi edistää? Valtiovarainministeriön julkaisuja 14/2010. (saatavissa <http://www.vm.fi> 2014)

Virta, Lauri. 2004. Vammaistuen saajat siirtyvät nopeasti eläkkeelle. Kelan rekisteritutkimus. (saatavissa <http://www.kela.fi> 2014)

Muut lähteet

Oikeudelliset lähteet

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916

Laki Kansaneläkelaitoksesta 17.8.2001/731

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412

Nuorisolaki 27.1.2006/72

Opintotukilaki 21.1.1994/65

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290

Henkilölähteet

Alanen, Olli. Helsingin Diakonissalaitoksen tutkija. Haastattelu 19.6.2013

Autti-Rämö, Ilona. Tutkimusprofessori Kelan tutkimusosasto: Vajaakuntoisuus työllistymisen esteenä, Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaari 27.10.2011

Eronen, Marja. Suomen Nivelyhdistys ry:n sosiaaliturvan erityisasiantuntija. Haastattelu 23.5.2013.

Hyssälä, Liisa, Kelan pääjohtaja: Tervehdyssanat, Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaari 27.10.2011

Hämäläinen, Ulla. Kansaneläkelaitoksen sekä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkija. Haastattelu 25.06.2013

Koivisto Petri, Erikoispsykologi, Jyväskylän yliopisto, Vantaan TE- toimisto: Nuorten ohjaus tulisi kohdistaa riskiryhmiin, Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaari 27.10.2011

Niemelä Solja, Päihdelääketieteen opettaja Turun yliopisto: Nuorten päihteidenkäyttö ja syrjäytyminen, Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaari 27.10.2011

Soininvaara, Osmo. Kansanedustaja ja Helsingin kaupungin valtuutettu. Haastattelu 13.6.2013

Tuulio-Henriksson Annamari, Johtava tutkija Kelan tutkimusosasto: Nuorten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, Nuoret ja työllistymisen esteet – seminaari 27.10.2011

Vartiainen, Juhana. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen ylijohtaja. Haastattelu 11.6.2013

WWW-sivut

Aaltonen, Tuula & Lind, Jouko. 2009. Nuorilla opiskelu- ja työkyky paranevat ja masennuslääkitys vähenee psykoterapiakuntoutuksen jälkeen. (05.05.2014)
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/040309121438HJ?OpenDocument>

Elinkeinoelämän Valtuuskunta: EVA Analyysi: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? (05.05.2014)
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

European Commission: Youth employment; Overview of EU measures (11.5.2014)
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-338_en.htm?locale=en

European Parliaments: European Youth in 2014 (10.05.2014)

(http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/youth/eb_395_synthesis_youth_en.pdf)

Eurostat: Youth in Europa – A statistical portrait (10.05.2014)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF

Helsingin Diakonissalaitos: Vamos! –palvelukokonaisuus (05.05.2014)
<http://www.vamosnuoret.fi>

Honkanen, Pertti: Vastikkeellista sosiaalitukea? (11.05.2014)
<http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/1607>

Kela: Kelan yleisesite (03.05.2014a)
[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/Yleisesite/\\$File/Kela_yleisesite_fi_net.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/Yleisesite/$File/Kela_yleisesite_fi_net.pdf?OpenElement)

Kela: Toimintakertomus 2012 (03.05.2014b)
http://www.kela.fi/flash/toimintakertomus-2012/Kela_Toimintakertomus.pdf

Kela: Kelan tilastollinen vuosikirja 2007 (03.05.2014c)
[http://uudistuva.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/121208122509TL/\\$File/Vk_07.pdf](http://uudistuva.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/121208122509TL/$File/Vk_07.pdf)

Kela: Kela korvaa toimistoja lähitoimistojen palvelulla ja yhteispalvelulla vuonna 2014 (05.05.2014d)
<http://www.kela.fi/ajankohtaista-verkkoasiointi/>

Kela: Takuueläke (05.05.2014e)
<http://www.kela.fi/takuuelake>

Kela: Jos sairastut opintojesi aikana (05.05.2014f)
<http://www.kela.fi/jos-sairastut>

Kela: Opintotuen etuusohje (03.05.2014g)
http://www.kela.fi/documents/10180/578283/opintotuki_20140121.pdf

Kela: Koulumatkatuen etuusohje (05.05.2014h)
http://www.kela.fi/documents/10180/578283/koulumatkatuki_20140121.pdf

Kela: Opintolainavähennyksen etuusohje (05.05.2014i)
http://www.kela.fi/documents/10180/578283/opintolainavahennys_20140113.pdf

Kela: Korkoavustus etuusohje (05.05.2014j)
http://www.kela.fi/documents/10180/578283/korkoavustus_20140303.pdf

Kela: Ateriatuki (05.05.2014k)
<http://www.kela.fi/ateriatuki>

Kela: Kuntoutusraha etuusohje (05.05.2014l)

http://www.kela.fi/documents/10180/578283/kuntoutusraha_20140121.pdf

Kela: Vammaistuen etuusohje(03.05.2014m)

http://www.kela.fi/documents/10180/578283/16_vuotta_tayttaneen_vammaistuki_20140124.pdf

Kela: Työmarkkinatuen etuusohje (05.05.2014n)

http://www.kela.fi/documents/10180/0/tyomarkkinatuki_20140225.pdf

Kela: Kenelle työmarkkinatukea maksetaan? (05.05.2014o)

http://www.kela.fi/tyomarkkinatuki_kenelle

Kela: Tuet työttömälle työnhakijalle (05.05.2014p)

<http://www.kela.fi/tyottomat>

Kela: Kuntoutus (05.05.2014q)

<http://www.kela.fi/kuntoutus>

Kela: Kuntoutus työkäisille (05.05.2014r)

<http://www.kela.fi/tyoikaisille>

Kela: ASLAK-kurssi (05.05.2014s)

http://www.kela.fi/tyoikaisille_aslak-kurssit

Kela: Työkykyä ylläpitävä kuntoutus (05.05.2014t)

http://www.kela.fi/tyoikaisille_tyk-kuntoutus

Kela: Psykoterapia (11.05.2014u)

http://www.kela.fi/tyoikaisille_kuntoutuspsykoterapia

Kela: Näin haet kuntoutuspsykoterapiaa (05.05.2014v)

http://www.kela.fi/kuntoutuspsykoterapia_nain-haet

Kela: Työkyvyttömyyseläkkeen etuusohje (05.05.2014x)

http://www.kela.fi/documents/10180/578283/tyokyvyttomyyselake_20140121.pdf

Kela: Lomakkeet uudistuivat: kaksi selkeytettyä versiota hakemuslomakkeista nyt käytettävissä (05.05.2014y)

<http://www.kela.fi/-/lomakkeet-uudistuivat-kaksi-selkeytettya-versiota-hakemuslomakkeista-nyt-kaytettavissa>

Kelasto- raportti: Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajat sairauden mukaan vuosina 2003-2013 (11.05.2014a)

<http://raportit.kela.fi/linkki/38766716>

Partio, Timo. 2011. Opintolainan suosio on hiipunut parissa vuosikymmenessä (05.05.2014)

[http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/TK_2011_02_23/\\$File/TK_2011_02_23_Opintolainan_suosio_on_hiipunut_parissa_vuosikymmenessa.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/TK_2011_02_23/$File/TK_2011_02_23_Opintolainan_suosio_on_hiipunut_parissa_vuosikymmenessa.pdf?OpenElement)

Soininvaara, Osmo: Sosiaaliturvasta vastikkeellisempaa? (11.05.2014)

<http://www.soininvaara.fi/2013/08/06/sosiaaliturvasta-vastikkeellisempaa/>

Sosiaali- ja terveysministeriö: Sosiaaliturvan kehityspiirteistä (09.05.2014a)

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=41254&name=DLFE-4809.pdf

Sosiaaliturvan uudistamiskomitea: Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista (05.05.2014b)

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-6827.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö: Muutoksia toimeentulolakiin 1.1.2011 lukien (10.05.2014c)

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1549279>

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim: Nuorten hyvin- ja pahoinvointi Konsensuslausuma (05.05.2014)

<http://www.terveysportti.fi/kotisivut/docs/fl1982681526/konsensuslausuma090210.pdf>

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj & Työ- ja elinkeinoministeriö: Pk-yritysbarometri Kevät 2012 (05.05.2014)

http://www.yrittajat.fi/File/e1c39968-3e26-4873-8655-3cebf0b58473/Helsinki_alueraportti_kevät_2012.pdf

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos: Sosiaalimenot ja rahoitus 2012 (09.05.2014a)

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/talous/sosiaalimenot

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos: Toimeentulotuen menot 2012 (11.05.2014b)

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/aikuisten_sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotuen_menot

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos: Toimentulotuki 2012 (04.05.2014)

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114525/Tr01_14.pdf?sequence=4

Tilastokeskus: Suomi lukuina 2012 (06.05.2014)

http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työväki vähenee (04.05.2014a)

http://www.tem.fi/files/20389/Tyovaki_vahenee_231008_julk_versio.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työttömyys paheni maaliskuussa (09.05.2014b)

http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyo?89506_m=114926

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työttömät työnhakijat (03.05.2014c)

<http://www.tem.fi/index.phtml?s=2622>

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työllisyyskatsaus helmikuu 2013 (05.05.2014)??

http://www.tem.fi/?89506_m=109911&s=2467

Työ- ja elinkeinoministeriö: Nuorisotakuu (03.05.2014)??

http://www.tem.fi/ajankohtaista/vireilla/strategiset_ohjelmat_ja_karkihankkeet/nuorisotakuu

Työ- ja elinkeinotoimisto: Joulukuun 2013 työllisyyskatsaus (06.05.2014a)

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioit_kanssamme/te_palvelut/ajankohtaista/2014-01-21-01/index.html

Työ- ja elinkeinotoimisto: Asiakkaana TE-palveluissa (06.05.2014b)

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioit_kanssamme/te_palvelut/asiakkaana_tepalveluissa/index.html

Työ- ja elinkeinotoimisto: Nuorisotakuu (06.05.2014c)

<http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/nuorisotakuu/index.html>

Työ- ja elinkeinotoimisto: Alle 25-vuotiaat ja työmarkkinatuki (05.05.2014)

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/alle_25vuotiaat/index.html

Valtioneuvosto: Perustietoa valtioneuvostosta (10.5.2014a)

<http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/perustietoa/fi.jsp>

Valtioneuvosto: Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta osana julkisen talouden suunnitelmaa (05.05.2014b)

<http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/kehysneuvottelut-2014/paatos/fi.pdf>

Valtiovarainministeriö: Valtiovarainministeriön virkaa haki 14 henkilöä (11.5.2014)

https://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20130927Valtio/name.jsp

LIITE 1: Etuuksien saaja- ja euromäärät**LIITE 1****Taulukko 1: Opiskelijan etuudet**

Etuuslaji	Saajamäärä 16-24-vuotiaat, Vuosi 2013	Maksetut etuudet euroina, Vuosi 2013
Opintoraha	235 953	352 950 861
Asumislisä	161 140	204 191 073
Opintolainan valtiontakaus¹	151 707	0
Koulumatkatuki²	64 458	47 734 559
Opintolainavähennys (kaikki ikäluokat)³	8 300	0
Opintolainan korkoavustus⁴	2370	0

Taulukko 2: Ateriatuki⁵

Etuuslaji	Aterioiden lukumäärä	Maksetut tuet euroina, Vuosi 2013
Ateriatuki	14 366 598	27 644 789

Taulukko 3: Nuoren kuntoutusraha⁶

Etuuslaji	Saajamäärä 16-24-vuotiaat, Vuosi 2013	Maksetut etuudet euroina, vuosi 2013	Korvatut päivät
Nuoren kuntoutusraha	8 606	42 708 904	1 793 625

Taulukko 4: Vammaisetuudet

Vammaistuen laji	Aikuisen vammaistuen saajat, 15-24-vuotiaat, Vuosi 2013⁷	Eläkkeensaajan hoitotuen saajat, 15-24-vuotiaat, Vuosi 2013⁸
Perustuki	173	1740
Korotettu tuki	2439	1751
Ylin tuki	463	1169
Yhteensä	3075	4660

¹ <http://raportit.kela.fi/linkki/9123438>² <http://raportit.kela.fi/linkki/8807773>³ [http://uudistuva.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/\(WWWAllDocsById\)/B9462ED3E37F0405C2257CFB0036C77D/\\$file/Optu_12_13.pdf](http://uudistuva.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/(WWWAllDocsById)/B9462ED3E37F0405C2257CFB0036C77D/$file/Optu_12_13.pdf)⁴ <http://raportit.kela.fi/linkki/27127009>⁵ <http://raportit.kela.fi/linkki/92360407>⁶ <http://raportit.kela.fi/linkki/16462575>⁷ <http://raportit.kela.fi/linkki/89361603>⁸ <http://raportit.kela.fi/linkki/66183645>

Taulukko 5: Työttömyysetuudet⁹

Etuuslaji	Saajamäärä 16-24-vuotiaat, Vuosi 2013	Maksetut etuudet euroina, Vuosi 2013
Työmarkkinatuki	59 275	182 221 702
Peruspäiväraha	10 953	29743 358
Kototutustumistuki	3850	24 923 994

Taulukko 6: Kuntoutus¹⁰

Kuntoutuksen lakiperuste	Saajat 16-24-vuotiaat, Vuosi 2013	Kuntoutuspalvelukustannukset euroina, vuosi 2013	Kustannetut toimenpiteet	Euroa /toimenpide
Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus	16 759	14 278 084	17 619	810,38
Kuntoutuspsykoterapia	13 650	27 317 621	13 662	1999,53
Harkinnanvarainen kuntoutus	2 547	7 000 769	2581	2712,43

Taulukko 7: Kuntoutustuki¹¹

Etuuslaji	Saajat 16-24-vuotiaat, Vuosi 2013	Keskimääräinen etuus euroa/vuosi 2013
Kuntoutustuki	2355	609,60

⁹ <http://raportit.kela.fi/linkki/11288053>

¹⁰ <http://raportit.kela.fi/linkki/85680775>

¹¹ <http://raportit.kela.fi/linkki/13159575>

MARJA EROSEN HAASTATTELU

Haastattelija: Laura Mutka

Haastateltava: Marja Eronen

Aika: Torstaina 23.05.2013 klo 12:00, Suomen Tules ry:n tilat

NUORTEN TILANNE SUOMESSA JA EUROOPASSA:**1. Millaisena näette yleisesti nuorten tilanteen tänä päivänä Suomessa?**

- Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yksilön ja toisaalta yhteiskunnan kannalta?
- Millaisena ongelmana näette nuorten syrjäytymisen työelämän ulkopuolelle yhteiskunnan kannalta? Entä nuorten kannalta?
- Onko nuorten tilanne käsityksenne mukaan muuttunut viimeisinä vuosina? Mihin suuntaan? Entä minkälaiseksi arvioitte kehityksen lähivuosina?
- Näkyykö nuorten tilanne tai sen muuttuminen jotenkin työssänne? Jos näkyy niin miten?

2. Millaisena näette Euroopan alueella nuorten tilanteen tänä päivänä?

- Onko mielestänne todennäköistä, että Suomessa jouduttaisiin samanlaisiin haasteisiin (mm. Mielenosoitukset, laajamittainen protestointi, radikalisoituminen) nuorten kanssa kuin Etelä-Euroopan maissa? (Euroalueen nuorisotyöttömyysaste 25%, Espanja ja Kreikka jopa 60%)
- Mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät suomalaisten nuorten tilannetta verrattuna eteläeurooppalaisiin nuoriin?

NUORTEN SYRJÄYTYMINEN TYÖELÄMÄSTÄ:**3. Millaisia väyliä nuorilla on jäädä työelämän ulkopuolelle?**

- Onko nuorten välillä löydettävissä erityisiä riskiryhmiä? Millaisia?
- Onko lähivuosina tullut uusia väyliä? Ovatko tietyt väylät yleistyneet tai vähentyneet? Jos ovat niin mikä voisi selittää muutosta?
- Onko näille väylille löydettävissä syitä?

4. Onko vajaakuntoisilla nuorilla erityinen riski jäädä työelämän ulkopuolelle?

- Millaisia erityisongelmia on löydettävissä? Entä erityisiä onnistumisia?
- Onko löydettävissä sairauksia tai sairausryhmiä, jotka vaikeuttaisivat erityisen paljon nuorten työelämään pääsyä?
- Miten työmarkkinat ottavat vastaan vajaakuntoisia nuoria? Millaisia haasteita ja toisaalta vahvuuksia on löydettävissä?
- Onko nähtävissä tiettyjä aloja, joille vajaakuntoiset nuoret työllistyvät helpommin tai vaikeammin?

NUORTEN TUKEMINEN:

5. Millä eri tavoilla nuorten työelämään pääsyä tuetaan tällä hetkellä?

- Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät tukimuodot nuorille?
  - Otetaanko riskiryhmät tarpeeksi huomioon?

6. Tuetaanko nuorten työelämään pääsyä mielestäni tarpeeksi?

- Jos ei niin miten nuoria tulisi tukea lisää? Konkreettisia esimerkkejä?

7. Millainen on sosiaalivakuutuksen merkitys nuorten työelämään pääsyn tukijana? (Yleisellä tasolla)

SOSIAALIVAKUUTUKSEN ROOLI NUORTEN TUKEMISESSA:

8. Miten sosiaalivakuutus tukee nuorten pääsyä työelämään? (Eli miten tuetaan konkreettisesti?)

9. Miten eri etuuslajit ovat onnistuneet tukemaan nuorten työelämään pääsyä?

- Eriteltynä Opintotuki? Sairauspäiväraha? Kuntoutus? Työttömyyspäiväraha? Vammaisetuudet? Kuntoutustuki? Joku muu etuus?
- Esimerkkejä onnistumisista tai epäonnistumisista?

10. Tulisiko etuuksia kehittää jotenkin? Jos niin millä tavoin? Konkreettisia esimerkkejä? Onko ulkomailta löydettävissä onnistuneita toteutustapoja, joita voitaisiin hyödyntää myös Suomessa?

11. Onko sosiaalivakuutuksen tuki tällä hetkellä sopivalla tasolla? Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?

12. Millaisena näette etuuksien hakuprosessit nuorten näkökulmasta?

- Onko havaittavissa erityisiä haasteita? (Määräytymisperusteet, hakulomakkeet, lomakkeiden kieli, erilaiset lääkärin lausunnot, uusittavat etuudet..?)
- Esimerkiksi Kelan asiakaspalvelu on siirtymässä jatkuvasti enemmän kasvokkain tapahtuvasta palvelusta verkko- sekä puhelinpalveluun. Millaisena näette tällaisen kehityksen nuorten näkökulmasta?

13. Millaisena näette työelämään pääsyä tukevan turvaverkon kokonaisuudessaan? (turvaverkolla tarkoitetaan esim Kela, te-toimisto, järjestöt, sosiaalitoimi, terveydenhuolto)

- Miten hyvin eri tukiryhmät ”pelaavat yhteen”?
- Onko organisaatioiden välisessä yhteistyössä nähtävissä aukkoja? Säilyykö tuki-verkko koko elämän..?
- Onko tukiverkkoon panostettu tasaisesti vai painottuuko esimerkiksi ennaltaehkäisevä toiminta, varsinainen hoito tai jälkihoito?

14. Millainen on järjestöjen rooli työelämään pääsyä tukevassa turvaverkossa?

- Onko järjestöissä pyritty aktiivisesti edistämään nuorten työelämään pääsyä? Jos niin millä keinoin?
- Onko järjestöjen välillä nähtävissä eroja?

15. Mitä mieltä olette nuorisotakuusta? Miten sen toteuttamisessa on mielestänne onnistuttu?

- Löytyykö käytännön toteutuksesta jotain kehitettävää? Jos niin mitä?
- Onko nähtävissä erityisiä ongelmakohtia tai onnistumisia?

JUHANA VARTIAISEN HAASTATTELU

Haastattelija: Laura Mutka

Haastateltava: Juhana Vartiainen, Vatt

Aika: tiistai 11.06.2013 klo 14.00, Vatt

NUORTEN TILANNE SUOMESSA JA EUROOPASSA:

- 1. Millaisena näette yleisesti nuorten tilanteen tänä päivänä Suomessa?**
  - Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yhteiskunnan kannalta?
  - Millaisena ongelmana näette nuorten syrjäytymisen työelämän ulkopuolelle yhteiskunnan kannalta? Lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
  - Onko nuorten tilanne käsityksenne mukaan muuttunut viimeisinä vuosina? Mihin suuntaan? Entä minkälaiseksi arvioitte kehityksen lähivuosina?
- 2. Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yksilön kannalta?**
- 3. Millaisena näette Euroopan alueella nuorten tilanteen tänä päivänä?**
  - Onko mielestänne todennäköistä, että Suomessa jouduttaisiin samanlaisiin haasteisiin (mm. Mielenosoitukset, laajamittainen protestointi, radikalisoituminen) nuorten kanssa kuin Etelä-Euroopan maissa? (Euroalueen nuorisotyöttömyysaste 25%, Espanja ja Kreikka jopa 60%)
  - Mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät suomalaisten nuorten tilannetta verrattuna eurooppalaisiin nuoriin?

NUORTEN TUKEMINEN:

Nuorilla on useita väyliä joutua työelämän ulkopuolelle kuten opintoihin liittyvät ongelmat, terveydelliset ongelmat ja työmarkkinoiden aiheuttamat ongelmat.

- 4. Millä eri tavoilla nuorten työelämään pääsyä tuetaan tällä hetkellä?**
  - Mitkä ovat mielestänne tärkeimmät tukimuodot nuorille?
- 5. Tuetaanko nuorten työelämään pääsyä mielestäni tarpeeksi?**
  - Jos ei niin miten nuoria tulisi tukea lisää? Konkreettisia esimerkkejä?
  - Voidaanko toisaalta tukea liikaa?
- 6. Millainen on sosiaalivakuutuksen merkitys nuorten työelämään pääsyn tukijana? (Yleisellä tasolla)**

SOSIAALIVAKUUTUKSEN ROOLI NUORTEN TUKEMISESSA:

Suomalainen sosiaalivakuutus tukee nuorten työelämään pääsyä ja siellä pysymistä useilla etuuksilla: opintotuki, sairauspäiväraha, kuntoutus, työttömyyspäiväraha, vammaisetuudet ja kuntoutustuki.

- 7. Tulisiko etuuksia kehittää jotenkin?**

- Jos niin millä tavoin? Konkreettisia esimerkkejä?
  - Olette kommentoineet, että vain peruskoulun varassa olevilla on ongelmia työllistyä. Voisiko sosiaalivakuutus jollakin tavoin tukea tämän ryhmän työllistymistä? Jos niin miten?
  - Toisena ongelmallisena seikkana olette kommentoineet opiskeluaikojen pitkää kesto. Voisiko sosiaalivakuutus vaikuttaa näihin jotenkin? Jos niin miten?
  - Onko löydettävissä muita riskiryhmiä erityisesti nuorista? Jos niin sopivatko sosiaalivakuutuksen etuudet heille?
- 8. Olette asuneet kymmenen vuotta Ruotsissa. Onko Ruotsista tai muualta ulkomailta löydettävissä onnistuneita toteutustapoja, joita voitaisiin hyödyntää myös Suomessa?**
- 9. Onko sosiaalivakuutuksen tuki tällä hetkellä sopivalla tasolla?**
- Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?
  - Millaisia vaikutuksia näette seuraavan etuuksien muutoksista? Esimerkiksi jos tasoa nostetaan tai lasketaan? Tulisiko mielestänne velvoittavuutta lisätä?
- 10. Tulisiko työmarkkinoiden ja työnantajien aktiivisesti vaikuttaa nuorten työelämään pääsyyn?**
- Olette puhuneet nuorten matalapalkoista ja toisaalta verohelpotuksista. Miten tämä vaikuttaisi nuorten mahdollisesti saamiin sosiaalivakuutuksen etuuksiin? Miten näiden yhteensovittaminen mielestänne onnistuisi?
- 11. Nuorilla epätavanomaiset työsuhteet kuten määräaikaiset, osa-aikaiset sekä keikkatyöt ovat erittäin yleisiä. Millaisena näette tämän kehityksen?**
- Miten hyvin sosiaalivakuutuksen etuudet toimivat mielestänne näiden kanssa? Tulisiko näitä mielestänne yhteen sovittaa paremmin? Jos niin miten?
- 12. Millaisena näette työelämään pääsyä tukevan turvaverkon kokonaisuudessaan?** (turvaverkolla tarkoitetaan esim. koulu, Kela, te-toimisto, järjestöt, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, kunnat)
- Miten hyvin eri tukiryhmät ”pelaavat yhteen”?
  - Onko tukiverkkoon panostettu tasaisesti vai painottuuko esimerkiksi ennaltaehkäisevä toiminta, varsinainen hoito tai jälkihoito?
- 13. Mitä mieltä olette nuorisotakuusta? Miten sen toteuttamisessa on mielestänne onnistuttu?**
- Löytyykö käytännön toteutuksesta jotain kehitettävää? Jos niin mitä?
  - Onko nähtävissä erityisiä ongelmakohtia tai onnistumisia?

Kommentoitte Yle Radio 1 ”Mitä maksaa?”-ohjelmassa 15. Maaliskuuta 2013, että ”Suomessa on hallitus, josta voi kohteliaasti sanoa, että se on ainakin jonkinlainen pakkoavioliitto” ja että ”poliittiset päättäjät eivät keskustele taloudesta niin paljon kuin ne Ruotsissa tekee”.

- 14. Voiko tämä mielestänne vaikuttaa sosiaalivakuutuksen kehittämiseen ja päätöksentekoon jollainlailla?**

OSMO SOININVAARAN HAASTATTELU

Haastattelija: Laura Mutka

Haastateltava: Osmo Soininvaara

Aika: torstai 13.06.2013 klo 10.30, Pikku parlamentti

NUORTEN TILANNE SUOMESSA JA EUROOPASSA:

1. Millaisena näette yleisesti nuorten tilanteen tänä päivänä Suomessa?

- Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yhteiskunnan kannalta?
- Millaisena ongelmana näette nuorten syrjäytymisen työelämän ulkopuolelle yhteiskunnan kannalta? Lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Onko nuorten tilanne käsityksenne mukaan muuttunut viimeisinä vuosina? Mihin suuntaan? Entä minkälaiseksi arvioitte kehityksen lähivuosina?

2. Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yksilön kannalta?

3. Millaisena näette Euroopan alueella nuorten tilanteen tänä päivänä?

- Onko mielestänne todennäköistä, että Suomessa jouduttaisiin samanlaisiin haasteisiin (mm. Mielenosoitukset, laajamittainen protestointi, radikalisoituminen) nuorten kanssa kuin Etelä-Euroopan maissa? (Euroalueen nuorisotyöttömyysaste 25%, Espanja ja Kreikka jopa 60%)
- Mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät suomalaisten nuorten tilannetta verrattuna eurooppalaisiin nuoriin?

SOSIAALIVAKUUTUKSEN ROOLI NUORTEN TUKEMISESSA:

Nuorilla on useita väyliä joutua työelämän ulkopuolelle kuten opintoihin liittyvät ongelmat, terveydelliset ongelmat ja työmarkkinoiden aiheuttamat ongelmat.

Toisaalta suomalainen sosiaalivakuutus tukee nuorten työelämään pääsyä ja siellä pysymistä useilla etuuksilla: opintotuki, sairauspäiväraha, kuntoutus, työttömyyspäiväraha, vammaisetuudet ja kuntoutustuki.

4. Tulisiko etuuksia kehittää jotenkin?

- Jos niin millä tavoin? Konkreettisia esimerkkejä?
- Olette kommentoineet, että vain peruskoulun varassa olevilla on ongelmia työllistyä. Voisiko sosiaalivakuutus jollakin tavoin tukea tämän ryhmän työllistymistä? Jos niin miten? Entä mikä on tilanne niiden henkilöiden kohdalla, joilla ei ole edes peruskoulun todistusta?
- Toisena ongelmallisena seikkana olette kommentoineet opiskeluaikojen pitkää kesto. Voisiko sosiaalivakuutus vaikuttaa näihin jotenkin? Jos niin miten?
- Onko löydettävissä muita riskiryhmiä erityisesti nuorista? Jos niin sopivatko sosiaalivakuutuksen etuudet heille?

5. Onko ulkomailta löydettävissä onnistuneita toteutustapoja, joita voitaisiin hyödyntää myös Suomessa?

6. Onko sosiaalivakuutuksen tuki tällä hetkellä sopivalla tasolla?

- Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?
- Millaisia vaikutuksia näette seuraavan etuuksien muutoksista? Esimerkiksi jos tasoa nostetaan tai lasketaan? Tulisiko mielestänne velvoittavuutta lisätä?

7. 25. Toukokuuta 2013 kommentoitte Helsingin Sanomien raadissa sekä omassa blogissanne (www.soininvaara.fi) oppisopimuskoulutuksen lisäämisen olevan paras keino nuorisotyöttömyyden torjunnassa. Tulisiko sosiaalivakuutuksen tukea nykyistä oppisopimuskoulutusta jotenkin?

- Annatte Juhana Vartiaisen kanssa kirjoittamassanne raportissa ”Lisää matalapalkkatyötä” yhdeksi suositukseksi koulutustyösuhteen, jonka palkka olisi oppisopimuskoulutusta alempi ja se olisi helpommin irtisanottavissa. Koulutustyösuhdetta tuettaisiin myös verovaroin niin kuin muutakin koulutusta. Minkälaista tukea tarkoittatte tässä? Voisiko sosiaalivakuutus tukea tätä jotenkin?

8. Tulisiko työmarkkinoiden ja työnantajien aktiivisesti vaikuttaa nuorten työelämään pääsyyn?

- Olette puhuneet nuorten matalapalkkoista ja toisaalta verohelpotuksista. Miten tämä vaikuttaisi nuorten mahdollisesti saamiin sosiaalivakuutuksen etuuksiin? Miten näiden yhteensovittaminen mielestänne onnistuisi?
- Verot ovat oleellinen osa sosiaalivakuutuksen ja valtion rahoitusta yleisesti. Vaikuttaisivatko verohelpotukset jotenkin valtion talouteen?

9. Nuorilla epätavanomaiset työsuhteet kuten määräaikaiset, osa-aikaiset sekä keikkatyöt ovat erittäin yleisiä. Millaisena näette tämän kehityksen?

- Miten hyvin sosiaalivakuutuksen etuudet toimivat mielestänne näiden kanssa? Tulisiko näitä mielestänne yhteen sovittaa paremmin? Jos niin miten?

10. Millaisena näette työelämään pääsyä tukevan turvaverkon kokonaisuudessaan?
(turvaverkolla tarkoitetaan esim. koulu, Kela, te-toimisto, järjestöt, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, kunnat)

- Miten hyvin eri tukiryhmät ”pelaavat yhteen”?
- Onko tukiverkkoon panostettu tasaisesti vai painottuuko esimerkiksi ennaltaehkäisevä toiminta, varsinainen hoito tai jälkihoito?
- Panostetaanko nuoren tilanteen kokonaisvaltaiseen kartoittamiseen tarpeeksi? Jos ei niin miten tilannetta voitaisiin kehittää ja kenen vastuulla sen tulisi olla?

11. Mitä mieltä olette nuorisotakuusta? Miten sen toteuttamisessa on mielestänne onnistuttu?

- Löytyykö käytännön toteutuksesta jotain kehitettävää? Jos niin mitä?
- Onko nähtävissä erityisiä ongelmakohtia tai onnistumisia?

SOSIAALIVAKUUTUKSEN KEHITTÄMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO

12. Miten sosiaalivakuutuksen kehittäminen ja siitä päättäminen toimivat mielestänne valtakunnan tasolla?

- Vaikuttavatko poliittiset voimasuhteet sosiaalivakuutuksen kehityslinjoihin? Jos niin miten?
- Onko sosiaalivakuutus pysynyt mielestänne yhteiskunnan kehityksessä mukana vai onko havaittavissa polkuriippuvuutta?

13. Vihreiden ehdotus sosiaaliturvan ongelmiin on perustulo. Millaisena ratkaisuna näette perustulon erityisesti nuorten näkökulmasta?

- Vaikuttaisiko perustulo jotenkin nuorten työelämään pääsyyn?
- Tuleeko mieleenne muita kokonaisvaltaisia sosiaaliturvan uudistamisen ratkaisuja kuin perustulo?
- 21. Huhtikuuta 2013 kirjoititte blogissanne Singaporen henkilökohtaisista sosiaalitileistä. Olisiko tällainen ratkaisu mahdollinen Suomessa?

14. Onko työnjako Kelan hoitaman sosiaalivakuutuksen ja kuntien hoitaman toimeentulotuen välillä mielestänne toimiva?

- Mitä mieltä olette kuntien työllistämismallista?
- Mitä mieltä olisitte järjestelmien yhdistämisestä? Mitkä olisivat yhdistämisen hyvät ja huonot puolet?

15. Millainen on mielestänne nuorten rooli ja osallisuus poliittisessa päätöksenteossa?

- Onko nuoria mielestänne tarpeeksi mukana politiikassa päättämässä tulevaisuuden asioista? Jos ei niin millaisia ongelmia tämä mielestänne aiheuttaa?

OLLI ALASEN HAASTATTELU

Haastattelija: Laura Mutka

Haastateltava: Olli Alanen

Keskiviikkona 19.06.2013 kello 10.00, Cafe Ekberg

TEEMAHAASTATTELU:

NUORTEN TILANNE SUOMESSA JA EUROOPASSA:

1. Millaisena näette yleisesti nuorten tilanteen tänä päivänä Suomessa?

- Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yksilön ja toisaalta yhteiskunnan kannalta?
- Millaisena ongelmana näette nuorten syrjäytymisen työelämän ulkopuolelle yhteiskunnan kannalta? Entä nuorten kannalta?
- Onko nuorten tilanne käsityksenne mukaan muuttunut viimeisinä vuosina? Mihin suuntaan? Entä minkälaiseksi arvioitte kehityksen lähivuosina?
- Näkyykö nuorten tilanne tai sen muuttuminen jotenkin työssänne? Jos näkyy niin miten?

2. Millaisena näette Euroopan alueella nuorten tilanteen tänä päivänä?

- Onko mielestänne todennäköistä, että Suomessa jouduttaisiin samanlaisiin haasteisiin (mm. Mielenosoitukset, laajamittainen protestointi, radikalisoituminen) nuorten kanssa kuin Etelä-Euroopan maissa? (Euroalueen nuorisotyöttömyysaste 25%, Espanja ja Kreikka jopa 60%)
- Mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät suomalaisten nuorten tilannetta verrattuna eteläeurooppalaisiin nuoriin?

NUORTEN SYRJÄYTYMINEN TYÖELÄMÄSTÄ:

3. Millaisia väyliä nuorilla on jäädä työelämän ulkopuolelle?

- Onko nuorten välillä löydettävissä erityisiä riskiryhmiä? Millaisia?
- Onko lähivuosina tullut uusia väyliä? Ovatko tietyt väylät yleistyneet tai vähentyneet? Jos on niin mikä voisi selittää muutosta?
- Onko näille väylille löydettävissä lähteitä?

NUORTEN TUKEMINEN:

4. Millä eri tavoilla nuorten työelämään pääsyä tuetaan tällä hetkellä?

- Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät tukimuodot nuorille?
- Otetaanko riskiryhmät tarpeeksi huomioon?

5. Tuetaanko nuorten työelämään pääsyä mielestäni tarpeeksi?

- Jos ei niin miten nuoria tulisi tukea lisää? Konkreettisia esimerkkejä?

6. Millainen on sosiaalivakuutuksen merkitys nuorten työelämään pääsyn tukijana?
(Yleisellä tasolla)

SOSIAALIVAKUUTUKSEN ROOLI NUORTEN TUKEMISESSA:

7. Miten sosiaalivakuutus tukee nuorten pääsyä työelämään? (eli miten tuetaan konkreettisesti?)

8. Miten eri etuuslajit ovat onnistuneet tukemaan nuorten työelämään pääsyä?

- Eriteltyinä Opintotuki? Sairauspäiväraha? Kuntoutus? Työttömyyspäiväraha? Vammaisetuudet? Kuntoutustuki? Joku muu etuus?
- Esimerkkejä onnistumisista tai epäonnistumisista?

9. Tulisiko etuuksia kehittää jotenkin? Jos niin millä tavoin? Konkreettisia esimerkkejä?

10. Onko sosiaalivakuutuksen tuki tällä hetkellä sopivalla tasolla? Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?

11. Millaisena näette etuuksien hakuprosessit nuorten näkökulmasta?

- Onko havaittavissa erityisiä haasteita? (Määräytymisperusteet, hakulomakkeet, lomakkeiden kieli, erilaiset lääkärin lausunnot, uusittavat etuudet..?)
- Esimerkiksi Kelan asiakaspalvelu on siirtymässä jatkuvasti enemmän kasvokkain tapahtuvasta palvelusta verkko- sekä puhelinpalveluun. Millaisena näette tällaisen kehityksen nuorten näkökulmasta?

12. Millaisena näette työelämään pääsyä tukevan turvaverkon kokonaisuudessaan? (turvaverkolla tarkoitetaan esim Kela, te-toimisto, järjestöt, sosiaalitoimi, terveydenhuolto)

- Miten hyvin eri tukiryhmät ”pelaavat yhteen”?
- Onko organisaatioiden välisessä yhteistyössä nähtävissä aukkoja? Säilyykö tukiverkko koko elämän..?
- Onko tukiverkkoon panostettu tasaisesti vai painottuuko esimerkiksi ennaltaehkäisevä toiminta, varsinainen hoito tai jälkihoito?

13. Mitä mieltä olette nuorisotakuusta? Miten sen toteuttamisessa on mielestänne onnistuttu?

- Löytyykö käytännön toteutuksesta jotain kehitettävää? Jos niin mitä?
- Onko nähtävissä erityisiä ongelmakohtia tai onnistumisia?

14. Osmo Soininvaara ja Juhana Vartiainen ovat esittäneet raportissaan ”Lisää matalapalkkatyötä” yhdeksi nuorten työelämään pääsyä tukevaksi keinoksi nuorten palkkojen alentamisen sekä toisaalta verohelpotukset. Miten suhtaudutte tähän?

ULLA HÄMÄLÄISEN HAASTATTELU

Haastattelija: Laura Mutka

Haastateltava: Ulla Hämäläinen

Tiistaina 25.06.2013 kello 09.00, Vatt

NUORTEN TILANNE SUOMESSA JA EUROOPASSA:

1. Millaisena näette yleisesti nuorten tilanteen tänä päivänä Suomessa?

1. Kuinka tärkeänä pidätte nuorten pääsyä työelämään yhteiskunnan kannalta?
2. Millaisena ongelmana näette nuorten syrjäytymisen työelämän ulkopuolelle yhteiskunnan kannalta? Lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
3. Onko nuorten tilanne käsityksenne mukaan muuttunut viimeisinä vuosina? Mihin suuntaan? Entä minkälaiseksi arvioitte kehityksen lähivuosina?

2. Millaisena näette Euroopan alueella nuorten tilanteen tänä päivänä?

1. Onko mielestänne todennäköistä, että Suomessa jouduttaisiin samanlaisiin haasteisiin (mm. Mielenosoitukset, laajamittainen protestointi, radikalisoituminen) nuorten kanssa kuin Etelä-Euroopan maissa? (Euroalueen nuorisotyöttömyysaste 25%, Espanja ja Kreikka jopa 60%)
2. Mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät suomalaisten nuorten tilannetta verrattuna eteläeurooppalaisiin nuoriin?

NUORTEN SYRJÄYTYMINEN TYÖELÄMÄSTÄ:

3. Millaisia väyliä nuorilla on jäädä työelämän ulkopuolelle?

- Onko nuorten välillä löydettävissä erityisiä riskiryhmiä? Millaisia?
- Onko lähivuosina tullut uusia väyliä? Ovatko tietyt väylät yleistyneet tai vähentyneet? Jos on niin mikä voisi selittää muutosta?
- Onko näille väylille löydettävissä lähteitä?

NUORTEN TUKEMINEN:

4. Millä eri tavoilla nuorten työelämään pääsyä tuetaan tällä hetkellä?

1. Mitkä ovat mielestänne tärkeimmät tukimuodot nuorille?
  - Otetaanko riskiryhmät tarpeeksi huomioon?

5. Tuetaanko nuorten työelämään pääsyä mielestänne tarpeeksi?

- Jos ei niin miten nuoria tulisi tukea lisää? Konkreettisia esimerkkejä?

6. Millainen on sosiaalivakuutuksen merkitys nuorten työelämään pääsyn tukijana? (Yleisellä tasolla)

SOSIAALIVAKUUTUKSEN ROOLI NUORTEN TUKEMISESSÄ:

7. Miten sosiaalivakuutus tukee nuorten pääsyä työelämään? (miten tuetaan konkreettisesti?)

8. Miten eri etuuslajit ovat onnistuneet tukemaan nuorten työelämään pääsyä?

- Eriteltyinä Opintotuki? Sairauspäiväraha? Kuntoutus? Työttömyyspäiväraha? Vammaisetuudet? Kuntoutustuki? Joku muu etuus?
- Esimerkkejä onnistumisista tai epäonnistumisista?

9. Tulisiko etuuksia kehittää jotenkin? Jos niin millä tavoin? Konkreettisia esimerkkejä?

10. Onko sosiaalivakuutuksen tuki tällä hetkellä sopivalla tasolla? Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?

- Pitäisikö sosiaalivakuutuksen tukea nuoria enemmän tai vähemmän verrattuna nykyiseen tasoon?
- Millaisia vaikutuksia näette seuraavan etuuksien muutoksista? Esimerkiksi jos tasoa nostetaan tai lasketaan? Tulisiko mielestänne velvoittavuutta lisätä?

11. Vihreiden ehdotus sosiaaliturvan ongelmiin on perustulo. Mitä mieltä olette tällaisesta kokonaisvaltaisesta sosiaaliturvajärjestelmän uudistamisesta? Millaisena ratkaisuna näkisitte perustulon erityisesti nuorten näkökulmasta?

- Vaikuttaisiko perustulo jotenkin nuorten työelämään pääsyyn?
- Tuleeko mieleenne muita kokonaisvaltaisia sosiaaliturvan uudistamisen ratkaisuja kuin perustulo?

12. Onko ulkomailta löydettävissä onnistuneita toteutustapoja, joita voitaisiin hyödyntää myös Suomessa?

13. Millaisena näette etuuksien hakuprosessit nuorten näkökulmasta?

- Onko havaittavissa erityisiä haasteita? (Määräytymisperusteet, hakulomakkeet, lomakkeiden kieli, erilaiset lääkärin lausunnot, uusittavat etuudet..?)
- Esimerkiksi Kelan asiakaspalvelu on siirtymässä jatkuvasti enemmän kasvokkain tapahtuvasta palvelusta verkko- sekä puhelinpalveluun. Millaisena näette tällaisen kehityksen nuorten näkökulmasta?

14. Kirjoititte artikkelissa ”Faktaa nuorisotyöttömyydestä” (VATT Policy Brief 2/2013), että nuorilla epätavanomaiset työsuhteet ovat yleisiä ja toisaalta nuorten työttömyysjaksot ovat lyhyitä. Millaisena näette tämän kehityksen?

- Miten hyvin sosiaalivakuutuksen etuudet toimivat mielestänne epätavanomaisten työsuhteiden kanssa? Tulisiko näitä mielestänne yhteen sovittaa paremmin? Jos niin miten?
- Aiheuttavatko lyhyet työttömyysjaksot joitain erityisiä ongelmia?

15. Minkälaisena prosessina näette sosiaalivakuutuksen kehittämisen ja uudistamisen?

- Minkälaisia mahdollisuuksia tai haasteita uudistamiseen liittyy?
- Onko nykyinen päätöksentekojärjestelmä toimiva? Vaikuttavatko poliittiset voimasuhteet sosiaalivakuutuksen kehityslinjoihin? Jos niin miten?

- Onko sosiaalivakuutus pysynyt mielestänne yhteiskunnan kehityksessä mukana vai onko havaittavissa polkuriippuvuutta?

16. Kansaneläkelaitos on ottanut käyttöön sosiaalisessa mediassa toimivan Kela - Kerttu palvelun, joka tarjoaa vinkkejä ja ajankohtaista Kela-tietoa pienten lasten vanhemmille. Onko Kelan kehittämisessä otettu nuoria jollain tavalla erityisesti huomioon?

1. **Millaisena näette työelämään pääsyä tukevan turvaverkon kokonaisuudessaan? (turvaverkolla tarkoitetaan esim Kela, te-toimisto, järjestöt, sosiaalitoimi, terveydenhuolto)**
  - Miten hyvin eri tukiryhmät ”pelaavat yhteen”?
  - Onko organisaatioiden välisessä yhteistyössä nähtävissä aukkoja? Säilyykö tukiverkko koko elämän..?
  - Onko tukiverkkoon panostettu tasaisesti vai painottuuko esimerkiksi ennaltaehkäisevä toiminta, varsinainen hoito tai jälkihoito?

18. Millaisena näette Kelan roolin sosiaaliturvan toimijana tulevaisuudessa?

- **Mitä mieltä olette nuorisotakuusta? Miten sen toteuttamisessa on mielestänne onnistuttu?**
- Löytyykö käytännön toteutuksesta jotain kehitettävää? Jos niin mitä?
- Onko nähtävissä erityisiä ongelmakohtia tai onnistumisia?

20. Osmo Soininvaara ja Juhana Vartiainen ovat esittäneet raportissaan ”Lisää matalapalkkatyötä” yhdeksi nuorten työelämään pääsyä tukevaksi keinoksi nuorten matalapalkkatyön sekä toisaalta verohelpotukset. Miten suhtaudutte tähän?